

Anna Wiącek

MODELE
ŁĄCZENIA KAR
W POLSKIM
PRAWIE

MODELE
ŁĄCZENIA KAR
W POLSKIM
PRAWIE

Anna Wiącek

MODELE
ŁĄCZENIA KAR
W POLSKIM
PRAWIE

Recenzenci

Dr hab. Jacek Kosonoga, prof. Uczelni Łazarskiego

Prof. dr hab. Jacek Sobczak, Uniwersytet Vizja

Redaktor prowadzący

Karolina Kozakowska

Redakcja, korekta

WUW

Projekt okładki i stron tytułowych

Anna Gogolewska

Ilustracja na okładce

Mykola Mazuryk/Shutterstock

Skład i łamanie

Dariusz Górski

Publikacja dofinansowana przez Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytetu Warszawskiego

Publikacja na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 PL (CC BY 4.0 PL)

(pełna treść wzorca dostępna pod adresem: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.pl>).

Anna Wiącek ORCID 0000-0001-6592-419X, Uniwersytet Warszawski

ISBN 978-83-235-7147-6 (druk)

ISBN 978-83-235-7149-0 (pdf online)

ISBN 978-83-235-7148-3 (e-pub)

Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego

02-678 Warszawa, ul. Smyczkowa 5/7

e-mail: wuw@uw.edu.pl

księgarnia internetowa: www.wuw.pl

Wydanie 1, Warszawa 2026

Spis treści

ROZDZIAŁ I. Zagadnienia metodologiczne i wstęp do problematyki	9
1. Uwagi wprowadzające	9
1.1. Temat monografii	9
1.2. Stan nauki	11
1.3. Cel badań. Hipotezy badawcze	12
1.4. Metody badawcze	13
1.5. Struktura monografii	15
2. Instytucja kary łącznej	16
ROZDZIAŁ II. Problematyka łączenia kar w wybranych krajach	18
1. Uwagi wprowadzające	18
2. System <i>common law</i>	19
3. Wybrane kraje b. ZSRR	26
4. Niemcy i Austria	30
5. Francja	36
6. Hiszpania	42
ROZDZIAŁ III. Kara łączna w Polsce. Kwestie terminologiczne	46
1. Uwagi wprowadzające	46
2. Pozorny (pomijalny) zbieg przestępstw	46
3. Jednoczynowy zbieg przestępstw	48
4. Wieloczynowy zbieg przestępstw	49
5. Przestępstwa wieloodmianowe	50
6. Przestępstwa wieloaktowe	52

7. Pozorny wieloczynowy zbieg przestępstw	53
8. Czynności współukarane	54
9. Przestępstwo ciągle	57
10. Przestępstwo trwałe	60
Rozdział IV. Kara łączna w Polsce. Rozwój instytucji	62
1. Uwagi ogólne	62
2. Kodeks karny z 1932 r.	62
2.1. Uwagi wprowadzające	62
2.2. Przestępstwo ciągle	65
2.3. Zbieg przestępstw	66
2.4. Wielość przestępstw	67
2.5. Zbieg przepisów	68
2.6. Kumulacja przestępstw	70
2.7. Podstawy wymiaru kary łącznej	71
2.8. Granice wymiaru kary łącznej	72
2.9. Wyrok łączny	74
2.10. Warunkowe zawieszenie kar	76
2.11. Modele łączenia kar	77
2.12. Zasada kumulacji	77
2.13. Zasada absorpcji	78
2.14. Kara aresztu	79
2.15. Kara grzywny	79
2.16. Kary dodatkowe i środki zabezpieczające	80
2.17. Podsumowanie	80
3. Kodeks karny z 1969 r.	81
3.1. Uwagi wprowadzające	81
3.2. Dyrektywa pierwszego wyroku skazującego	82
3.3. Wielość czynów	83
3.4. Podstawy wymiaru kary łącznej	85
3.5. Modele łączenia kar	86
3.6. Granice wymiaru kary łącznej	88
3.7. Kara ograniczenia wolności	89
3.8. Kara grzywny	90
3.9. Kary dodatkowe	92
3.10. Warunkowe zawieszenie kar	94
3.11. Wyrok łączny	95

3.12. Przestępstwo ciągłe	101
3.13. Podsumowanie	103
ROZDZIAŁ V. Kara łączna w Kodeksie karnym z 1997 r.	105
1. Okres do dnia 30 czerwca 2015 r.	105
2. Okres od dnia 1 lipca 2015 r. do dnia 23 czerwca 2020 r. . .	123
2.1. Uwagi wprowadzające	123
2.2. Zakres modyfikacji	124
2.3. Warunkowe zawieszenie kary łącznej	129
2.4. Uzasadnienie nowelizacji	131
2.5. Problemy orzecznicze	133
2.6. Poglądy doktryny	137
2.7. Problemy intertemporalne	140
3. Okres od dnia 24 czerwca 2020 r. do dnia 13 marca 2023 r.	143
4. Okres od dnia 14 marca 2023 r.	146
Zakończenie	151
Summary	155
Bibliografia	157

Zagadnienia metodologiczne i wstęp do problematyki

1. Uwagi wprowadzające

1.1. Temat monografii

Problematyka kary łącznej należy do najbardziej złożonych, a zarazem najważniejszych zagadnień współczesnego prawa karnego. O wyborze tak zarysowanego tematu monografii zdecydowały przede wszystkim znaczenie i waga zagadnień materialnoprawnych z zakresu wymiaru kary łącznej. Materia tego tematu oscyluje wokół teoretycznych założeń systemu wymierzania kary, jak również jego praktycznych skutków wobec skazanego. Mimo obecności omawianej instytucji w prawie polskim od prawie 100 lat, wciąż brakuje jednomyślności zarówno wśród przedstawicieli doktryny, jak i judykatury co do wielu aspektów kary łącznej. Niedookreśloność charakteru prawnego, celu oraz funkcji tej instytucji podtrzymuje nieustający spór co do zakresu jej działania. Pogląd panujący na gruncie Kodeksu karnego z 1932 r.¹, zgodnie z którym kara łączna miała działać wyłącznie na korzyść sprawcy, w okresie późniejszym wywołał poważne trudności interpretacyjne na gruncie tej instytucji.

Trafność aktualności omawianej problematyki potwierdzają stosunkowo częste nowelizacje uregulowań z zakresu kary łącznej. Wraz z niedookreśleniem fundamentalnych kwestii związanych z analizowaną

¹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. nr 60, poz. 571 ze zm.); dalej: k.k. z 1932 r.

instytucją doprowadziły one do możliwości pogarszania sytuacji skazanego przez wymierzanie kary łącznej. Niewątpliwie omawiana instytucja wywołuje liczne kontrowersje, a na jej kanwie powstały rozbieżne poglądy w doktrynie oraz judykaturze. Dlatego też poświęcenie temu zagadnieniu monografii zdaje się być w pełni uzasadnione.

Kształt tematu monografii został zdeterminowany przede wszystkim przez chęć wyraźnego zakreslenia przedmiotowego zakresu rozważań oraz dążeniem do próby odpowiedzi na dwa zasadnicze pytania, a mianowicie: jak kształtowały się różne modele orzekania kary łącznej w prawie polskim oraz realizacji jakich celów służy kara łączna. Dlatego też już w tytule monografii zaakcentowano, że przedmiotem analizy jest nie tylko aktualny kształt przepisów dotyczących kary łącznej, ale również spojrzenie na tę instytucję z perspektywy jej rozwoju w kolejnych kodeksach i ich nowelizacjach.

Niniejsza monografia jest poświęcona analizie modeli kary łącznej w polskim prawie. Należy w związku z tym wyjaśnić, że pojęcie „model” jest zagadnieniem interpretowanym na różne sposoby, w zależności od kontekstu i rodzaju badanego zjawiska. Zgodnie ze *Słownikiem języka polskiego*, termin ten oznacza m.in. wzór, według którego coś jest lub ma być wykonane, lub konstrukcję, schemat lub opis, ukazujący działanie, budowę, cechy bądź zależności jakiegoś zjawiska lub obiektu². W tym znaczeniu model jest więc sposobem przedstawienia rzeczywistości w sposób uproszczony, umożliwiający jej poznanie i analizę.

Jako przykład można wskazać rozumienie tego pojęcia w naukach społecznych, gdzie „model” jest uproszczonym sposobem przedstawienia złożonego zjawiska lub systemu, który pozwala na jego analizę, zrozumienie i przewidywanie zachowań³. Jest zatem narzędziem poznawczym, które porządkuje rzeczywistość i umożliwia jej teoretyczne odwzorowanie. W naukach ekonomicznych „model” oznacza uproszczone, izomorficzne odwzorowanie rzeczywistości, służące jej opisowi, wyjaśnianiu i prognozowaniu, stanowiące pośrednie ogniwo między teorią a badanym systemem. Pełni funkcję łącznika między

² <https://sjp.pwn.pl/sjp/model;2484153.html> (dostęp: 19.10.2025).

³ S.A. Rathus, *Psychologia współczesna*, Gdańsk 2006, s. 761.

rzeczywistością empiryczną a teorią naukową, dzięki czemu umożliwia tworzenie uogólnień i testowanie hipotez⁴.

Natomiast na gruncie prawa karnego pojęcie „model” ma charakter teoretyczno-normatywny. W doktrynie – głównie prawa karnego procesowego – służy do opisu tego, co w badanym układzie jest istotne, charakterystyczne i stanowi wzór.

Jak wskazuje P. Hofmański, model procesu karnego tworzy zespół wzajemnie powiązanych zasad obowiązujących w określonym okresie historycznym, które wspólnie wyznaczają jego kształt⁵. Nieco inne podejście przedstawia S. Waltoś, który rozumie model jako zbiór podstawowych elementów konstytuujących dany układ, umożliwiających jego odróżnienie od innych systemów⁶. Z kolei J. Tylman zwraca uwagę, że model procesu karnego jest bezpośrednio określany i wyrażany przez przepisy prawa i wynikające z nich normy⁷.

Konkludując, można przyjąć, że w prawie karnym model oznacza konstrukcję, odwzorowującą w uporządkowany sposób strukturę i zasady funkcjonowania danego procesu bądź instytucji oraz stanowiącą wzorzec i punkt odniesienia dla analizy, interpretacji i rozwoju.

1.2. Stan nauki

W polskiej literaturze można spotkać kilka monograficznych opracowań naukowych dotyczących problematyki kary łącznej. Tytułem przykładu można wskazać następujące: M. Harasimowicz, *Nowy model kary łącznej. Aspekty materialnoprawne*, Kraków 2022; K.J. Leżak, *„Korzystność” wyroku łącznego*, Warszawa 2022; W. Górski i in., *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga*

⁴ M. Waszczyk, E. Szczerbicki, *Metodologiczne aspekty opisowego modelowania w naukach ekonomicznych*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Gdańskiej” 2013, nr 30, s. 4.

⁵ P. Hofmański, S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013, s. 79.

⁶ S. Waltoś, *Model postępowania przygotowawczego na tle prawnoporównawczym*, Warszawa 1968, s. 10.

⁷ J. Tylman, *Dylematy przemian polskiego modelu procesu karnego*, (w:) T. Grzegorzcyk, J. Izdorczyk, R. Olszewski (red.), *Z problematyki funkcji procesu karnego*, Warszawa 2013, s. 107.

Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk, Warszawa 2013; D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna i wyrok łączny*, Kraków 2017. Poza tymi monografiami na uwagę zasługują również opracowania naukowe o charakterze artykułowym, takie jak na przykład: P. Kardas, *Zbieg przestępstw czy zbieg kar? Rozważania o podstawie wymiaru kary łącznej w świetle nowelizacji Kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r.*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, nr 3, oraz glosy, w tym m.in. D. Kala, *Glosa do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 25 lutego 2005 r.*, I KZP 36/04, „Palestra” 2009, nr 1–2; P. Kardas, *Glosa do uchwały SN z dnia 9 czerwca 2006 r.*, I KZP 11/06, „Przegląd Sądowy” 2007, nr 2.

1.3. Cel badań. Hipotezy badawcze

Podstawowym celem niniejszej monografii jest próba odpowiedzi na pytanie, czy rozwój instytucji kary łącznej na gruncie polskiego Kodeksu karnego obrał odpowiedni kierunek oraz czy obecny stan prawny w zakresie instytucji kary łącznej na gruncie polskiego Kodeksu karnego odpowiada standardom konstytucyjnym oraz międzynarodowym. Zasadniczą tezę badawczą opracowania jest stwierdzenie o niedoskonałości obecnych uregulowań, w szczególności z punktu widzenia zasad konstytucyjnych.

W świetle przeprowadzonej analizy zebranych materiałów oraz poczynionych ustaleń zdefiniowano główny cel badawczy, którym było udzielenie odpowiedzi na dwa zasadnicze pytania:

1. Jak zmieniało się ustawodawstwo dotyczące kary łącznej w Polsce?
2. Czy obecny kształt instytucji kary łącznej jest efektywny i czy instytucja ta pełni właściwie swoją funkcję?

Podjęcie próby udzielenia odpowiedzi na powyższe pytania badawcze zostało poprzedzone sformułowaniem kilku pytań o charakterze subsydiarnym. Poniższe zasługują na szczególną uwagę:

1. Jaką rolę odegrały ustawodawstwa obcych państw wobec instytucji kary łącznej w polskim prawie?
2. Czym charakteryzuje się instytucja kary łącznej?
3. Jakie założenia legły u podstaw polskiego modelu kary łącznej?

4. Jakie są podstawowe cechy przyjętego w Polsce modelu wymierzania kary łącznej?
5. Jakie funkcje realizuje kara łączna?
6. Jakie są teoretyczne podstawy kary łącznej?
7. Jakie są prawnokarne konsekwencje wymiaru kary łącznej?

1.4. Metody badawcze

Zastosowane metody badawcze dobrano w sposób umożliwiający pełną realizację celów monografii oraz weryfikację postawionych hipotez. Wybór metod został podyktowany zarówno charakterem przedmiotu badań, jak i potrzebą zachowania równowagi między analizą teoretyczną a oceną praktycznych skutków obowiązujących rozwiązań prawnych. W związku z tym w monografii zastosowano trzy podstawowe metody badawcze: metodę dogmatyczną jako zasadniczą, metodę historyczną oraz metodę normatywną jako uzupełniające. Dodatkowo w wybranych fragmentach wykorzystano elementy metody porównawczej, które pozwoliły osadzić analizę w kontekście rozwiązań zagranicznych.

Podstawową metodą badawczą jest metoda dogmatyczna, której istotą jest rekonstrukcja i interpretacja obowiązujących norm prawa karnego dotyczących instytucji kary łącznej. W ramach tej metody analizie poddano przepisy obowiązującego Kodeksu karnego z 1997 r.⁸ oraz jego nowelizacje, a także wcześniejsze regulacje z 1932 i 1969 r.⁹ Zastosowanie tej metody pozwoliło na ustalenie treści norm prawnych, ich znaczenia, zakresu zastosowania oraz skutków prawnych. Obejmuje ona klasyczną analizę logiczno-systemową, której celem jest precyzyjne odczytanie treści normy prawnej z przepisu, a następnie określenie jej miejsca w systemie prawa¹⁰. W ramach tej

⁸ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2025 r., poz. 383); dalej: k.k.

⁹ Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. nr 13, poz. 94); dalej: k.k. z 1969 r.

¹⁰ T. Barankiewicz, *Metody myślenia, badania prawa i systematyzacji wiedzy w naukach prawnych*, (w:) H. Izdebski, A. Łazarska (red.), *Metodologia dysertacji doktorskiej dla prawników – teoria i praktyka*, Warszawa 2022, s. 113 i n.

metody uwzględniono również ocenę zgodności analizowanych rozwiązań z zasadami konstytucyjnymi, zasadami proporcjonalności oraz zasadą humanitaryzmu.

Wykorzystano także metodę historyczną, której zadaniem było przedstawienie ewolucji instytucji kary łącznej w polskim porządku prawnym oraz jej kształtowania się na przestrzeni kolejnych kodeksów karnych. Metoda ta umożliwiła prześledzenie genezy i zmian funkcji kary łącznej, a także identyfikację czynników społecznych czy doktrynalnych, które wpływały na kierunek rozwoju ustawodawstwa karnego¹¹. Pozwoliło to na ukazanie, w jaki sposób doświadczenia historyczne oraz rozwiązania przyjmowane w dawnych kodeksach oddziaływały na współczesne rozumienie i stosowanie tej instytucji. Metoda ta znalazła szczególne zastosowanie w rozdziale IV, w którym omówiono rozwój regulacji dotyczących kary łącznej w poszczególnych okresach obowiązywania kodeksów karnych.

Kolejną zastosowaną metodą była metoda normatywna, służąca ocenie obowiązujących przepisów w świetle zasad konstytucyjnych i ogólnych zasad prawa karnego. Umożliwiła ona zbadanie zgodności rozwiązań prawnych dotyczących kary łącznej z konstytucyjnymi zasadami równości wobec prawa, sprawiedliwości, proporcjonalności i humanitaryzmu kary. Zastosowanie tej metody pozwoliło na sformułowanie wniosków dotyczących kierunków doskonalenia prawa w tym zakresie oraz oceny jego adekwatności wobec współczesnych standardów polityki karnej. Analiza normatywna została wykorzystana w rozdziale V, w którym oceniono obecne przepisy Kodeksu karnego dotyczące kary łącznej w kontekście zasad konstytucyjnych oraz praktyki orzeczniczej.

Uzupełniając, w rozdziale II zastosowano elementy metody porównawczej, która pozwoliła zestawić rozwiązania funkcjonujące w innych systemach prawnych – w Federacji Rosyjskiej, na Ukrainie, w Niemczech, Austrii, Francji, Hiszpanii oraz w systemie *common law* – z regulacjami obowiązującymi w Polsce. Pozwoliło to na uchwycenie

¹¹ M. Krajewski, *O metodologii nauk i zasadach pisanstwa naukowego*, Płock 2020, s. 98.

odmiennych koncepcji orzekania kary łącznej oraz wskazanie rozwiązań, które mogłyby stanowić inspirację dla ustawodawcy krajowego.

Dobór tych metod badawczych zapewnia kompleksowe i wieloaspektowe ujęcie problematyki badawczej, łączące precyzyjną analizę obowiązujących przepisów z refleksją nad ich historycznym rozwojem, kontekstem aksjologicznym i normatywnym. Tak zaplanowana metodologia pozwala na pełną weryfikację hipotez badawczych oraz realizację celów naukowych monografii, obejmujących zarówno rekonstrukcję, jak i ocenę obowiązującego prawa. Jednocześnie zapewnia spójność między strukturą poszczególnych rozdziałów a przyjętym zestawem zastosowanych metod badawczych, co gwarantuje rzetelność i przejrzystość prowadzonych badań.

1.5. Struktura monografii

Monografię otwiera niniejszy rozdział, który poświęcony jest zagadnieniom metodologicznym, i pełni funkcję wstępu do problematyki. W rozdziale II zostały przedstawione kwestie łączenia kar w wybranych krajach byłego ZSRR – Federacji Rosyjskiej i Ukrainie, jak również w Republice Federalnej Niemiec, Austrii, Francji i Hiszpanii oraz w systemie *common law*. W rozdziale III zostały objaśnione niektóre pojęcia z obszaru prawa karnego w celu właściwego rozwinięcia tytułowego zagadnienia. W związku z tym określono definicje instytucji takich, jak: zbieg pozorny, jednoczynowy, wieloczynowy, zbieg pozorny wieloczynowy, przestępstwa wieloodmianowe, wieloaktowe, ciągle i trwałe, a także zagadnienie czynności współukaranych. W rozdziale IV przedstawiono uwagi historyczne co do normatywnego kształtu uregulowania kary łącznej w okresach obowiązywania Kodeksu karnego z 1932 r. oraz Kodeksu karnego z 1969 r. Przy głównych założeniach teoretycznych poszczególnych uregulowań przedstawione zostały poglądy doktryny i kształtowanie się wymiaru kary łącznej na przestrzeni dziesięcioleci, jej funkcje i cele oraz czynniki wpływające na stosowanie mechanizmów redukcyjnych, a co się z tym wiąże – kształtowanie poziomu dolegliwości kary łącznej. W rozdziale V analizie poddano reguły wymiaru kary łącznej wynikające

z przepisów Kodeksu karnego z 1997 r., jak również wprowadzanych nowelizacji na gruncie tego Kodeksu w zakresie instytucji kary łącznej na przestrzeni ostatnich lat. Dokonano również oceny normatywnego kształtu kary łącznej przez pryzmat standardów konstytucyjnych. W zakończeniu podsumowano najważniejsze ustalenia i usystematyzowano argumenty służące udzieleniu odpowiedzi na pytania badawcze, potwierdzające zasadność postawionej na wstępie tezy.

Ze względu na zagadnienie będące przedmiotem niniejszej monografii, a także założenia badawcze, najważniejszymi metodami realizacji tych założeń są metody dogmatyczna, historyczna oraz normatywna. Z tych przyczyn podstawę opracowania stanowiły przede wszystkim akty normatywne (krajowe i zagraniczne), orzecznictwo krajowych i zagranicznych organów sądowniczych, a także opracowania naukowe.

2. Instytucja kary łącznej

Kara łączna jest instytucją prawa karnego materialnego, która po raz pierwszy została skodyfikowana w polskim prawie w 1932 r. Ten instrument polityki karania stosuje się wobec sprawcy, który popełnił dwa lub więcej przestępstw zanim zapadł pierwszy wyrok, choćby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z nich. Jest karnoprawnym środkiem reakcji na realny (inaczej właściwy) zbieg przestępstw. Jednak od czasów Kodeksu karnego z 1932 r. aktualne pozostaje pytanie, czy kara łączna jest instytucją wymiaru jednej kary za więcej niż jedno przestępstwo pozostające w realnym zbiegu, czy może jednak reguluje sposób wykonania kar już orzeczonych za pozostające w zbiegu przestępstwa. Niewątpliwie ta instytucja służy ujednoliceniu oraz swoistemu uproszczeniu procesu karania w przypadku wielości kar. Może ona zastąpić wielość kar orzeczonych za wiele przestępstw popełnionych przez tego samego sprawcę w ramach tego samego postępowania bądź może zastąpić wiele kar orzeczonych w kilku wydanych prawomocnych wyrokach wobec sprawcy. Powszechne jest założenie, że głównym celem kary łącznej jest pewien zamierzony stan rzeczy,

który ma zaistnieć w następstwie jej orzeczenia. Niewątpliwie funkcja kary łącznej sprowadza się do dokonania całościowej oceny aktywności przestępczej danego sprawcy, tym samym realizuje racjonalną politykę karną. Niemniej nie jest z góry przesądzone, czy orzeczenie kary łącznej za przestępstwa pozostające w realnym zbiegu prowadzić powinno do obostrzenia czy złagodzenia faktycznej dolegliwości kary.

Zadaniem tytułowej instytucji jest m.in. wyrażenie oceny dotyczącej wielości przestępstw popełnionych przez tego samego sprawcę, biorąc pod uwagę wszystkie czyny przestępne, które spełniają wymogi jej wymierzenia. Wynika to z założenia, że orzeczenie kary łącznej powinno bazować na jednolitych przesłankach, podstawach i granicach bez względu na tryb, w którym jest orzekana.

Problematyka łączenia kar w wybranych krajach

1. Uwagi wprowadzające

Wśród modeli orzekania kary łącznej istnieje kilka systemów wykorzystujących różnorodne mechanizmy, bazujących na eliminacji, kumulacji bądź integracji wielości kar. Model kumulacji ogranicza się do dodawania do siebie poszczególnych wymierzonych już kar jednostkowych, a następnie wykonania jednej skumulowanej kary. Inny zaś model zakłada zastosowanie systemu absorpcji, który można ująć jako „pochłonięcie” przez karę najsurowszą kar łagodniejszych, zaś kara łączna jest wtedy równa najwyższej z wymierzonych kar. Z kolei system asperacji, nazywany również systemem częściowej absorpcji, sprowadza się do orzeczenia kary łącznej odpowiednio wyższej niż najsurowsza z kar podlegających łączeniu.

Poniżej omówione zostały rozwiązania prawne obowiązujące w wybranych państwach, obrazujące różne modele łączenia kar. Zaprezentowano w szczególności system *common law*, uregulowania obowiązujące w krajach b. ZSRR (na przykładzie Federacji Rosyjskiej i Ukrainy), a także Niemczech – będących prekursorem zachodnioeuropejskiej nauki prawa karnego – oraz w niektórych krajach, w których recypowano niemiecki system łączenia kar. Przedstawienie uregulowań dotyczących kary łącznej w wybranych obcych państwach jest niezbędne dla właściwej prezentacji istoty i funkcji przyjętego w Polsce modelu łączenia kar.

2. System *common law*

Bez wątplenia inspiracje do ukształtowania danego systemu wymiaru łączenia wielu kar są czerpane z ustawodawstw różnych państw. W czasach łatwej komunikacji i możliwości pobierania informacji z różnych źródeł naturalnie można posiłkować się doświadczeniami innych. Nie inaczej jest w tym przypadku, gdy porównywanie rozwiązań i ich skutków może przyczyniać się do stworzenia bardziej wydajnego wymiaru kar. Scedowanie wymierzania kary na niezawisły sąd z oczywistych powodów musi umożliwiać mu korzystanie z różnych modeli w zakresie rozstrzygania o karze wobec sprawcy dwóch lub więcej czynów, a zarazem mieścić się w ramach regulacji prawa pozytywnego. Jednak, gdy mowa o takich państwach jak Wielka Brytania, Stany Zjednoczone czy Australia, sędzia powinien korzystać z dotychczas ukształtowanego prawa precedensowego. W państwach o porządku prawnym typu *common law* charakterystyczna jest odpowiedzialność karna opierająca się na czynie (*act*), która wynika z przyjętej zasady indywidualizmu i autonomii. Według tej zasady, jeżeli człowiek nie ma możliwości ani należytej szansy sprostania swoim zachowaniem wymogom stawianym przez prawo, to nie można poddać go przewidzianym przez to prawo karom, a podstawowy wymóg realizacji znamion przedmiotowych typu (*actus reus*) jest spełniony tylko wtedy, gdy można połączyć go z działaniem bądź zaniechaniem danej osoby. Problem jedności lub wielości przestępstw bynajmniej nie jest szeroko analizowany ani nie poświęca się mu szczególnej uwagi w ramach prawnokarnej oceny danego zachowania¹². Krótko mówiąc, zagadnienie jedności bądź wielości czynów jest rozpatrywane na etapie wymiaru kary i decyzji, w jakim systemie ma być wykonana.

Na wstępie warto zwrócić uwagę, że wielość ocen prawnych tego samego czynu prowadzi do wielości przestępstw, czyli jest odmienne ukształtowana niż zasada w polskim prawie karnym, gdzie jeden

¹² A.P. Simester, J.R. Spencer, G.R. Sullivan, G.J. Virgo, *Criminal Law. Theory and Doctrine*, Hart Publishing 2010, s. 108; L. Loveless, *Criminal Law. Text, Cases and Materials*, Oxford 2010, s. 350.

czyn może stanowić tylko jedno przestępstwo (art. 11 § 1 k.k.). W systemie *common law* konsekwencje prawnokarne wobec osoby, której zarzucono popełnienie więcej niż jednego przestępstwa (*multiple offender*)¹³, mogą kształtować się na dwa sposoby. Pierwsze rozwiązanie, czyli popełnienie więcej niż jednego przestępstwa wynikającego z tego samego czynu, określa się jako *single incident*¹⁴, *offences arising from single transaction, criminal enterprise*¹⁵. Natomiast sytuację, w której osobie zarzucono popełnienie więcej niż jednego przestępstwa, podczas gdy ich podstawą są odrębne czyny, obrazuje pojęcie *separate offences*. Warto wyjaśnić, jak w omawianym systemie należy rozumieć termin *act*¹⁶, czyli czyn jako opis zachowania niebędącego zjawiskiem świadczącym o automatyzmie, natomiast *offence*¹⁷ ogólnie jako czyn zabroniony przez prawo. Jednak, aby opisać prawnokarne istotne zachowania, stosuje się raczej deskryptywne zwroty, które mają informować, czy – wymierzając karę – określone zachowania realizujące znamiona kilku typów należy postrzegać jako przestępstwo złożone, ciągłe, wieloczynowe, czy należy patrzeć jak na odrębne zachowania sprawcze, gdy nie występuje zbieżność czasowa, a czyny nie są podobne (*unrelated incidents*). Natomiast czyny zabronione, za które odpowiedzialność karna kształtuje się w jednym postępowaniu, nazywają się – zgodnie z *Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000* – *associated offences*, czyli są to czyny powiązane podmiotowo w osobie sprawcy¹⁸. Dodatkowo orzecznictwo wskazuje, aby sąd

¹³ D. Moxon, *Sentencing Practice in the Crown Court*, „Home Office Research Study” 1988, nr 103, s. 9.

¹⁴ Sentencing Guidelines for Magistrates Courts „Concurrent sentences will ordinarily be appropriate where: a. offences arise out of the same incident or facts”, <https://www.sentencingcouncil.org.uk/overarching-guides/magistrates-court/item/totality/> (dostęp: 19.10.2025 r.).

¹⁵ https://www.judcom.nsw.gov.au/publications/benchbks/sentencing/concurrent_and_consecutive_sentences.html (dostęp: 19.10.2025 r.).

¹⁶ M. O'Neill, E. Summers, *Collins English Thesaurus*, Glasgow 2015, s. 14.

¹⁷ *Ibidem*, s. 587.

¹⁸ „For the purposes of this Act, an offence is associated with another if – (a) the offender is convicted of it in the proceedings in which he is convicted of the other offence, or (although convicted of it in earlier proceedings) is sentenced for it at the

rozpatrywał wszelkie sprawy – jeśli jest to możliwe, biorąc pod uwagę właściwość rzeczową i funkcjonalną – związane z aktywnością przestępczą sprawcy w jednym postępowaniu, a niedopełnienie tego obowiązku może stanowić podstawę apelacji¹⁹.

W Wielkiej Brytanii zagadnienie procesu wymierzania kary za wiele przestępstw w jednym postępowaniu przez bardzo długi czas było pomijane i brakowało formalnych wskazówek dla tego zagadnienia. Jednak obecnie Rada ds. Orzecznictwa (*Sentencing Council*) spisała w dokumencie *Sentencing Guidelines for Magistrates Courts* takie wytyczne, a zgodnie z art. 125 *Coroners and Justice Act 2009*, każdy jest obowiązany stosować się do tych wytycznych, chyba że byłoby to sprzeczne z interesem wymiaru sprawiedliwości²⁰. Zasadą jest wymierzanie w pierwszej kolejności za każdy czyn osobnej kary²¹. Drugim etapem jest określenie, w jaki sposób te kary mają zostać wykonane.

W tym miejscu należy omówić istotę orzeczeń określanych w prawie anglosaskim jako orzeczenia zbieżne (*concurrent sentences*) oraz orzeczenia konsekwtywne (*consecutive sentences*). Pokróćce opisując, orzeczenia zbieżne są wykonywane w tym samym czasie, np. jeśli sprawca zostanie skazany za dwa przestępstwa na kary 3 lat i 5 lat pozbawienia wolności, to maksymalny okres pobytu skazanego w zakładzie karnym wyniesie 5 lat. Natomiast jeśli sąd wyda orzeczenia

same time as he is sentenced for that offence; or (b) the offender admits the commission of it in the proceedings in which he is sentenced for the other offence and requests the court to take it into consideration in sentencing him for that offence”, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/6/contents> (dostęp: 19.10.2025 r.).

¹⁹ <https://casetext.com/case/us-v-bennett-82> (dostęp: 19.10.2025 r.).

²⁰ „Every court – (a) must, in sentencing an offender, follow any sentencing guidelines which are relevant to the offender’s case, and (b) must, in exercising any other function relating to the sentencing of offenders, follow any sentencing guidelines which are relevant to the exercise of the function, unless the court is satisfied that it would be contrary to the interests of justice to do so”, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2009/25/section/125> (dostęp: 19.10.2025 r.).

²¹ M. Wasik, *Concurrent and Consecutive Sentences Revisited*, (w:) L. Zedner, J.V. Roberts (red.), *Principles and Values in Criminal Law and Criminal Justice: Essays in Honour of Andrew Ashworth*, Oxford 2012, s. 286.

o charakterze konsekwentnym, czyli będą musiały być wykonywane kolejno, to w takim przypadku skazany najpierw będzie odbywał karę 3 lat pozbawienia wolności, a następnie 5 lat, czyli łącznie spędzi w zakładzie karnym 8 lat²². W sytuacji, gdy występuje wielość czynów zabronionych, sąd decyduje o jednym z dwóch sposobów wykonania kar, jednak nie może dojść do sytuacji, w której kary częściowo się zazębią, tj. część kary będzie wykonywana równolegle z inną karą²³.

Mając na uwadze znaczenie orzekania o karach pozbawienia wolności i związaną z tym dolegliwość dla skazanego, należy przedstawić, co skłania sąd do wydania orzeczenia o charakterze konsekwentnym bądź zbieżnym. W drugiej połowie ubiegłego wieku D.A. Thomas zbadał orzecznictwo angielskiego Sądu Apelacyjnego i przedstawił reguły, które są brane pod uwagę przez sędziów podczas wyrokowania. Wskazany autor zauważył, że w sprawach dotyczących *multiple offenders* sądy uznają, iż orzeczenia odnoszące się do jednego czynu powinny być zbieżne²⁴. Do tego samego wniosku doszedł A. Ashworth, który stwierdził, że jeśli przestępstwa zostały popełnione zbieżnie, to oczywiste jest, iż orzeczenia również powinny być zbieżne (*concurrent*)²⁵. Tak będzie na przykład w sytuacji popełnienia przestępstw, które wynikają z jednego zdarzenia (*single incident*). Dla zobrazowania takiego przypadku w prawie karnym można wskazać sytuację niepomijalnego zbiegu przepisów, gdy do tego samego czynu znajdzie zastosowanie więcej niż jeden zrębowy przepis prawny, tj. pozwalający na jego podstawie zrekonstruować normę prawną. Gdy jest możliwe wykazanie, że określone zachowania sprawcy składają się właśnie na jedną aktywność sprawczą, można założyć, iż nastąpi orzeczenie jednoczesnego wykonania kar. Tytułem przykładu

²² D.A. Thomas, *Principles of sentencing*, London 1975, s. 52–61.

²³ W. Zontek, *Zasada „całościowej oceny” w wymiarze kary za wielość zachowań w prawie anglosaskim. Kilka refleksji nad istotą łączenia kar*, (w:) W. Górski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013, s. 697.

²⁴ D.A. Thomas, *Principles...*, s. 52.

²⁵ A. Ashworth, *Sentencing and Criminal Justice*, Cambridge 2010, s. 265.

można wskazać sprawę, w której sprawca najpierw popełnił inną czynność seksualną na ofierze, a następnie dokonał zgwałcenia. Sąd uznał, że z uwagi na krótkie odstępy czasu i realizację czynności seksualnych na tej samej osobie był to *single incident*. Do podobnego wniosku doszedł sąd po analizie sprawy, w której sprawca, prowadząc pojazd pod wpływem środków odurzających, uderzył w drzewo, ponieważ jedno zachowanie (zażycie środków odurzających) determinowało drugie (jazda niezgodna z przepisami ruchu drogowego)²⁶. Przekładając na polskie prawo, w angielskim prawie karnym zbieg norm sankcjonujących przyjmuje się jako idealny zbieg przestępstw z modyfikacją na płaszczyźnie wymiaru kary. Jako że w *common law* nie obowiązuje zakaz multiplikacji przestępstw, wielość ocen prawnych tego samego czynu prowadzi do wielości przypisanych sprawcy przestępstw, za które są orzekane odrębne kary²⁷. Jednak nie zawsze wielość ocen prawnych prowadzi do przyjęcia wielości przestępstw. Jako przykład można wskazać przestępstwo kwalifikowanego włamania (*aggravated burglary*), które w znamionach zawiera przestępstwo włamania oraz posiadania broni palnej, jeżeli sprawca podczas włamania jej używał. Dodatkowo, bez względu na opis typu czynu zabronionego, wyłączenie wielości ocen prawnych występuje, gdy maksymalna kara grożąca za dane przestępstwo pozwala na uwzględnienie okoliczności wypełnienia znamion innego typu jako okoliczności obciążającej²⁸. Niemniej decyzja sądu o zbieżności orzeczeń powoduje, iż skazany tak naprawdę odbywa najsurowszą karę pozbawienia wolności.

Jednocześnie warto zwrócić uwagę na wyjątki wskazane przez A. Ashwortha co do odstępstw od wymierzania orzeczeń zbieżnych. Pierwszym z nich jest wydanie orzeczenia dotyczącego przestępstw popełnionych z użyciem posiadanej broni palnej. W sprawie Faulkner sąd uznał, że posiadanie takiej broni w celu popełnienia przestępstwa zasługuje na kary wykonywane konsekwentnie. Za takim wnioskiem

²⁶ A. Błachnio-Parzych, *Orzeczenia zbieżne (concurrent sentences) i orzeczenia konsekwentne (consecutive sentences) w angielskim prawie karnym*, „Studia Prawnicze” 2016, nr 2, s. 159.

²⁷ *Ibidem*, s. 160.

²⁸ A. Ashworth, M. Redmayne, *The Criminal Process*, Oxford 2005, s. 264.

mają przemawiać racje prewencji generalnej (*deterrence*), związane z uznaniem, że posiadanie broni sprzeczne z systemem reglamentacji narusza wartości społeczne w istotny sposób²⁹. Drugi wyjątek odnosi się do przestępstw przeciwko funkcjonariuszom publicznym, którzy podejmują interwencję podczas popełniania przez sprawcę innego przestępstwa. Uznano, że atak np. na policjanta jest na tyle poważny, iż zasługuje na osobne traktowanie, niezależnie od drugiego czynu zabronionego³⁰. Trzeci wyjątek wynika z art. 143 ust. 3 *Criminal Justice Act 2003*, w którym jest napisane, że popełnienie przestępstwa w trakcie zwolnienia (*while on bail*) podczas postępowania w sprawie o inne przestępstwo stanowi czynnik obostrzający karę. Tym samym takie obostrzenie może przyjąć postać konsekwentnego wykonania kary za drugie przestępstwo.

Jak widać, kluczowa jest analiza, co skłania sądy do wydawania orzeczeń konsekwentnych. W doktrynie wskazuje się na tożsamość pokrzywdzonego, szczególnie naganne zachowanie sprawcy, rodzaje popełnionych przestępstw. Równie istotne jest zwrócenie uwagi na rozumienie pojęcia tożsamości czynu na gruncie *common law*. W tej materii zwraca się uwagę na jedność czasu i czynu – czyli podejmowane zachowania mają miejsce bezpośrednio po sobie w krótkim odstępie czasu – jak również na tożsamość dobra prawnego (*the same legally protected interest*)³¹. Wskazuje się także nawet na kilka zachowań podjętych w pewnym okresie, jednak mających ten sam charakter i skierowanych przeciwko tej samej ofercie (*single transaction*)³². Mimo wszystko judykatura przyjęła, że dolegliwość kar pozbawienia wolności na skutek wielości przestępstw wynikającej z wielości ocen prawnych tego samego czynu powinna być taka sama bez względu na to, czy wydano orzeczenia zbieżne, czy konsekwentne³³.

²⁹ <https://vlex.co.uk/vid/r-v-faulkner-792684861> (dostęp: 19.10.2025 r.).

³⁰ <https://vlex.co.uk/vid/r-v-kastercum-793156105> (dostęp: 19.10.2025 r.).

³¹ A. Błachnio-Parzych, *Orzeczenia...*, s. 163.

³² D.A. Thomas, *The Principles of Sentencing*, London 1979, s. 56–57.

³³ Lawrence (1989) 11 Cr App R (S) 580 (CA) „the problem is really one of determining what sentence is appropriate to the offences taken as a whole (...).

W tym miejscu należy przedstawić jedną z konkluzji badań D.A. Thomasa, który dostrzegł pewną modyfikację kar orzeczonych za poszczególne przestępstwa, dokonywaną przez sądy w stosunku do *multiple offenders*. Sądy wtedy nie stosują prostej kalkulacji prowadzącej się do sumy kar orzeczonych w przypadkach wyroków konsekwentnych, lecz biorą pod uwagę karę, którą stanowi wynik oceny prawnej odrębnych czynów³⁴. Tę zasadę nazwano *totality principle*, a została ona zawarta w art. 166 ust. 3 (b) *The Criminal Justice Act 2003*³⁵ i stanowi odpowiednik kary łącznej w polskim prawie karnym. Jest kryterium limitującym karę i umożliwia sądowi złagodzenie jej wymiaru przez zastosowanie jakiegokolwiek reguły prawnej względem całości kar (*totality of sentences*), gdy w ocenie sądu proste zsumowanie kar byłoby zbyt dolegliwe. W takiej sytuacji sąd porównuje wynikającą z całościowego wyroku karę z karą grożącą za inne przestępstwa. Taka dywersyfikacja kar za różne typy czynów zabronionych jest konieczna najczęściej ze względu na ich stopień szkodliwości, wagę czy poziom moralnego potępienia³⁶. Stosowanie *totality principle* jest przede wszystkim uzasadnione koniecznością wymierzania kary proporcjonalnej, ponieważ reakcja karna na całościową ocenę zachowania sprawcy niewątpliwie musi być sprawiedliwa i adekwatna (*just and proportionate*).

Nie można również zapomnieć o konieczności przeprowadzenia postępowania wobec każdego zarzuconego czynu zabronionego i wymierzenia kary. Dlatego w przypadku skomplikowanych stanów faktycznych sądy dokładnie określają, jaka kara ma być wykonywana

Whether that is done by imposing shorter sentences to run consecutively or longer sentences to run concurrently does not really in the end make any difference”.

³⁴ D.A. Thomas, *The Principles...*, s. 58.

³⁵ „Nothing (...) prevents a court (...) in the case of an offender who is convicted of one or more other offences, from mitigating his sentence by applying any rule of law as to the totality of sentences”, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/2008-11-03> (dostęp: 19.10.2025 r.).

³⁶ W tym miejscu należy zaznaczyć, że prawo angielskie nie przewiduje odpowiednika wyroku łącznego, który został przewidziany w polskim prawie karnym. Zob. A. Bottoms, *Five Puzzles in von Hirsch's Theory of Punishment*, (w:) A. Ashworth, M. Wasik (red.), *Fundamentals of Sentencing Theory*, Oxford 1998, s. 64.

równolegle, a która po kolei. Oczywiście każda modyfikacja wymiaru kary powinna być zgodna ze wspomnianymi wcześniej wskazówkami *Sentencing Council*. Sądy przestrzegają też reguł uzupełniających do *totality principle*. Pierwsza z nich polega na tym, że kara będąca rezultatem całego wyroku nie może być wyższa od najwyższej górnej granicy kary przewidzianej za przestępstwa przypisane sprawcy w tym samym wyroku. Natomiast druga reguła dotyczy zakazu takiego kształtowania kary w orzeczeniach konsekwentnych, która udaremniałaby resocjalizację skazanego (*crushing sentence*)³⁷.

Reasumując, niezależnie od tego, czy sąd przyjmie zbieżny lub konsekwentny charakter orzeczeń, do modyfikacji konsekwencji wynikających z wielości ocen prawnych tego samego czynu dochodzi na etapie wymiaru kary. Niemniej rodzaj orzeczenia bez wątpienia umożliwia sędziemu wyjaśnienie wysokości kar oraz ich wpływ na karę ostatecznie wykonywaną. Jednak to *totality principle* odgrywa najistotniejszą rolę, ponieważ nie pozwala na automatyzm w sprawach, w których zdecydowano o konsekwentnym charakterze orzeczeń, a dotyczyły oceny prawnej tego samego czynu, a jednocześnie najlepiej odzwierciedla konieczność całościowego spojrzenia.

3. Wybrane kraje b. ZSRR

W tej części opracowania omówione zostaną rozwiązania obowiązujące w krajach b. ZSRR na przykładach Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej z 1996 r.³⁸ i Kodeksu karnego Ukrainy z 2001 r.³⁹ Oba te akty prawne regulują kwestię jedności i wielości przestępstw oraz przewidują instytucje zbiegu przestępstw czy zbiegu wyroków (wyroku łącznego). Nadto ukraiński Kodeks karny zawiera instytucję czynu

³⁷ A. Ashworth, *Sentencing...*, s. 273–274.

³⁸ https://www.imolin.org/doc/amlid/Russian_Federation_Criminal_Code.pdf (dostęp: 19.10.2025 r.); dalej: k.k. Rosji.

³⁹ https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/ukr/2001/criminal-code-of-the-republic-of-ukraine-en_html/Ukraine_Criminal_Code_as_of_2010_EN.pdf (dostęp: 19.10.2025 r.); dalej: k.k. Ukrainy.

ciągłego, jak również instytucję powtarzalności przestępstw⁴⁰, która polega na popełnieniu tego samego przestępstwa ponownie, zanim uprawomocni się wyrok co do któregośkolwiek z nich, i jest odrębnym modelem zbiegu przestępstw oraz znamieniem kwalifikującym do większości typów czynów zabronionych lub okolicznością obciążającą przy wymiarze kary. Powtarzalność przestępstw jest odrębnym rodzajem zbiegu przestępstw i w części szczególnej ukraińskiego Kodeksu karnego występuje jako okoliczność obciążająca przy wymiarze kary bądź jako znamień kwalifikowane zasadniczych typów czynów zabronionych.

Punktem wspólnym dla prawa karnego ukraińskiego i rosyjskiego jest instytucja czynu ciągłego, na który składa się kilka zachowań z jednym z góry powziętym zamiarem popełnienia przestępstwa. Za jego początek uważa się wykonanie pierwszej czynności, a za koniec wykonanie ostatniej czynności, która prowadzi do osiągnięcia powziętego zamiaru, czyli dokonanie przestępstwa. Zgodnie z art. 32 ust. 2 k.k. Ukrainy czyn ciągły charakteryzuje się dwoma lub więcej tożsamymi zachowaniami objętymi jednym zamiarem, co prowadzi do odpowiedzialności karnej za jedno przestępstwo. Zgodnie z wypracowaną rosyjską definicją, podobnie jak w Ukrainie, za czyn ciągły uważa się wiele zachowań, które są skierowane na jeden cel i ostatecznie stanowią jedno przestępstwo. Jednak odmienność polega na tym, że czyn ciągły został uregulowany w Kodeksie karnym Ukrainy, a jeśli chodzi o Federację Rosyjską – jest to definicja stworzona przez doktrynę, nieznajdująca swego odbicia w ustawie. Oba państwa rozróżniają instytucje czynu ciągłego i przestępstwa ciągłego, gdzie tytułem przykładu jako kryterium dyferencji można wskazać to, że w przypadku czynu ciągłego sprawca popełnia kilka zachowań (czynów), a w przypadku przestępstwa ciągłego tylko jedno zachowanie (czyn), którego cechą charakterystyczną jest powtarzalność w czasie⁴¹.

⁴⁰ Przepisy rosyjskiego Kodeksu karnego o instytucji powtarzalności przestępstw zostały uchylone w 2003 r.

⁴¹ Jako przykład można wskazać przestępstwo rozpijania małoletniego – art. 151 k.k. Rosji, art. 304 k.k. Ukrainy.

W obu wspomnianych kodeksach karnych popełnienie wielu przestępstw zostało uregulowane instytucją zbiegu przestępstw, na której gruncie wyróżnia się zbieg pomijalny, idealny lub realny, instytucję powtarzalności, inaczej nazywaną ciągiem przestępstw, oraz recydywę. Co odróżnia rosyjską ustawę karną, to brak wyodrębnienia instytucji ciągu przestępstw (zbiegu wieloczynowego jednorodnego) wprost, lecz określa się go jako zbieg idealny, realny lub jako recydywę⁴².

Ogólnie rzecz biorąc, na Ukrainie oraz w Rosji sytuacja podobnie przedstawia się, gdy dochodzi do popełnienia wielu przestępstw. Na gruncie prawa karnego obu państw ta instytucja polega na tym, że jedna osoba swoim zachowaniem popełnia kilka czynów zabronionych pod groźbą kary, a jednocześnie każdy z tych czynów ma stanowić samoistną podstawę odpowiedzialności karnej. W art. 17 i 18 k.k. Rosji wyróżnia się trzy rodzaje wielości przestępstw, tj. zbieg jednoczynowy (idealny), zbieg wieloczynowy, który można dalej podzielić na zbieg wieloczynowy jednorodny (cechujący się powtarzalnością zachowania) oraz zbieg wieloczynowy różnorodny (zbieg realny), a także recydywę⁴³. Natomiast różnica między omawianymi porządkami prawnymi odnośnie do wielości przestępstw sprowadza się do tego, że w rozdziale VII k.k. Ukrainy zostały wyodrębnione tylko trzy rodzaje wielości przestępstw, które polegają na powtarzalności, zbiegu przestępstw lub recydywie.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że ani ukraińska, ani rosyjska doktryna prawa karnego nie rozróżnia zbiegu przepisów od zbiegu przestępstw. Zgodnie z art. 32 k.k. Ukrainy oraz art. 17 k.k. Rosji, jeżeli na skutek zachowania – pojedynczego lub wielokrotnego – zostaną zrealizowane znamiona kilku typów czynu zabronionego, to mamy do czynienia ze zbiegiem przestępstw, o ile wcześniej nie zapadł prawomocny wyrok co do któregośkolwiek z nich. Na gruncie wskazanych kodeksów karnych takie zachowania przestępne można klasyfikować

⁴² O. Sharvan, *Kara łączna na Ukrainie i w Federacji Rosyjskiej*, (w:) W. Górski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013, s. 710.

⁴³ Na marginesie można wskazać, że do czasu nowelizacji z 2003 r. rosyjski Kodeks karny przewidywał regulację powtarzalności przestępstw.

jako zbieg idealny lub realny, w zależności od tego, czy miało miejsce jedno czy kilka zachowań realizujących znamiona składające się na dwa lub więcej typy czynu zabronionego. Zgodnie z wypracowaną koncepcją w doktrynie w rosyjskim i ukraińskim prawie karnym istotą zbiegu przestępstw jest zachowanie sprawcy, które polega na ataku na różne dobra prawne albo wielokrotnych atakach na jedno i to samo dobro prawne. Innymi słowy, sprawca narusza kilka norm sankcjonowanych albo więcej niż raz narusza tę samą normę sankcjonowaną. Zgodnie ze wskazanymi wyżej przepisami karnymi zbieg przestępstw ma miejsce, gdy spełnią się poniższe przesłanki:

- 1) ta sama osoba swoim zachowaniem wypełnia wszystkie znamiona dwóch lub więcej przestępstw;
- 2) nie występują okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną;
- 3) nie występują okoliczności umożliwiające uchylenie karalności;
- 4) za żadne ze zbiegających się przestępstw nie zapadł wcześniej prawomocny wyrok⁴⁴.

W przypadkach zbiegu przestępstw (idealnego lub realnego) na Ukrainie i w Rosji orzekanie kary łącznej zostało podzielone na dwa etapy. W pierwszej kolejności sąd skazuje sprawcę i wymierza mu karę za każde z przestępstw z osobna, aby następnie orzec karę łączną zgodnie z wybraną metodą łączenia kar (art. 70 k.k. Ukrainy, art. 69 k.k. Rosji). W obu porządkach prawnych stosuje się trzy metody łączenia kar: pełnej kumulacji, częściowej kumulacji albo absorpcji⁴⁵, z tą różnicą, że w Rosji wybór metody jest uzależniony od stopnia społecznej szkodliwości zbiegających się przestępstw. Warto zaznaczyć, że gdy kara łączna wymierzana jest na podstawie zasady kumulacji, to na gruncie art. 70 ust. 2 k.k. Ukrainy dożywotnie pozbawienie wolności pochłania wszystkie inne wymierzone kary. Natomiast zgodnie z art. 69 k.k. Rosji kara łączna nie może przekroczyć górnej granicy ustawowego zagrożenia karą za najcięższe ze zbiegających

⁴⁴ O. Sharvan, *Kara łączna...*, s. 711.

⁴⁵ Łączeniu podlegają kary tego samego rodzaju – z pewnymi wyjątkami – po przeliczeniu na karę tego samego rodzaju, a gdyby wyszły części ułamkowe, to podlegają zaokrągleniu w dół (art. 72 k.k. Ukrainy, art. 71 k.k. Rosji).

się przestępstw zwiększonego o połowę oraz nie może przekroczyć 25 lat pozbawienia wolności.

Nie sposób nie zauważyć, że wskazane państwa mają bardzo podobne uregulowania z zakresu prawa karnego, a różnią się tylko na poziomie szczegółowym. Zarówno w Rosji, jak i na Ukrainie kara łączna jest instytucją prawa karnego materialnego jako szczególna regulacja wymiaru kary za kilka przestępstw na podstawie jednego wyroku. Ponadto w Federacji Rosyjskiej został uregulowany przypadek kolizji normy ogólnej i szczególnej, co często umożliwia rozstrzygnięcie problemu pozornego i pomijalnego zbiegu przestępstw. Natomiast na Ukrainie unormowano instytucję powtarzalności, mimo że kodeksom karnym obu państw nie jest znana konstrukcja ciągu przestępstw. Warto pamiętać, że w tych państwach nie ma odrębnego postępowania i wyroku w przypadku łączenia kar orzeczonych na podstawie różnych wyroków. Wtedy sąd z urzędu do kary wymierzonej za nowe przestępstwo dodaje jeszcze niewykonaną część kary orzeczonej na podstawie wcześniejszego wyroku.

4. Niemcy i Austria

Ustawodawstwo dotyczące prawa karnego dwóch państw, jakimi są Republika Federalna Niemiec oraz Republika Austrii, opiera się – z oczywistych powodów – w głównej mierze na osiągnięciach niemieckojęzycznej dogmatyki karnistycznej. Wspólnym punktem niniejszych porządków prawnych dotyczących wymiaru kary łącznej jest konsekwentny kierunek kształtowania mechanizmów polityki karnej, gdzie omawiana instytucja jest następstwem realnego zbiegu przestępstw (*Realkonkurrenz*)⁴⁶. Kolejną cechą łączącą te porządki jest założenie, że omawianego mechanizmu nie stosuje się do sytuacji, gdy występuje zbieg przepisów ustawy (*Idealkonkurrenz*). Nie można również skłonić się do skorzystania z tej instytucji, gdy zostało popełnionych wiele

⁴⁶ G. Jakobs, *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Die Grundlagen und die Zurechnungslehre*, Berlin–Nowy Jork 1993, s. 861.

przestępstw przez tego samego sprawcę, jednak ostatecznie reakcja karnoprawna sprowadza się do wymierzenia kary jedynie za jedno z nich. Innymi słowy, w przypadku, gdy wystąpi tzw. pomijalny zbieg przestępstw. W nauce niemieckojęzycznej taki zbieg jest jedną z form tzw. *scheinbare Konkurrenz*, a to pojęcie nawiązuje również do czynności współukaranych uprzednich oraz następnych (*mitbestrafte Vortat und Nachtat*)⁴⁷.

W sytuacji, gdy zachodzi realny zbieg przestępstw, należy rozważyć, która z reakcji karnoprawnych byłaby najbardziej właściwa. W omawianych ustawodawstwach sposób reakcji można podzielić na trzy grupy.

Przed wszystkim może ona polegać na kumulacji wymierzonych kar. Historycznie jest to najstarszy sposób na orzekanie kary łącznej, jednak nie pozostaje bez wad. Na pierwszy rzut oka mogłoby się wydawać, że taki sposób wymiaru kary będzie najbardziej sprawiedliwy, jednak z punktu widzenia potrzeb z zakresu oddziaływania indywidualno-prewencyjnego potrzeby te nie zostałyby uwzględnione.

Wymierzenie kary łącznej w omawianych krajach możliwe jest także na podstawie systemu absorpcji. Jednak pytaniem otwartym pozostaje, czy sprawca będzie w rzeczywistości odczuwał dolegliwości za popełnienie każdego z czynów zabronionych.

Ostatnie rozwiązanie, które zarazem łączy najmocniejsze strony wcześniej wspomnianych systemów i unika zasadniczych kontrowersji, jest system asperacji. System ten czyni punktem wyjścia najsurowszą z wymierzonych kar, a jednocześnie zakłada jej obostrzenie, uwzględniając cele zarówno indywidualno-prewencyjne, jak i sprawiedliwościowe.

Ustawodawca niemiecki stosunkowo obszernie uregulował instytucję kary łącznej – w § 53–55 niemieckiego Kodeksu karnego⁴⁸ oraz w aktach pozakodeksowych. Paragraf 53 ust. 1 niemieckiego StGB⁴⁹

⁴⁷ *Ibidem*, s. 865.

⁴⁸ <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html#BJNR-001270871BJNG001802307> (dostęp: 19.10.2025 r.); dalej: niemiecki StGB.

⁴⁹ „Hat jemand mehrere Straftaten begangen, die gleichzeitig abgeurteilt werden, und dadurch mehrere Freiheitsstrafen oder mehrere Geldstrafen verwirkt, so wird

odnosi się do realnego zbiegu przestępstw i zawiera definicję kary łącznej. Wymierza się ją w przypadku, gdy sprawca popełnił więcej niż jedno przestępstwo i te czyny są rozpatrywane przez sąd jednocześnie. Kwestia tożsamości postępowania została pozostawiona prawu karnemu procesowemu, niemniej domniemywa się, że wymaga się łącznego rozpoznania zarzutów. Kolejnym wymogiem wymierzenia kary łącznej jest uprzednie skazanie za niektóre z rozpoznawanych w taki sposób przestępstw oraz orzeczenie za nie więcej niż jednej kary pozbawienia wolności, alternatywnie – więcej niż jednej kary grzywny. W ust. 2⁵⁰ tego paragrafu zostały zawarte sposoby wymierzania kary łącznej. W sytuacji, gdy zostały wymierzone kary jednostkowe pozbawienia wolności lub grzywny, sąd może orzec karę łączną. Wtedy też stosuje przepis § 43 niemieckiego StGB, który zawiera uniwersalny przelicznik kar – jeden dzień pozbawienia wolności równa się jednej stawce dziennej grzywny. W związku z tym wymierzoną grzywnę można zamienić na karę pozbawienia wolności, a w dalszej kolejności dodać ją do sumy kar pozbawienia wolności. Jednak w żadnym razie sąd nie ma obowiązku wyboru takiego rozwiązania. Może on również nakazać wykonanie niepołączonej grzywny. Co więcej, gdy została wymierzona więcej niż jedna kara tego samego rodzaju, sąd ma możliwość wymiaru kary łącznej grzywny obok kary łącznej pozbawienia wolności.

Warto zwrócić uwagę na charakterystyczną dla niemieckiego prawa karnego instytucję tzw. kary do wysokości majątku (*Vermögensstrafe*), która była zawarta w ust. 3 § 53 niemieckiego StGB i odwoływała się do § 43a niemieckiego StGB. W wypadkach wskazanych w ustawie można ją było wymierzyć sprawcy, który został skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności lub terminową karę pozbawienia wolności przekraczającą 2 lata. Sprowadzała się ona do obowiązku

auf eine Gesamtstrafe erkannt”, https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_53.html (dostęp: 19.10.2025 r.).

⁵⁰ „Trifft Freiheitsstrafe mit Geldstrafe zusammen, so wird auf eine Gesamtstrafe erkannt. Jedoch kann das Gericht auf Geldstrafe auch gesondert erkennen; soll in diesen Fällen wegen mehrerer Straftaten Geldstrafe verhängt werden, so wird insofern auf eine Gesamtgeldstrafe erkannt”.

zapłaty sumy pieniężnej, której wysokość była określana górną granicą wartości majątku sprawcy⁵¹.

W § 54 niemieckiego StGB zostały zawarte uregulowania co do kwestii granic wymiaru kary łącznej. W ust. 1 został zawarty nakaz orzeczenia kary łącznej dożywotniego pozbawienia wolności w przypadku, gdy taką karę wymierzono w ramach jednej z kar jednostkowych⁵². Natomiast we wszystkich innych przypadkach karę łączną wymierza się przez obostrzenie najsurowszej kary, a gdy kary wymierzone są różnego rodzaju – przez obostrzenie kary, która jest najsurowszą z kar jednostkowych. W związku z tym ten przepis wyznacza dolną granicę wymiaru kary łącznej. Nie ulega wątpliwości, że sąd ma także obowiązek uwzględnić okoliczności popełnionych czynów, jak również te związane z osobą sprawcy. Górną granicę kary łącznej określa ust. 2⁵³ tego paragrafu. Zgodnie z nim całkowita kara łączna nie może przekroczyć sumy kar jednostkowych oraz nie może przekroczyć 15 lat pozbawienia wolności i 720 stawek dziennych grzywny. Poza tym ust. 3⁵⁴ § 54 niemieckiego StGB odnosi się do wymierzania kary łącznej na podstawie jednostkowych skazań sprawcy na karę pozbawienia wolności oraz grzywnę – wtedy przy określaniu jej wysokości jedna stawka grzywny jest równoważna jednemu dniowi pozbawienia wolności. Z uwagi na ten przepis sąd ma kompetencję do oceny surowości kary względem

⁵¹ Federalny Trybunał Konstytucyjny uznał tę karę za niezgodną z art. 103 ust. 2 Konstytucji RFN, a § 43a niemieckiego StGB został uchylony 1 lipca 2017 r. ustawą reformującą konfiskatę mienia, <https://www.buzer.de/s1.htm?g=VermAbschR&D&f=1> (dostęp: 19.10.2025 r.).

⁵² „Ist eine der Einzelstrafen eine lebenslange Freiheitsstrafe, so wird als Gesamtstrafe auf lebenslange Freiheitsstrafe erkannt. In allen übrigen Fällen wird die Gesamtstrafe durch Erhöhung der verwirkten höchsten Strafe, bei Strafen verschiedener Art durch Erhöhung der ihrer Art nach schwersten Strafe gebildet. Dabei werden die Person des Täters und die einzelnen Straftaten zusammenfassend gewürdigt”.

⁵³ „Die Gesamtstrafe darf die Summe der Einzelstrafen nicht erreichen. Sie darf bei zeitigen Freiheitsstrafen fünfzehn Jahre und bei Geldstrafe siebenhundertzwanzig Tagessätze nicht übersteigen”.

⁵⁴ „Ist eine Gesamtstrafe aus Freiheits- und Geldstrafe zu bilden, so entspricht bei der Bestimmung der Summe der Einzelstrafen ein Tagessatz einem Tag Freiheitsstrafe”.

stopnia społecznej szkodliwości czynu i może wybrać karę grzywny lub karę izolacyjną.

Warto wspomnieć o § 55 niemieckiego StGB, w którym znajdują się regulacje dotyczące wyroku łącznego. Nakazuje on stosować wspomniane wcześniej przepisy, jeśli uprzednio prawomocnie skazany, zanim orzeczona kara zostanie wykonana, darowana lub upływie termin przedawnienia jej wykonania, zostanie ponownie skazany za czyn, którego dopuścił się jeszcze przed orzeczeniem pierwszego wyroku. Jako wcześniejszy wyrok skazujący ustawodawca traktuje wyrok wydany w trakcie postępowania, w którym sąd po raz ostatni dokonał ustaleń faktycznych.

Z kolei § 28⁵⁵ austriackiego Kodeksu karnego⁵⁶ stwierdza, że jeżeli sprawca jednym albo wieloma odrębnymi zachowaniami wypełnił znamiona kilku czynów zabronionych pod groźbą kary, a czyny te są sądzane w tym samym czasie, to wymierza się jedną karę. Jeżeli zbiegające się przepisy przewidują wyłącznie kary pozbawienia wolności albo wyłącznie grzywny, to orzeka się pojedynczą karę odpowiedniego rodzaju i powinna być ona wymierzona w granicach przewidzianych przez przepis z najsurowszym zagrożeniem. Wskazana regulacja podkreśla jednocześnie, że – z wyjątkiem nadzwyczajnego złagodzenia kary – nie można wymierzyć kary niższej niż najsurowsza dolna granica przewidzianych w przepisach typizujących, które zrealizował sprawca. Natomiast w przypadku, gdy przepisy, których znamiona zrealizował sprawca, są jednocześnie zagrożone karą pozbawienia wolności i grzywną, to można wymierzyć pojedynczą karę pozbawienia

⁵⁵ „Hat jemand durch eine Tat oder durch mehrere selbständige Taten mehrere strafbare Handlungen derselben oder verschiedener Art begangen und wird über diese strafbaren Handlungen gleichzeitig erkannt, so ist, wenn die zusammentreffenden Gesetze nur Freiheitsstrafen oder nur Geldstrafen vorsehen, auf eine einzige Freiheitsstrafe oder Geldstrafe zu erkennen. Diese Strafe ist nach dem Gesetz zu bestimmen, das die höchste Strafe androht. Von der außerordentlichen Strafmilderung abgesehen, darf jedoch keine geringere Strafe als die höchste der in den zusammentreffenden Gesetzen vorgesehenen Mindeststrafen verhängt werden”.

⁵⁶ <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296> (dostęp: 19.10.2025 r.); dalej: austriacki StGB.

wolności i jedną karę grzywny albo jedną z nich, jeśli druga została już wymierzona. Warto zwrócić uwagę na ust. 3 omawianego przepisu, ponieważ zawiera on regulację umożliwiającą orzeczenie – we wskazanej wyżej sytuacji – jedynie grzywny, o ile zostały spełnione przesłanki mechanizmu swoistej sankcji zamiennej (§ 37⁵⁷ austriackiego StGB), czyli wymierzenie kary grzywny zamiast krótkoterminowej kary pozbawienia wolności.

Treść § 29⁵⁸ austriackiego StGB odnosi się do takich przestępstw, których znamiona mają charakter ilościowy, wiążąc określone granice zagrożenia karą z wartością rzeczy będącej przedmiotem czynu zabronionego lub rozmiarami wyrządzonej szkody. Jeżeli zamiar sprawcy rozciąga się na wiele czynów zabronionych danego rodzaju, to należy sumować takie kwoty, co może również zmienić kwalifikację prawną i ostatecznie doprowadzić do wymierzenia kary przewidzianej za realizację znamion typu kwalifikowanego.

Paragraf 31⁵⁹ odwołuje się do instytucji wyroku łącznego (*Strafe bei nachträglicher Verurteilung*). Stosuje się go w sytuacji, gdy uprzednio skazanemu wymierza się karę za czyn, który mógłby być przedmiotem toczącego się wcześniej postępowania ze względu na czas jego

⁵⁷ „Ist für eine Tat keine strengere Strafe als Freiheitsstrafe bis zu fünf Jahren angedroht, so ist statt auf eine Freiheitsstrafe von nicht mehr als einem Jahr gleichwohl auf eine Geldstrafe von nicht mehr als 720 Tagessätzen zu erkennen, wenn es nicht der Verurteilung zu einer Freiheitsstrafe bedarf, um den Täter von weiteren strafbaren Handlungen abzuhalten”.

⁵⁸ „Hängt die Höhe der Strafdrohung von dem ziffernmäßig bestimmten Wert einer Sache, gegen die sich die Handlung richtet, oder von der ziffernmäßig bestimmten Höhe des Schadens ab, den sie verursacht oder auf den sich der Vorsatz des Täters erstreckt, so ist, wenn der Täter mehrere Taten derselben Art begangen hat, die Summe der Werte oder Schadensbeträge maßgebend”.

⁵⁹ „Wird jemand, der bereits zu einer Strafe verurteilt worden ist, wegen einer anderen Tat verurteilt, die nach der Zeit ihrer Begehung schon in dem früheren Verfahren hätte abgeurteilt werden können, so ist eine Zusatzstrafe zu verhängen. Diese darf das Höchstmaß der Strafe nicht übersteigen, die für die nun abzuurteilende Tat angedroht ist. Die Summe der Strafen darf die Strafe nicht übersteigen, die nach den Regeln über die Strafbemessung beim Zusammentreffen strafbarer Handlungen und über die Zusammenrechnung der Werte und Schadensbeträge zulässig wäre”.

popelnienia. Wtedy właśnie ma miejsce zastosowanie kary dodatkowej (*Zusatzstrafe*), jednak nie może ona przekroczyć górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za wskazany czyn. Jednocześnie suma wszystkich tych kar (dodatkowej oraz poprzednio wymierzonej) nie może przekraczać granic dolegliwości, jaką można byłoby orzec, jeżeli przy wydawaniu wyroku stosowano regulacje wynikające z § 28 i § 29 austriackiego StGB⁶⁰.

Tytułem podsumowania należy wskazać, że w Austrii i Niemczech występują podobne konsekwencje właściwego zbiegu przepisów i realnego zbiegu przestępstw. Zbieg przestępstw sprowadza się do orzeczenia kary łącznej, a zatem jednoczesnego orzekania w przedmiocie wielu czynów zabronionych. Z kolei zbieg przepisów opiera się na orzeczeniu pojedynczej kary na podstawie przepisu przewidującego najsurowszą karę. W Niemczech, co do zasady, podstawą wymiaru kary łącznej jest najsurowsza z kar jednostkowych, a sąd ma za zadanie nadzwyczajnie ją obostrzyć, o ile nie doprowadzi to do przekroczenia ustawowej granicy danego rodzaju kary. Zarazem trzeba pamiętać, że górną granicą wymiaru kary łącznej jest suma arytmetyczna kar jednostkowych, jednak ostatecznie musi ona być łagodniejsza od tej sumy. Natomiast w Austrii konsekwencją wymierzenia kary łącznej jest nadzwyczajne obostrzenie kary przewidzianej w przepisie z najsurowszą sankcją za przestępstwo, którego znamiona zrealizował sprawca.

5. Francja

Kwestia wymiaru kary łącznej jest także obecna w ustawodawstwie francuskim, które rozpoznaje zarówno zagadnienia wielości ocen jednego zachowania, jak i wielości zachowań traktowanych jako jeden czyn (*fait générateur*) oraz wielości przestępstw. Zostało to uregulowane przede wszystkim w art. 132-2–132-7 francuskiego Kodeksu

⁶⁰ G. Bogdan, *Problematyka wymiaru kary łącznej w ustawodawstwach karnych Niemiec, Austrii i Szwajcarii*, (w:) W. Górski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013, s. 761.

karnego⁶¹. Na gruncie francuskiego prawa karnego w pierwszej kolejności sprawdza się, czy konieczne jest wykluczenie tzw. zbiegu pozornego. Jeśli taki zbieg nie zachodzi, to stosuje się następujące instytucje. Zachowanie sprawcy traktowane jako jeden czyn, który wypełnia znamiona kilku typów czynów zabronionych, nazywa się idealnym zbiegiem kwalifikacji (*concours idéal de qualifications*)⁶². Z kolei uznanie zachowania za więcej niż jeden czyn prowadzi do zastosowania jednej z instytucji związanych z wielością przestępstw, np. rzeczywistego zbiegu przestępstw (*concours réel d'infractions*). W tym miejscu warto zwrócić uwagę na fakt, iż we Francji – odmiennie niż w polskiej doktrynie – nie analizuje się, ile było czynów, lecz ile było przestępstw⁶³. Inaczej też traktuje się termin „typ czynu zabronionego”, który jest tożsamy z pojęciem przestępstwa (*infraction*).

W doktrynie francuskiej nie zostały dokładnie wypracowane kryteria w odniesieniu do jedności bądź wielości czynów. Natomiast w orzecznictwie – w razie wątpliwości – przyjmuje się, że sprawca popełnił dwa przestępstwa, co prowadzi do stosowania reguł dotyczących rzeczywistego zbiegu przestępstw. Jednak z uwagi na fakt, że wskazane instytucje są do siebie podobne, a w obu przypadkach wobec sprawcy orzeka się jedną, niezaostrzoną karę, nie ma możliwości, aby jeden z wyborów był niekorzystny dla oskarżonego. Tym samym z powodu braku interesu prawnego nie można zaskarżyć wyroku, podnosząc zarzut przyjęcia rzeczywistego zbiegu przestępstw zamiast idealnego zbiegu kwalifikacji.

Przyjmuje się, że o dwóch czynach można mówić wtedy, gdy zachowania sprawcy dają się wyodrębnić i istnieje możliwość przypisania im różnych kwalifikacji. Natomiast kryterium tego wyodrębnienia stanowi zamiar sprawcy oceniany z perspektywy naruszenia lub narażenia danej wartości społecznej⁶⁴. Jako przykład dwóch czynów można wskazać sytuację prowadzenia pojazdu pod wpływem alkoholu

⁶¹ https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/ (dostęp: 19.10.2025 r.); dalej: CP.

⁶² F. Desportes, F. Le Guehec, *Droit Pénal Général*, Paryż 2007, s. 243.

⁶³ *Ibidem*, s. 377.

⁶⁴ J. Pradel, *Manuel de Droit pénal général*, Paryż 2004, s. 278–279.

i publiczne znajdowanie się w stanie nietrzeźwości. Za szczególny przypadek uznaje się sytuację, w której sprawca jednym zachowaniem prowadzi do wielu skutków, np. wrzucając granat do lokalu mieszkalnego, zaatakował życie osób, które w nim przebywały, oraz mienie tam się znajdujące⁶⁵.

Jak zostało wspomniane wcześniej, nie zawsze fakt, że jeden czyn spełnił znamiona więcej niż jednego przestępstwa lub miało miejsce więcej niż jedno zachowanie, prowadzi do skorzystania z instytucji zbiegu idealnego albo zbiegu rzeczywistego, lecz wtedy może mieć miejsce zbieg pozorny. We francuskim prawie karnym mówi się wówczas o kwalifikacji wykluczającej się (*qualification incompatible*), która polega na tym, że jeśli dany czyn spełnia znamiona przestępstwa X, to logicznie nie może spełniać znamion przestępstwa Y. Jako przykład można wskazać przestępstwo rozboju⁶⁶. Ten czyn nie będzie już mógł być uznany za przestępstwo użycia przemocy⁶⁷ lub za kradzież⁶⁸. Warto dodać, że tak samo potraktuje się później popełnione przestępstwa, które są oczywistą konsekwencją wcześniejszego, a są objęte jednym zamiarem. Francuska doktryna wyróżnia także kwalifikację zbędną (*qualification redondante*) charakteryzującą się popełnieniem przez sprawcę dwóch czynów, które nie wykluczają się logicznie, ale opis jednego typu czynu zabronionego w pełni oddaje karygodność tych zachowań. Stosuje się ją także do sytuacji, gdy niektóre ze znamion wyczerpują opis typu, a jednocześnie są częścią opisu innego przestępstwa, które pełniej oddaje kryminalną zawartość zachowania sprawcy. Tytułem przykładu można wskazać nieumyślne spowodowanie śmierci w stanie upojenia alkoholowego⁶⁹ – wtedy nie

⁶⁵ F. Desportes, F. Le Guehec, *Droit...*, s. 245.

⁶⁶ Art. 311-6 CP „Le vol (...) accompagné ou suivi de violences sur autrui ayant entraîné une incapacité totale de travail pendant plus de huit jours”.

⁶⁷ Art. 222-11 CP „Les violences ayant entraîné une incapacité totale de travail pendant plus de huit jours”.

⁶⁸ Art. 311-1 CP „Le vol est la soustraction frauduleuse de la chose d'autrui”.

⁶⁹ Art. 221-6-1 CP „Lorsque la maladresse, l'imprudence, l'inattention, la négligence (...) Le conducteur se trouvait en état d'ivresse manifeste ou était sous l'empire d'un état alcoolique caractérisé par une concentration d'alcool dans le sang

znajdzie zastosowania przepis penalizujący prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości⁷⁰.

Z kolei idealny zbieg kwalifikacji występuje, gdy popełniony przez sprawcę jeden czyn spełnia znamiona dwóch lub więcej przepisów karnych, a stosuje się do niego zasadę jedności kwalifikacji (*unité de qualification*). Nakazuje ona przyjąć – spośród zbiegających się typów czynów zabronionych – ten, za który przewidziana jest najsurowsza kara (*sous sa plus haute expression pénale*). W razie wątpliwości należy wybrać tę kwalifikację, która najlepiej oddaje zdarzenie będące celem sprawcy, a nie środek do jego osiągnięcia⁷¹. Sąd, stosując tę instytucję, będzie mógł orzec tylko te kary, które zostały przewidziane za popełnienie danego przestępstwa, w przeciwieństwie do sytuacji z rzeczywistym zbiegiem przestępstw. Warto nadmienić o instytucji kary uzasadnionej (*peine justifiée*), która polega na tym, że wyrok może zostać utrzymany mimo błędnej kwalifikacji, jeżeli kara jest uzasadniona w ramach kwalifikacji, która powinna była zostać przyjęta⁷².

Zgodnie z art. 132-2 CP przez pojęcie rzeczywistego zbiegu przestępstw rozumie się sytuację, gdy sprawca popełnia więcej niż jedno przestępstwo zanim zapadnie pierwszy prawomocny wyrok za jedno z nich. W takim przypadku nie można orzec kary surowszej niż najwyższy jej wymiar przewidziany za jedno ze zbiegających się przestępstw⁷³.

ou dans l'air expiré égale ou supérieure aux taux fixés par les dispositions législatives ou règlements du code de la route”.

⁷⁰ Art. 234L-1 francuskiego Kodeksu drogowego „Même en l'absence de tout signe d'ivresse manifeste, le fait de conduire un véhicule sous l'empire d'un état alcoolique caractérisé par une concentration d'alcool dans le sang égale ou supérieure à 0,80 gramme par litre”, <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGIS-CTA000006159521> (dostęp: 19.10.2025 r.).

⁷¹ J. Pradel, *Manuel de Droit...*, s. 280.

⁷² S. Tosza, *Wielość ocen, czynów i przestępstw we francuskim prawie karnym*, (w:) W. Górski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013, s. 776.

⁷³ Art. 132-3 CP „Toutefois, lorsque plusieurs peines de même nature sont encourues, il ne peut être prononcé qu'une seule peine de cette nature dans la limite du maximum légal le plus élevé”.

Wynika to z podejścia polegającego na tym, że sprawca nie powinien być karany surowiej, skoro system prawa karnego nie zdążył go pouczyć o niestosowności jego postępowania⁷⁴. W związku z tym kary za więcej niż jedno przestępstwo popełnione po pierwszym prawomocnym wyroku karnym sumują się⁷⁵. Ponadto francuskie prawo karne rozróżnia sytuacje w zależności od tego, czy sprawca, który popełnił więcej niż jedno przestępstwo przed pierwszym wyrokiem, jest sądzony za te przestępstwa w jednym, czy wielu procesach.

W art. 132-3 CP została zawarta zasada zakazu kumulowania kar (*le principe du non-cumul*), która odnosi się do przypadków, gdy sprawcę uzna się za winnego kilku przestępstw, a wcześniej nie zapadł przeciwko niemu prawomocny wyrok karny⁷⁶. Wtedy sąd może orzec każdą z przewidzianych za zbiegające się przestępstwa kar tej samej natury (*même nature*). Na gruncie prawa francuskiego wyróżnia się następujące rodzaje kar: karę pozbawienia wolności (*peine privative de liberté*), karę grzywny (*peine d'amende*), kary dodatkowe (*peines complémentaires*) oraz prace społeczne (*travaux d'intérêts généraux*). Jednak nie mogą one przekroczyć wysokości przewidzianej za przestępstwo zagrożone karą w najwyższym wymiarze ze zbiegających się przestępstw.

Natomiast jeżeli przestępstwa zostały popełnione przed pierwszym prawomocnym wyrokiem dotyczącym któregośkolwiek z nich, czyli pozostają w zbiegu, prawo francuskie przewiduje dwie możliwości. Zgodnie ze zdaniem pierwszym art. 132-4 CP orzeczone kary

⁷⁴ Errare humanum est, sed in errare perseverare diabolicum; F. Desportes, F. Le Gunehec, *Droit...*, s. 818.

⁷⁵ Art. 132-16-7 CP „Les peines prononcées pour l'infraction commise en réitération se cumulent sans limitation de quantum et sans possibilité de confusion avec les peines définitivement prononcées lors de la condamnation précédente”.

⁷⁶ Art. 132-3 CP „Lorsque, à l'occasion d'une même procédure, la personne poursuivie est reconnue coupable de plusieurs infractions en concours, chacune des peines encourues peut être prononcée. Toutefois, lorsque plusieurs peines de même nature sont encourues, il ne peut être prononcé qu'une seule peine de cette nature dans la limite du maximum légal le plus élevé. Chaque peine prononcée est réputée commune aux infractions en concours dans la limite du maximum légal applicable à chacune d'entre elles”.

wykonywane są jedna po drugiej do górnej granicy kary przewidzianej za przestępstwo zagrożone najsurowszą karą⁷⁷. Druga opcja została wskazana w zdaniu drugim art. 132-4 CP i przewiduje możliwość tzw. zmieszania kar (*confusion de peines*), które polega na równoległym wykonywaniu orzeczonych kar⁷⁸. Jest to mechanizm umożliwiający sądowi podjęcie decyzji o połączeniu całości lub jednej części kary z inną, gdy dana osoba jest ścigana za dwa przestępstwa w dwóch odrębnych postępowaniach, bez wydawania prawomocnego wyroku rozdzielającego te przestępstwa. Ma na celu zbliżenie wymiaru kary do takiego, jaki zostałby orzeczony wobec sprawcy, gdyby przestępstwa były sądzone w jednym postępowaniu. Zastosowanie zmieszania kar prowadzi do sytuacji, w której kara surowsza absorbuje karę mniej surową. Jednak od tej możliwości łączenia kar przewiduje się pewne wyjątki. Jeśli jedna z kar za zbiegające się przestępstwa została orzeczona przez sąd innego państwa (zasada terytorialności), nie można łączyć sankcji różnego rodzaju oraz gdy przepisy prawa wprost przewidują wyłączenie danych przestępstw z systemu równoległego wykonywania kar⁷⁹.

Podsumowując, opisany wyżej francuski system łączenia kar powstał na podstawie praktyki orzeczniczej przed wejściem w życie obowiązującego francuskiego Kodeksu karnego z 1992 r., a przytoczone rozwiązania nie są szczególnie krytykowane w doktrynie⁸⁰. Niewątpliwie francuskie prawo karne pozostawia stosunkowo dużo swobody sędziowskiej, ponieważ to sędzia decyduje, czy zachowanie stanowi jeden, czy więcej czynów, jak będzie zakwalifikowane oraz jakie zostaną orzeczone kary. W praktyce jedynym ograniczeniem jest górna granica zagrożenia za zbiegające się przestępstwo zagrożone

⁷⁷ „Lorsque, à l'occasion de procédures séparées, la personne poursuivie a été reconnue coupable de plusieurs infractions en concours, les peines prononcées s'exécutent cumulativement dans la limite du maximum légal le plus élevé”.

⁷⁸ „Toutefois, la confusion totale ou partielle des peines de même nature peut être ordonnée soit par la dernière juridiction appelée à statuer, soit dans les conditions prévues par le code de procédure pénale”.

⁷⁹ S. Tosza, *Wielkość ocen...*, s. 781.

⁸⁰ B. Bouloc, *Procédure pénale*, Paryż 2012, s. 582.

najsurowszą kwalifikacją w odniesieniu do każdej z kar. Z kolei sytuacja, gdy przyjmie się jeden albo więcej czynów, nie zmienia istotnie zagrożenia karą.

6. Hiszpania

Instytucja kary łącznej (*acumulación de penas*) również w hiszpańskim systemie prawnym stanowi jeden z kluczowych mechanizmów zapewniających proporcjonalność i racjonalność reakcji karnej w przypadku zbiegu przestępstw. Jej celem jest uniknięcie sytuacji, w której suma kar byłaby nadmierna i prowadziła do zbyt surowej, niewspółmiernej do winy sankcji⁸¹, co wynika choćby z art. 25 Konstytucji Hiszpanii⁸², który nakazuje, aby kary pozbawienia wolności służyły resocjalizacji skazanego. Warto podkreślić, że tego typu postanowienie konstytucyjne, wskazujące na cele, jakim powinna służyć sankcja karna, należy do rzadkości. Wskazany przepis powinien być uwzględniany przy interpretacji regulacji kodeksowych dotyczących kary łącznej.

Instytucja ta znajduje swoje oparcie w hiszpańskim Kodeksie karnym⁸³ (*Código Penal*) oraz w Kodeksie postępowania karnego⁸⁴ (*Ley de Enjuiciamiento Criminal*). Przewiduje możliwość połączenia tylko kar pozbawienia wolności orzeczonych w odrębnych postępowaniach, o ile dotyczą one czynów popełnionych przed wydaniem pierwszego z wyroków skazujących. Zgodnie z art. 73 hiszpańskiego Kodeksu karnego⁸⁵ wobec sprawcy, który dopuścił się dwóch lub więcej czynów zabronionych stanowiących przestępstwa lub wykroczenia, orzeka się

⁸¹ <https://vlex.es/vid/631448218> (dostęp: 19.10.2025 r.).

⁸² https://biblioteca.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2015/10/Hiszpania_pol_300612.pdf (dostęp: 19.10.2025 r.).

⁸³ <https://www.boe.es/buscar/pdf/1995/BOE-A-1995-25444-consolidado.pdf> (dostęp: 19.10.2025 r.).

⁸⁴ https://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lecr.html (dostęp: 19.10.2025 r.).

⁸⁵ „Al responsable de dos o más delitos o faltas se le impondrán todas las penas correspondientes a las diversas infracciones para su cumplimiento simultáneo, si fuera posible, por la naturaleza y efectos de las mismas”.

wszystkie przewidziane za nie kary, które – stosownie do ich rodzaju i skutków – mogą być wykonywane jednocześnie, o ile charakter tych kar na to pozwala. Podkreślenia wymaga, że hiszpańskie prawo karne nie przewiduje w tym zakresie możliwości łączenia kar ograniczenia wolności z karami pozbawienia wolności ze względu na ich odmienny charakter⁸⁶.

Najważniejszym przepisem dotyczącym wymierzania kary łącznej jest art. 76 hiszpańskiego Kodeksu karnego⁸⁷, gdzie wskazano na górną granicę 20 lat pozbawienia wolności w przypadku łączenia kar, lecz jednocześnie przewiduje on wiele wyjątków, w których ten limit nie znajduje zastosowania. W określonych sytuacjach dopuszcza się bowiem orzeczenie surowszej kary łącznej, która może wynosić 25, 30 lub 40 lat pozbawienia wolności, w zależności od charakteru i wagi przestępstw pozostających w zbiegu. Omawiany przepis podaje następujące sytuacje, gdy należy orzec surowszą karę łączną:

- a) 25 lat pozbawienia wolności, gdy sprawca został skazany za dwa lub więcej przestępstw, z których przynajmniej jedno zagrożone jest karą do 20 lat pozbawienia wolności;

⁸⁶ <https://vlex.es/vid/463818586> (dostęp: 19.10.2025 r.).

⁸⁷ „No obstante lo dispuesto en el artículo anterior, el máximo de cumplimiento efectivo de la condena del culpable no podrá exceder del triple del tiempo por el que se le imponga la más grave de las penas en que haya incurrido, declarando extinguidas las que procedan desde que las ya impuestas cubran dicho máximo, que no podrá exceder de 20 años. Excepcionalmente, este límite máximo será:

- a) De 25 años, cuando el sujeto haya sido condenado por dos o más delitos y alguno de ellos esté castigado por la ley con pena de prisión de hasta 20 años.

- b) De 30 años, cuando el sujeto haya sido condenado por dos o más delitos y alguno de ellos esté castigado por la ley con pena de prisión superior a 20 años.

- c) De 40 años, cuando el sujeto haya sido condenado por dos o más delitos y, al menos, dos de ellos estén castigados por la ley con pena de prisión superior a 20 años.

- d) De 40 años, cuando el sujeto haya sido condenado por dos o más delitos referentes a organizaciones y grupos terroristas y delitos de terrorismo del Capítulo VII del Título XXII del Libro II de este Código y alguno de ellos esté castigado por la ley con pena de prisión superior a 20 años.

- e) Cuando el sujeto haya sido condenado por dos o más delitos y, al menos, uno de ellos esté castigado por la ley con pena de prisión permanente revisable, se estará a lo dispuesto en los artículos 92 y 78 bis”.

- b) 30 lat pozbawienia wolności, gdy sprawca został skazany za dwa lub więcej przestępstw, z których przynajmniej jedno zagrożone jest karą przekraczającą 20 lat pozbawienia wolności;
- c) 40 lat pozbawienia wolności, gdy sprawca został skazany za dwa lub więcej przestępstw, z których co najmniej dwa są zagrożone karą przekraczającą 20 lat pozbawienia wolności;
- d) 40 lat pozbawienia wolności, gdy sprawca został skazany za dwa lub więcej przestępstw związanych z działalnością organizacji lub grup terrorystycznych bądź za przestępstwa o charakterze terrorystycznym, z których przynajmniej jedno jest zagrożone karą przekraczającą 20 lat pozbawienia wolności;
- e) jeżeli sprawca został skazany za dwa lub więcej przestępstw, z których przynajmniej jedno jest zagrożone karą dożywotniego pozbawienia wolności z możliwością warunkowego przedterminowego zwolnienia (*prisión permanente revisable*), stosuje się odpowiednio zasady właściwe dla tego rodzaju kary.

Określony został również moment, w którym mają zastosowanie wskazane ograniczenia. Stosuje się je także w sytuacji, gdy kary wymierzono w różnych postępowaniach, o ile dotyczą czynów popełnionych przed datą osądzenia tych, które będąc przedmiotem kary łącznej, zostały rozpoznane w pierwszej kolejności.

Warto przywołać stanowisko hiszpańskiego Sądu Najwyższego, zgodnie z którym kara łączna powinna być orzekana z uwzględnieniem najstarszego wyroku, gdyż to właśnie on obejmuje czyny osądzone w pierwszej kolejności i tym samym stanowi punkt odniesienia dla pozostałych czynów rozpoznanych w późniejszych postępowaniach⁸⁸. Dlatego do tej pierwszej kary należy doliczyć wszystkie kolejne wyroki odnoszące się do czynów popełnionych przed wydaniem tego pierwszego orzeczenia. Natomiast wyroki, które zostały już objęte karą łączną w odniesieniu do tego najstarszego orzeczenia, nie mogą być

⁸⁸ https://www.poderjudicial.es/portal/site/cgpgj/menuitem.0cb0942ae6fbda1c1ef62232dc432ea0/?vgnextoid=7f32edd21a043510VgnVCM1000006f48ac0aRCRD&vgnextchannel=ba3463655e48a210VgnVCM100000cb34e20aRCRD&vgnextfmt=default-t&vgnextlocale=en&lang_chosen=en (dostęp: 19.10.2025 r.).

następnie ponownie łączone z innymi wyrokami. Niemniej, jeżeli orzeczenie kary łącznej w danym przypadku okaże się niewykonalne, nic nie stoi na przeszkodzie, aby rozważyć jej zastosowanie w odniesieniu do któregośkolwiek z późniejszych wyroków.

W odniesieniu do możliwości ponownego rozpatrzenia kwestii orzeczenia kary łącznej, nawet wówczas, gdy została ona już wcześniej ustalona prawomocnym postanowieniem, orzecznictwo hiszpańskiego Sądu Najwyższego wskazuje, że istnienie wcześniejszych orzeczeń o karze łącznej nie wyklucza ponownego zbadania sytuacji skazanego, jeśli ujawnione zostaną nowe wyroki, które również mogłyby zostać objęte karą łączną⁸⁹. W takich przypadkach nie znajduje zastosowania zakaz ponownego orzekania wynikający z powagi rzeczy osądzonej (*res iudicata*), gdyż przyjęcie chronologicznego kryterium orzekania kary łącznej implikuje możliwość dokonania ponownego ustalenia jej zakresu, jeżeli pojawi się nowa kara, która mogłaby zostać włączona do wcześniejszej łącznej oceny. Należy jednak podkreślić, że ponowne orzeczenie kary łącznej może nastąpić wyłącznie wtedy, gdy jest to korzystne dla skazanego, ponieważ nowy wyrok nie może działać wstecz na jego niekorzyść ani prowadzić do zaostrenia wcześniej ustalonego wymiaru kary⁹⁰.

Kara łączna w Hiszpanii ma ograniczony charakter, ponieważ obejmuje wyłącznie kary pozbawienia wolności, a więc nie znajduje zastosowania wobec kar grzywny, ograniczenia wolności czy pozbawienia praw. Takie ujęcie podkreśla praktyczny, a zarazem gwarancyjny wymiar instytucji, która ma porządkować wykonywanie kar bez ingerencji w inne rodzaje sankcji. Podsumowując, hiszpańska wersja tej instytucji stanowi wyraz równowagi między zasadą sprawiedliwości a zasadą humanitaryzmu. Z jednej strony zapewnia porządek i spójność w wykonywaniu kar, z drugiej – chroni skazanego przed nadmiernym wymiarem sankcji, zachowując funkcję resocjalizacyjną kary pozbawienia wolności.

⁸⁹ <https://vlex.es/vid/364507974> (dostęp: 19.10.2025 r.).

⁹⁰ <https://vlex.es/vid/469057202> (dostęp: 19.10.2025 r.).

Kara łączna w Polsce. Kwestie terminologiczne

1. Uwagi wprowadzające

W celu właściwego rozwinięcia tytułowego zagadnienia konieczne jest wyjaśnienie niektórych pojęć z obszaru prawa karnego. Dlatego też poniżej zostanie omówiona problematyka zbiegu przestępstw (zbieg pozorny, jednoczynowy, wieloczynowy, zbieg pozorny wieloczynowy), przestępstwa wieloodmianowe, wieloaktowe, ciągłe i trwałe, a także zagadnienie czynności współukaranych.

2. Pozorny (pomijalny) zbieg przestępstw

W sytuacji, gdy w zachowaniu się danego człowieka można wyodrębnić dwa lub więcej czynów, z których każdy wyczerpuje znamiona jakiegoś przestępstwa, mamy do czynienia z wielością czynów i wielością przestępstw. Jeśli ten sam sprawca popełnia dwa lub więcej przestępstw, zanim został skazany za jedno z nich, dochodzi do zbiegu przestępstw. Jednak redukcja ocen przy zbiegu przestępstw powoduje, że mimo występowania wielu czynów, z których każdy z nich wyczerpuje znamiona przestępstwa, sprawcy zostaje wymierzona kara tylko z jednego przepisu określającego zestaw znamion ustawowych wyczerpywany jednym z czynów. Natomiast fakt, że pozostały czyn albo czyny sprawcy także wyczerpują znamiona jakiegoś przestępstwa, nie znajduje odzwierciedlenia w kwalifikacji prawnej czynu. Rezygnacja z osobnego ukarania sprawcy za określony czyn

przestępny ma swoje źródło w tym, że kara, którą można byłoby wymierzyć, zostałaby pochłonięta przez karę wymierzoną za inne przestępstwo popełnione przez tego sprawcę, ponieważ spełnia ona wszystkie funkcje, jakie miałyby spełniać kara, od której wymierzenia odstąpiono. Ogólnym warunkiem przyjmowania pomijalnego zbiegu przestępstw jest stwierdzenie znacznej różnicy stopnia społecznej szkodliwości poszczególnych czynów, przy czym czyny te muszą być ze sobą powiązane w ten sposób, że tworzą pewną zwartą całość. W literaturze wskazano, że pozorny zbieg przestępstw może zachodzić, gdy czyny pozostają względem siebie w stosunku środka do celu albo gdy ma miejsce wykorzystywanie owoców przestępstwa, zacieranie śladów popełnianego przestępstwa oraz gdy czyny stanowią formy zjawiskowe lub stadialne danego przestępstwa⁹¹. Czyli można przyjąć, że taki zbieg zachodzi w razie występowania dysproporcji społecznego niebezpieczeństwa czynów w zbliżonych sytuacjach, w których mamy do czynienia z wieloma czynami, lecz zachowanie sprawcy jawi się jako pewna całość.

Pozorny zbieg przestępstw może mieć miejsce w dwóch sytuacjach. Zgodnie z art. 11 § 1 Kodeksu karnego: „Ten sam czyn może stanowić tylko jedno przestępstwo”. Trzeba w tym miejscu dodać, że bez znaczenia jest, ile ten czyn narusza przepisów i ile powoduje skutków. Niemniej, nie zawsze wielość czynów oznacza wielość przestępstw. Ma to swoje źródło w konstrukcjach prawnych ze względu na fakt, że między niektórymi czynami może zachodzić tak ścisły związek, iż należy traktować je jako jedno przestępstwo. W doktrynie określa się to jako prawną jedność przestępstwa lub właśnie pozorny zbieg przestępstw. Po pierwsze, gdy czyn sprawcy wyczerpał znamiona dwóch lub więcej przestępstw, czyli zostało popełnione więcej niż jedno zachowanie, lecz suma wszystkich zachowań stanowi jeden czyn, a w konsekwencji tylko jedno przestępstwo. Druga opcja kwalifikacji prawnej ma miejsce w sytuacji, gdy sprawca dopuścił się wielu zachowań, które stanowią wiele czynów, jednak sprawca odpowiada

⁹¹ K. Buchała, *Glosa do orzeczenia SN z 26.09.1972 r., V KRN 379/72*, OSpIKA 1973, nr 12, poz. 253.

za jedno przestępstwo. Wspólnym mianownikiem jest odpowiedzialność sprawcy jedynie za jedno przestępstwo, mimo że przedsięwziął wiele zachowań karalnych. Odmienności występują w kontekście ustaleń dotyczących jedności bądź wielości czynów. Jednocześnie należy zaznaczyć, że w obu przypadkach wyłączone jest stosowanie uregulowań z rozdziału IX k.k.⁹²

Warto zauważyć, że P. Kardas rozdziela pojęcia pozornego i pomijalnego zbiegu przestępstw⁹³. Pozorny zbieg przestępstw ma miejsce w sytuacjach, gdy wielość czynów uważa się za jedno przestępstwo z powodu konstrukcji znamion typu czynu zabronionego lub reguły wykładni. Przede wszystkim należy zauważyć, że konstrukcja czynu zabronionego polega na popełnieniu wielości czynów, mimo że poszczególne czyny popełnione przez sprawcę mogłyby stanowić podstawę przypisania odpowiedzialności za każdy z nich z osobna, co w efekcie prowadzi do uznania ich za wieloczynowy zbieg przestępstw. Pomijalny zbieg przestępstw, według tego autora, opiera się na tym, że po przeprowadzeniu wykładni przepisów, które stanowią podstawę przypisania odpowiedzialności, sprawca realizuje znamiona przestępstwa przy popełnieniu każdego z czynów. Jednak na podstawie reguł kolizyjnych (inaczej reguły wyłączania wielości ocen w prawie karnym) następuje pominięcie jednego lub kilku z popełnionych przez sprawcę czynów⁹⁴.

3. Jednoczynowy zbieg przestępstw

Pozorny zbieg przestępstw dzieli się również na zbieg jednoczynowy oraz wieloczynowy. Jednoczynowy zbieg przestępstw opiera się na przyjęciu założenia, że z samych znamion typu w sposób oczywisty

⁹² S. Żółtek, *Przed art. 85*, (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 1090.

⁹³ P. Kardas, *Pozorny i pomijalny zbieg przestępstw oraz ciągłość popełnienia przestępstwa*, (w:) L.K. Paprzycki (red.), *System Prawa Karnego. Tom 4. Nauka o przestępstwie. Wyłączenie i ograniczenie odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2013, s. 873.

⁹⁴ P. Kardas, *Komentarz do art. 85*, (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna, tom 1*, Warszawa 2016.

wynika konieczność wielości zachowań sprawcy, aby popełnić dane przestępstwo⁹⁵. Inaczej rzecz ujmując, w samej normie prawnej została zawarta pewna powtarzalność zachowań, a więc wtedy taki zbieg ma charakter pomijalny. Do takiego zbiegu przestępstw zalicza się: przestępstwa zbiorowe, przestępstwa wieloodmianowe, przestępstwa wieloaktowe, przestępstwa trwałe oraz czyn ciągły⁹⁶. W doktrynie prawa karnego przyjmuje się zróżnicowane rozumienie tej instytucji. Niektórzy ograniczają ją do sytuacji, gdy sprawca jednym czynem narusza kilka przepisów ustawy⁹⁷. Inni natomiast wskazują przykłady takie jak sytuacja, w której ten sam czyn powoduje wiele skutków – przykładowo jeden strzał prowadzi do śmierci jednej osoby, rani inną i dodatkowo rozbija szybę – albo przypadek, gdy czyn nie wywołuje większej liczby skutków, lecz może być różnie kwalifikowany z perspektywy poszczególnych przepisów ustawy⁹⁸.

4. Wieloczynowy zbieg przestępstw

Następstwem naturalistycznego ujmowania czynu⁹⁹ jest koncepcja przestępstwa wieloczynowego, polegająca na traktowaniu go jako kategorii stałej, która nie zmienia się w związku z prawną oceną. Jednak zachowanie się człowieka można czasem uznać za czyn, a innym razem za element czynu. Wiele jest typów przestępstw opierających się na wieloczynowym określeniu czynności wykonawczej. Nazywa się je przestępstwami wieloczynowymi. Polegają one na tym, że już sama

⁹⁵ M. Tarnawski, *Zagadnienia jedności i wielości przestępstw w prawie karnym*, Poznań 1977, s. 176.

⁹⁶ L. Pohl, *Komentarz do art. 85, (w:) R. Stefański (red.), Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 536.

⁹⁷ A. Feuerbach, *Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen peinlichen Rechts*, Giessen 1847, s. 217.

⁹⁸ S. Glaser, *Polskie prawo karne w zarysie*, Kraków 1933, s. 296.

⁹⁹ Czyn jako materialna, zmysłowo postrzegalna zmiana w fizycznym świecie zewnętrznym, która opiera się na ruchu mięśni (działanie) lub na spoczywaniu mięśni (zaniechanie). Za F. v. Liszt, *Lehrbuch des deutschen Strafrechts*, Berlin 1881, s. 180.

konstrukcja znamienia czynnościowego narzuca wymóg powtarzalności takich samych rodzajowo zachowań sprawcy. Nagminność zachowań lub ich odmian nie doprowadza do wielości przestępstw, ale nadal stanowi jedno przestępstwo¹⁰⁰. Tytułem przykładu można podać takie przestępstwa, jak: uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego (art. 209 k.k.), znęcanie się (art. 207 k.k.), rozpowszechnianie treści pornograficznych (art. 202 § 3 k.k.).

Jak można zauważyć, już w samym znamieniu czasownikowym widać, że aby można było rozważać, czy przestępstwo ma charakter zbiorowy, musi następować pewna wielokrotność (sekwencja) zachowań, ponieważ jednorazowy czyn nie wyczerpie istoty przestępstwa. Tym samym działalność sprawcy bynajmniej nie zostaje podzielona podczas procesu karnego na oddzielne fragmenty, ale traktowana jest z mocy ustawy jako jeden czyn. W związku z tym pojedynczy czyn, np. jednokrotne poczęstowanie alkoholem, można uznać jako usiłowanie¹⁰¹. Jednak warto przywołać pogląd, zgodnie z którym uznaje się, że pojedyncze zachowanie, lecz o wysokiej intensyfikacji, np. podczas znęcania się, wypełnia istotę przestępstwa¹⁰². Dlatego, gdy dochodzi do skazania sprawcy, np. za przestępstwo niealimentacji, jest on odpowiedzialny za jedno przestępstwo, które składa się z minimum trzech zachowań – niezapłacenia raty alimentacyjnej¹⁰³.

5. Przestępstwa wieloodmianowe

Jedną z odmian tego rodzaju przestępstw są przestępstwa o alternatywnym określeniu czynności wykonawczej, czyli wieloodmianowe. Ich istota sprowadza się do tego, że mogą być popełniane na wiele sposobów, które mają swoje odbicie w znamionach typu, ponieważ

¹⁰⁰ A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2001, s. 216.

¹⁰¹ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2019, s. 72.

¹⁰² A. Ratajczak, *Przestępstwa przeciwko rodzinie, opiece i młodzieży*, Warszawa 1980, s. 166 i n.

¹⁰³ S. Żółtek, *Przed art. 85*, (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks...*, s. 1091.

ustawa wskazuje na alternatywę zwykłą albo na takie, które mogą być popełnione w obu odmianach. Realizacja jednej z form wyczerpuje znamiona typu, ale realizacja obu form nie prowadzi do zbiegu, lecz do przyjęcia jednego przestępstwa. Wśród nich znajduje się przestępstwo stypizowane w art. 270 k.k., w którym mowa jest o podrobieniu lub przerobieniu dokumentu albo użyciu takiego dokumentu jako autentycznego. Należy zwrócić uwagę, że gdy najpierw dokument został podrobiony, aby użyć go jako autentycznego, a następnie został używany przez sprawcę, to zostaje popełnione jedno przestępstwo, a nie dwa. Dzieje się tak, mimo że już podrobienie dokumentu w celu użycia go jako autentycznego lub używanie podrobionego dokumentu przez inną osobę również wyczerpuje znamiona tego przestępstwa¹⁰⁴. Innym przykładem jest przestępstwo wyrobu i handlu bronią bez zezwolenia. W świetle bowiem art. 263 § 1 k.k.: „Kto bez wymaganego zezwolenia wyrabia broń palną albo amunicję lub nią handluje (...)”. Wprost można zauważyć, że w razie stworzenia bez zezwolenia broni palnej, a następnie jej sprzedaży, odpowiada się za jedno przestępstwo. Co istotne, możliwe jest, że ustawodawca określi przestępstwo wieloodmianowe o znamionach czasownikowych rozdzielonych alternatywą rozłączną. Ma to miejsce, gdy spełnione zostaną znamiona przestępstwa określonego w art. 310 § 1 k.k., tj. fałszowania pieniędzy i innych środków płatniczych albo dokumentów równoznacznych. Gdy zostaną zrealizowane wszystkie te znamiona, wówczas sprawca popełni wiele przestępstw i wtedy zachodzi realny zbieg przestępstw¹⁰⁵.

Tak wskazane wielokrotne zachowania wypełniające znamiona zakresu zastosowania normy sankcjonującej prowadzą do przyjęcia jednego przestępstwa. Wyeliminowanie zbiegu przestępstw następuje

¹⁰⁴ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 216.

¹⁰⁵ W. Wolter, *Nauka o przestępstwie*, Warszawa 1973, s. 329; M. Błaszczyk, *Komentarz do art. 310*, (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz. Art. 222–316*, Warszawa 2017, s. 1054; Zob. wyrok SN z 18 maja 1972 r., IV KR 71/72, OSNKW 1972, nr 9, poz. 141; wyrok SN z 5 listopada 2002 r., IV KK 303/02, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 8, poz. 10; por. wyrok SA w Warszawie z 7 października 1998 r., II AKA 302/98, „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 11–12, poz. 21.

podczas interpretacji przepisu i dekodowania z niego właściwej normy. Wielokrotne zachowania, niezależnie od tego, czy samodzielnie nie stanowią realizacji typu bądź samodzielnie wystarczają do realizacji typu przy wielokrotności, stanowią jednorazową realizację znamion określających zakres zastosowania normy sankcjonującej, a co za tym idzie – jedno przestępstwo. Kluczowym czynnikiem jest to, że z uwagi na brzmienie znamion prowadzące do wyinterpretowania normy sankcjonującej, która polega na powtarzalności zachowania albo która taką powtarzalność dopuszcza, cały kompleks zachowań prowadzi do jednorazowej realizacji znamion tej normy¹⁰⁶.

6. Przestępstwa wieloaktowe

Zazwyczaj ustawowy zestaw znamion składa się z tylko jednego znamienia czasownikowego, które określa czyn zabroniony. Jednak w pewnych sytuacjach przepis określa czyn zabroniony, używając dwóch czasowników, których łączna realizacja tworzy czyn zabroniony. Konstrukcja przestępstwa wieloaktowego (złożonego) opiera się na określeniu przestępstwa zespołami znamion składających się z dwóch lub więcej czynów bądź zachowań. Jednocześnie, jeśli są one analizowane oddzielnie, wypełniają znamiona poszczególnych przestępstw, jednak w takim powiązaniu tworzą całość kwalifikowaną jako jeden typ przestępstwa. Taki stan rzeczy jest realizowany, gdy zostaje popełniona np. kradzież z włamaniem, ponieważ wtedy zazwyczaj najpierw zabezpieczenie zostaje „przełamane”, a potem następuje zabór cudzej rzeczy (art. 279 i 288 k.k.)¹⁰⁷. Podobnie wygląda sytuacja w przypadku kradzieży rozbójniczej (art. 281 k.k.). Po pierwsze, występuje zabór rzeczy i następnie stosowana jest przemoc, groźba jej natychmiastowego użycia albo doprowadzenie człowieka do stanu bezbronności lub nieprzytomności w celu utrzymania się w posiadaniu

¹⁰⁶ P. Kardas, *Przestępstwo ciągłe w prawie karnym materialnym*, Zakamycze 1999, s. 123; A. Zoll, *Problemy tzw. przestępstwa ciągłego w propozycjach projektu kodeksu karnego*, „Przegląd Sądowy” 1994, nr 3, s. 52.

¹⁰⁷ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 220.

skradzionej rzeczy. Gdyby nie było typizacji w art. 281 k.k., to wspomniane zachowania byłyby odrębnymi przestępstwami – kradzież (art. 278 k.k.), użycie groźby karalnej (art. 190 k.k.) lub naruszenie nietykalności cielesnej (art. 217 k.k.).

7. Pozorny wieloczynowy zbieg przestępstw

Kolejnym zagadnieniem jest pozorny wieloczynowy zbieg przestępstw, który występuje w przypadku popełnienia kilku czynów zabronionych (naruszeniu kilku norm prawnych). Jednak przez wzgląd na cele kryminalno-polityczne sprawca odpowiada za jedno przestępstwo z powodu pomijania pozostałych w ramach kwalifikacji prawnej¹⁰⁸. Zalicza się do niego czynności współukarane uprzednie oraz następce¹⁰⁹.

Zazwyczaj Kodeks karny zawiera przepis określający sposób kwalifikacji prawnej czynu, który wyczerpuje znamiona opisane w dwóch lub więcej przepisach części szczególnej. W praktyce jednak nie we wszystkich przypadkach wyczerpywania przez jeden czyn znamion opisanych w kilku przepisach stosuje się taki przepis części ogólnej. Sytuacje, w których nie stosuje się przepisu określającego sposób kwalifikacji prawnej czynu wyczerpującego znamiona opisane w dwóch lub więcej przepisach części szczególnej Kodeksu karnego, nawet gdy *prima facie* wydaje się, że trzeba go zastosować, nazywa się pozornym zbiegiem przepisów ustawy.

Na tym tle wyłania się pytanie, kiedy przy kwalifikacji prawnej czynu można pomijać fakt występowania zbiegu przepisów. Bezsprzecznie przede wszystkim wtedy, gdy wynika to wprost z przepisów ustawy. Niekiedy ustawa karna zawiera wyraźne postanowienia (klauzule subsydiarności), które nakazują stosowanie tylko jednego ze zbiegających się przepisów. Pomijalny zbieg przepisów może wynikać też

¹⁰⁸ S. Żółtek, *Przed art. 85*, (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks...*, s. 1092.

¹⁰⁹ A. Marek, *Czyny współukarane na tle prawnej jedności przestępstwa*, (w:) J. Majewski (red.), *Zbieg przepisów oraz zbieg przestępstw w polskim prawie karnym*, Toruń 2006, s. 11 i n.

ze stosunku logicznego danych przepisów. Jeżeli ustawodawca tak skonstruował zakres norm zawartych w poszczególnych przepisach, że względem siebie pozostają one w stosunku logicznym podporządkowania, to można wnioskować, że taki zbieg będzie pomijany, gdyż inaczej byłby martwy bądź jego uwzględnienie byłoby niecelowe.

8. Czynności współukarane

Czynności współukarane są czynami, które poprzedzają dokonanie przestępstwa lub następują po nim, lecz pomimo wypełnienia znamion czynu zabronionego nie są oddzielnie karane. Wynika to z faktu, że takie czynności uznaje się za wliczone w ukaranie podczas całościowej oceny przestępstwa¹¹⁰ i nie traktuje się ich jako zbiegu przestępstw¹¹¹. Istota tych przestępstw sprowadza się do tego, że zachodzi między nimi specyficzny związek, który umożliwia traktowanie ich jako jedno zdarzenie, chociaż jego części składowe stanowią odrębne zachowania, wyczerpują znamiona dwóch typów czynu zabronionego i naruszają dwie różne normy. Niemniej ich zawartość kryminalna może być sprowadzona do ukarania za jedno przestępstwo¹¹². Założeniem współukarania jest brak konieczności karania za przestępstwo współukarane, ponieważ wystarczające jest ukaranie za przestępstwo główne. Innymi słowy, wszystkie cele kary będą zrealizowane przez karę orzeczoną za przestępstwo główne¹¹³. W literaturze polskiego prawa karnego zagadnieniu współukarane czynu uprzedniego uwagę poświęcił S. Śliwiński. Przypadki współukarania czynu uprzedniego autor ten sprowadzał do prawnej jedności czynu i wskazywał, że zachodzi ona, gdy:

- 1) jeden z czynów jest przygotowaniem lub usiłowaniem czynu następnie usiłowanego lub dokonanego;

¹¹⁰ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 221.

¹¹¹ Zob. postanowienie SN z 1 lipca 2020 r., IV KK 164/20, LEX nr 3207946.

¹¹² K. Buchała, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1980, s. 431.

¹¹³ M. Kulik, *Przestępstwa współukarane w polskim prawie karnym*, Lublin 2021, s. 25.

- 2) podżegacz jest pomocnikiem lub nakłania kilka osób lub kilku osobom pomaga w popełnieniu czynu wspólnie usiłowanego lub dokonanego;
- 3) podżegacz lub pomocnik lub podżegacz jednocześnie będący pomocnikiem również bierze następnie udział w popełnieniu czynu, do którego podzegał lub w którego popełnieniu pomagał (współsprawca czynu głównego)¹¹⁴.

Wzorcem i zarazem punktem odniesienia jest czyn będący podstawą przypisania odpowiedzialności karnej sprawcy (tzw. czyn główny). Jednocześnie bez znaczenia pozostaje, czy czynność uprzednia stanowi realizację znamion typu tego samego czynu zabronionego w innej formie. Na przykład, jeżeli sprawca dwa razy strzela do człowieka, ale chybia (usiłowanie), lecz za trzecim strzałem zabija człowieka (dokonanie), to ostatecznie będzie odpowiadać tylko za dokonanie zabójstwa¹¹⁵. Innymi słowy, czynności stanowiące stadia realizacji przestępstwa uznaje się za współukarane¹¹⁶.

Czyny następce odnoszą się do owoców przestępstwa, ponieważ ich wykorzystanie nie może być nowym przestępstwem, jeśli nie stanowi nowego zamachu na dobro chronione. Sytuację tę można zilustrować przykładem kradzieży (art. 278 k.k.), a następnie przywłaszczeniem cudzej rzeczy ruchomej (art. 284 k.k.) i rozporządzaniem nią, jakby była własnością sprawcy¹¹⁷. Takie przywłaszczenie skradzionej rzeczy nie może być nowym przestępstwem jako współukarane karą za kradzież¹¹⁸. Warunkiem współukarania wspomnianych wyżej czynów jest istnienie stosunku bliskości czasowej oraz czynności muszą być faktycznie ze sobą powiązane, przy czym jedna z czynności musi

¹¹⁴ S. Śliwiński, *Polskie prawo karne materialne*, Warszawa 1946, s. 410.

¹¹⁵ Por. wyrok SA w Katowicach z 9 października 2003 r., II AKa 356/03, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 8, poz. 29, s. 15; wyrok SA w Katowicach z 14 września 2006 r., II AKa 239/06, OSA 2006, nr 4, poz. 3.

¹¹⁶ S. Żółtek, *Przed art. 85*, (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks...*, s. 1092; W. Wolter, *Nauka...*, s. 349.

¹¹⁷ Por. postanowienie SN z 28 października 2013 r., III KK 358/13, *Legalis* nr 739700.

¹¹⁸ W. Wolter, *Nauka...*, s. 350.

mieć charakter dominujący¹¹⁹. Przede wszystkim musi wystąpić integralne powiązanie czynu, za który sprawca zostaje skazany, z czynem za który sprawca zostaje współukarany¹²⁰.

Niewątpliwie problem wyróżnienia czynności współukaranych może występować, gdy bierze się pod uwagę kryterium różnicy przedmiotu przestępstwa. Zgodnie z orzeczeniem Sądu Najwyższego z 10 grudnia 1997 r.: „wskazówkami pomocnymi przy rozgraniczeniu czynności współukaranych (...) mogą być (występujące łącznie) takie elementy, jak: wprowadzenie nowego (w stosunku do czynu głównego) przedmiotu przestępstwa, atakowanie innego rodzajowo dobra chronionego prawem, działanie na szkodę innego pokrzywdzonego”¹²¹. Warto przytoczyć stanowisko L. Gardockiego, który podkreślił, że czynności współukarane zostały ukształtowane na podstawie powtarzającej się praktyki sądowej, a ich zakres nie jest precyzyjny, ponieważ nie zostały one zdefiniowane w ustawie¹²². Sąd Najwyższy w orzeczeniu z 25 lutego 2002 r. wskazał, że konieczne jest wzięcie pod uwagę realiów konkretnej sprawy¹²³.

Natomiast A. Spotowski uważa, że pojęcia czynności¹²⁴ tudzież czynów współukaranych są mylne. Swoją pogląd uzasadniał tym, że nie ma powodu, aby czyn, który nie jest przestępstwem, uznawać za współukarany. Gdy mowa o pomijalnym zbiegu przestępstw, relewantne są tylko takie sytuacje, gdy sprawca każdym swoim czynem wyczerpał

¹¹⁹ S. Żółtek, *Przed art. 85*, (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks...*, s. 1092.

¹²⁰ Wyrok SN z 2 września 2016 r., III KK 68/16, Legalis nr 1514795.

¹²¹ Wyrok SN z 10 grudnia 1997 r., IV KKN 206/97, OSNKW 1998, nr 1–2, poz. 6, s. 25. Zob. postanowienie SN z 25 marca 2003 r., I KZP 5/03, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 9, poz. 9, s. 9; wyrok SN z 25 października 2006 r., III KK 106/06, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 4, poz. 1, s. 7.

¹²² L. Gardocki, *Prawo karne...*, s. 159.

¹²³ Zob. postanowienie SN z 25 lutego 2002 r., I KZP 1/02, OSNKW 2002, nr 5–6, poz. 35, s. 43. Por. wyrok SN z 10 stycznia 2003 r., WA 69/02, OSNKW 2003, nr 3–4, poz. 40.

¹²⁴ Odmienne uważał I. Andrejew, który posługiwał się pojęciem czynności współukaranej. Zob. I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1973, s. 222.

ustawowe znamiona przestępstwa¹²⁵. W związku z tym autor ten stwierdza, że to pojęcie przestępstwa współukaranego najdokładniej oddaje istotę sprawy. Wynika to z tego, że mimo nieuwzględniania w kwalifikacji prawnej innego przestępstwa, nie pozostaje jednak ono bezkarne. Jednocześnie, ten sam nieuwzględniony w kwalifikacji prawnej czyn, który wyczerpał znamiona przestępstwa, pozostaje czynem przestępnym mimo jego nieuwzględnienia. Z tego względu wspomniany autor proponuje, aby używać określenia „pomijalny zbieg przestępstw”, ponieważ takie ujęcie wskazuje na występowanie kilku przestępstw, ale ten fakt zostaje pomijany przy kwalifikacji prawnej. Skoro z definicji przestępstwa wynika, że jest to czyn zabroniony przez ustawę karną, zawiniony oraz społecznie niebezpieczny, to redukcja wielości ocen nie może zmienić sytuacji faktycznej z przeszłości, w której doszło do popełnienia przestępstw. Jakkolwiek przy kwalifikacji prawnej można pominąć fakt zbiegu przestępstw i nie orzekać odrębnej kary za każde z przestępstw¹²⁶.

Z kolei W. Wolter definiował pojęcie pozornego zbiegu przestępstw w sposób odmienny. Przyjmował bowiem, że o wielości przestępstw nie decyduje jedynie wielość czynów, ponieważ mimo wystąpienia warunków do zajścia zbiegu przestępstw istnieje możliwość, że zostało popełnione tylko jedno przestępstwo¹²⁷.

9. Przestępstwo ciągle

W tym miejscu należy wspomnieć o przestępstwie ciągłym uregulowanym w art. 12 k.k., które dotyczy sytuacji, gdy sprawca podejmuje dwa lub więcej zachowań, w krótkich odstępach czasu w wykonaniu z góry powziętego zamiaru. Innymi słowy, gdy dokonuje powtarzających się zamachów na to samo dobro, lecz wielokrotność czynu nie

¹²⁵ A. Spotowski, *Pomijalny (pozorny) zbieg przepisów ustawy i przestępstw*, Warszawa 1976, s. 160.

¹²⁶ Autor jest jednak świadomy, że jego stanowisko odbiega od tego, które jest powszechnie przyjmowane w doktrynie. A. Spotowski, *Pomijalny...* s. 161 i n.

¹²⁷ W. Wolter, *Nauka...*, s. 345.

jest ujęta ustawowym określeniem znamion czynności wykonawczej danego przestępstwa – ciągłość danego jednego przestępstwa pozwala na przekroczenie górnego progu ustawowego zagrożenia karą. Gdy wspomniane przesłanki z art. 12 k.k. zostaną zrealizowane, to można uznać, że zachowania sprawcy stanowią jeden czyn, który realizuje znamiona jednego przestępstwa. W związku z tym, tak skonstruowana norma ułatwia ocenę działalności przestępnej sprawcy, jak również jej społeczną szkodliwość. Co więcej, czyn ciągły umożliwia przyjęcie jednoczynowości w stosunku do wielości zachowań. Mimo że gdyby były one rozpatrywane oddzielnie, mogłyby stanowić samodzielne przestępstwa albo wykroczenia¹²⁸. Istotnym orzeczeniem w tej materii była uchwała połączonych Izb Karnej i Wojskowej Sądu Najwyższego z 8 kwietnia 1966 r. Sąd Najwyższy oparł się przede wszystkim na istotnej roli społecznego niebezpieczeństwa czynu, wskazując na to, że: „gdyby stosunek stopnia społecznego niebezpieczeństwa tych czynów do stopnia społecznego niebezpieczeństwa osądzanego przestępstwa ciągłego był taki, że nawet włączenie tych czynów do składu przestępstwa ciągłego nie zmieniłoby w sposób istotny stopnia jego społecznego niebezpieczeństwa, a w następstwie nie doprowadziłoby do wymierzenia w ewentualnym wyroku łącznym kary wyższej od kary orzeczonej za prawomocnie osądzone przestępstwo ciągłe”¹²⁹.

Również w najnowszym orzecznictwie zostało podkreślone, że zasada *ne bis in idem* uniemożliwia ponowne wszczęcie postępowania karnego przeciwko sprawcy, gdy ujawnione w późniejszym czasie zachowania, które wypełniały znamiona osądzanego czynu ciągłego, spowodowałyby surowszą odpowiedzialność¹³⁰. Czyn jako jedność nie może podlegać dzieleniu, dlatego też trudności sprowadzające się do skazania za jeden czyn ciągły (w okresie od–do) obejmować muszą również fragmenty nieujawnione, a nie tylko fragmenty ujawnione co do tego ciągłego czynu. Ma to na celu uniemożliwienie,

¹²⁸ S. Żółtek, *Komentarz do art. 12*, (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Tom I. Część ogólna. Komentarz art. 1–116*, Warszawa 2017, s. 345.

¹²⁹ Uchwała SN z 8 kwietnia 1966 r., VI KO 42/62, OSNKW 1966, nr 7, poz. 69.

¹³⁰ Uchwała SN z 21 listopada 2002 r., I KZP 29/01, OSNKW 2002, nr 1–2, poz. 2.

jeśli wystąpiłoby późniejsze ujawnienie, osądzania nowych fragmentów, jako że zachodzi *res iudicata*¹³¹.

Niewątpliwie element ciągłości polega przede wszystkim na pewnej jednorodności sytuacyjnej, gdy jest tworzony zamiar systematycznego powtarzania czynu przy powtarzającej się sytuacji. Warto zaznaczyć, że nie jest możliwa jedność zamiaru przy przestępstwach nieumyślnych, z oczywistego powodu, jakim jest nierealne wielokrotne powtarzanie lekkomyślnego lub niedbałego zachowania się¹³². Poza jednorodnością sytuacyjną ciągłość czynu determinuje konieczność skierowania zamachów zawsze na jedno i to samo dobro chronione (chyba że występują dobra rodzajowo podobne, lecz nadal chronione tym samym przepisem). Jako przykład można przytoczyć art. 160 k.k., w którym stypizowane zostało przestępstwo bezpośredniego narażenia człowieka na niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, gdzie jednym dobrem jest życie, a drugim zdrowie. Tym samym, w sytuacjach, gdy mowa jest o dobrach ściśle osobistych, np. życie, zdrowie, to aby zachować warunek ciągłości, pokrzywdzonym musi być ta sama osoba. W art. 207 k.k. został określony czyn zabroniony, który polega na znęcaniu się fizycznym lub psychicznym nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności. W związku z tym ciągłość zostanie zachowana, jeśli sprawca raz znęca się nad swoim dzieckiem, a innym razem nad swoją żoną. Inaczej sytuacja przedstawia się, gdy przedmiotem zamachu jest mienie. Wtedy tożsamość pokrzywdzonego nie jest konstytutywną przesłanką przestępstwa ciągłego.

Następnym warunkiem jest jednorodność sposobu atakowania dobra. Przestępstwo ciągle będzie miało miejsce przy kolejnych aktach kradzieży. Jeśli jednak wystąpi oszustwo czy uszkodzenie cudzego mienia, to mimo identyczności dobra chronionego, odmienność sposobu działania nie pozwala na połączenie tych czynów jako zaboru, uszkodzenia w ciągłość przestępstwa. Natomiast w przypadku postaci działań określonych alternatywnie w przepisie prawnokarnym,

¹³¹ W. Wolter, *Nauka...*, s. 346.

¹³² *Ibidem*, s. 347.

np. podrabianie lub przerabianie dokumentu (art. 270 k.k.), to taka różnorodność nie stoi na przeszkodzie przyjęciu ciągłości. Oczywiście może wystąpić przypadek, gdy przepis karny uzależnia wysokość kary od elementu ilościowego. Ma to miejsce np. przy przestępstwie z art. 228 § 5 k.k., gdzie warunkiem odpowiedzialności jest przyjęcie korzyści majątkowej znacznej wartości. Tutaj możliwe jest, że dopiero właśnie na skutek ciągłości dochodzi do tego, że sprawca popełnia przestępstwo. Również istotne jest, aby między czynami zachodziła więź czasowa i sytuacyjna. Kodeks karny nie precyzuje, jak należy rozumieć pojęcie „krótkie odstępy czasu”, ale w orzecznictwie SN przyjęto, że mogą to być również kilkumiesięczne odstępy¹³³.

10. Przestępstwo trwałe

Od przestępstwa ciągłego trzeba odróżnić przestępstwo trwałe. Polega ono na tym, że sprawca stwarza i utrzymuje przez jakiś czas stan rzeczy niezgodny z prawem. Podręcznikowym przykładem takiego przestępstwa jest bezprawne pozbawienie człowieka wolności (art. 189 k.k.). Z punktu widzenia jedności czynu tego typu przestępstwa interesujące jest to, że następuje złączenie w jeden czyn dwóch różnych form zachowania się – działania i zaniechania. Czyli sprawca zamyka ofiarę w pomieszczeniu, a następnie przez pewien czas tego pomieszczenia nie otwiera. Jako inne przykłady można podać przestępstwa, takie jak poplecznictwo (art. 239 k.k.) czy nielegalne posiadanie broni (art. 263 k.k.). Dopóki nie zostanie przerwany przez samego sprawcę lub osoby trzecie, dopóty ten stan trwa. Różnica polega na tym, że przy przestępstwie trwałym stan bezprawia rozciągnięty w czasie został spowodowany jednym czynem, a przy przestępstwie ciągłym zamachy (czyny) na to samo dobro powtarzają się¹³⁴. Za czasów obowiązywania

¹³³ Postanowienie SN z 9 marca 2006 r., V KK 271/05, OSNKW 2006, nr 5, poz. 50.

¹³⁴ S. Żółtek, *Przed art. 85*, (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks...*, s. 1092.

Kodeksu karnego z 1969 r. powstał spór o to, czy w razie kradzieży broni i jej nielegalnego przechowywania mamy do czynienia z jednym czy też z wieloma czynami. Sąd Najwyższy i większość doktryny przyjęło wielość czynów¹³⁵. Na marginesie warto zwrócić uwagę, że czym innym jest również przestępstwo o skutkach trwałych. Polega ono na tym, że sprawca powoduje pewną sytuację, ale jednak ona sama przez pewien czas się utrzymuje¹³⁶.

¹³⁵ Wyrok SN z 28 czerwca 1957 r., III K 428/57, LEX nr 1632636; uchwała SN z 26 czerwca 1964 r., VI KO 57/63, OSNKW 1964, nr 10, poz. 142.

¹³⁶ W. Wolter, *Nauka...*, s. 331.

ROZDZIAŁ IV

Kara łączna w Polsce. Rozwój instytucji

1. Uwagi ogólne

Przedmiotem niniejszego rozdziału jest zagadnienie rozwoju instytucji kary łącznej w pierwszych dwóch kodeksach karnych, tj. w Kodeksie karnym z 1932 r. oraz w Kodeksie karnym z 1969 r. Poruszony został wątek wpływu wielości przestępstw na sądowy wymiar kary, gdyż wielość przestępstw nie zawsze prowadziła do sumowania kar. Mimo że ustawa karna przewiduje karę za każde przestępstwo, określając ją ramowo, nie można jednak uznać, że mechaniczne sumowanie kar za poszczególne przestępstwa jest karą właściwą. Rozdział IV poświęcony jest odrębnemu wymiarowi kary za wielość przestępstw (zbieg przestępstw) oraz właśnie karze łącznej wymierzanej na podstawie przepisów kodeksów karnych obowiązujących w ubiegłym wieku.

2. Kodeks karny z 1932 r.

2.1. Uwagi wprowadzające

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 r. na obszarach byłych zaborów przez 14 lat obowiązywały różne kodeksy karne. Były to: Kodeks austriacki z 1852 r., Kodeks niemiecki z 1871 r., Kodeks rosyjski z 1903 r. (zwany również kodeksem Tagancewa) oraz do 1922 r. – ustawa karna węgierska z 1879 r. W związku z tym podjęto próby przygotowania projektu ujednolicającego prawo karne. Jego autorami

byli M. Mogilnicki i S.E. Rappaport oraz E. Krzymuski. Jednak ustawodawca nie zaakceptował ich projektów. Natomiast projekt stworzony przez J. Makarewicza i W. Makowskiego z 1931 r. zyskał aprobatę i wszedł w życie jako rozporządzenie Prezydenta RP z mocą wiążącą od 1 września 1932 r.¹³⁷ Wprowadzenie Kodeksu karnego nie tylko zastąpiło ustawy dzielnicowe jednolitą kodyfikacją w całym państwie polskim, lecz także utworzyło nowy system polskiego prawa karnego. Z całą pewnością teoria i doświadczenia praktyki, na których ów system się oparł, były zaczerpnięte z innych państw europejskich. Jednak zostały przeformułowane przez polską myśl prawniczą i ujęte właśnie w samodzielny system.

Zanim powstał rzeczony Kodeks karny z 1932 r. na ziemiach polskich znany był tylko zbieg realny, który polegał na tym, że kilka odrębnych karygodnych czynów, stanowiących kilka odrębnych działań, a połączonych skutkami, stawało się przedmiotem tego samego postępowania oraz wyroku. Za każde z przestępstw była wymierzana osobna kara, a potem sprawca musiał te kary, jedną po drugiej, odbyć. Niemniej zasada kumulacji kar doznawała wyjątków. Otóż zbiegające się kary należało oddzielić pewnym przedziałem czasowym. Wtedy oddawała to zasada prawna *toties quoties*, zgodnie z którą za każdy fakt popełnienia danego przestępstwa należało wymierzyć w pełni grożącą za nie karę¹³⁸.

Karnistyczna konstrukcja określająca wymiar kary wobec sytuacji zbiegu przestępstw w polskim prawie karnym pojawiła się ustawowo po raz pierwszy w Kodeksie karnym z 1932 r. i zawierała oryginalne rozwiązania, które nie były kalką żadnego z kodeksów obowiązujących w byłych zaborach. Ta konstrukcja została umieszczona bezpośrednio po formach popełnienia przestępstwa, ale przed katalogiem kar i zasad ich wymiaru – w rozdziale V pt. „Zbieg przestępstw i przepisów ustawy”. Powszechnie już było wiadomo, że przestępstwo jest czynem, jednak nie można z tego rozumowania wnioskować, że jeden czyn

¹³⁷ K. Buchała, *Prawo karne...*, s. 117.

¹³⁸ J. Makarewicz, *Polskie prawo karne. Część ogólna* (reprint), Warszawa 2017, s. 168.

może być tylko jednym przestępstwem. Wynika to z faktu, iż przestępczość znajduje się na innej płaszczyźnie niż czyn, ponieważ jest ona typem czynu określonym oceną. Przepis art. 36 k.k. z 1932 r. wskazywał wyraźnie na to, że każda ocena prawna musi odnosić się do jakiegoś czynu, lecz nie można dochodzić do wniosku, że jeden czyn pozwala tylko na pojedynczą ocenę. Czyn może wypełniać znamiona kilku przepisów ustawy, a więc może być oceniany wielokrotnie. To właśnie jest zbieg przepisów ustawy, a nie zbieg przestępstw, ponieważ od tej drugiej instytucji wymaga się wielości czynów¹³⁹. Natomiast rozważając, czy jakieś zestawienie zachowań jest jednym czynem czy wielością czynów, trzeba zwrócić uwagę, że o wielości czynów można mówić, gdy każde z tych zachowań ma swój odrębny sens. Jeśli jedno z nich ma sens podwójny, to rozdzielenie go na dwa czyny jest wykluczone¹⁴⁰.

Niewątpliwie największą trudnością przysparzało określanie granic jednego zdarzenia, a więc problematyka czasu przy jedności czynu. Przykładowo, jeśli ktoś oddał dwa strzały w stronę jednej osoby i oba były chybione, będzie to jedno uśiłowanie, o ile strzały nastąpiły jeden po drugim. Jednak, gdy ktoś strzelił, chybił, a po kilku dniach strzelił po raz drugi, będzie to wielość czynów. Jedność prawną charakteryzowano jako czysto prawne łączenie w jeden czyn. Kwestia rozróżnienia, czy zachodził zbieg przestępstw jednoczynowy czy wieloczynowy, była istotna z powodu sposobu karania. Gdyż przy zbiegu wieloczynowym kara była orzekana za każdy czyn z osobna, a dopiero na koniec wymierzana była kara łączna. Natomiast przy zbiegu jednoczynowym była wymierzana tylko jedna kara – zgodnie z art. 36 k.k. z 1932 r. – wedle ustawy najsurowszej i kara ta pochłaniała inne (*poena maior absorbet minorem*). Warto zwrócić uwagę, że w razie zbiegu wieloczynowego skazanie za jeden czyn nie stanowiło rzeczy osądzonej co do innych czynów.

¹³⁹ W. Wolter, *Prawo karne. Zarys wykładu systematycznego. Część ogólna I. Ustawa karna i przestępstwo na tle Kodeksu karnego z 1932 r., Kodeksu Karnego Wojska Polskiego z 1944 r. oraz Dekretów od 1944 do 1946 r.*, Warszawa 1947, s. 384.

¹⁴⁰ *Ibidem*, s. 386.

2.2. Przestępstwo ciągłe

Warto wspomnieć, że już za czasów Kodeksu karnego z 1932 r. orzecznictwu sądowemu i nauce prawa znana była pozaustawowa forma pozornego zbiegu przestępstw, tzw. przestępstwo ciągłe¹⁴¹. Była określana jako przestępstwo wieloczynowe lub czyn ciągły. Różne miejsca działania, jak i odrębności osób pokrzywdzonych i środków, jakimi sprawca urzeczywistniał swój jednolity zamiar, nie stały na przeszkodzie, aby uznać szereg działań za przestępstwo ciągłe. Bez wątpienia konstrukcja prawna ciągłości czynu nie była pomyślana dla korzyści sprawcy, lecz miała zastosowanie, gdy ściśle ustalenie poszczególnych elementów działania co do czasu, miejsca lub kolejności nie było możliwe ze względu na brak wystarczających dowodów w tym zakresie. Konsekwencją uznania wielu działań jako jednego przestępstwa ciągłego było to, że poszczególne działania traciły swój samodzielny charakter czynów przestępnych, więc gdy wydano wyrok skazujący, osądzenie czynu ciągłego pokrywało wszystkie jego czyny.

W orzeczeniu z 8 marca 1946 r. Sąd Najwyższy stwierdził, że: „Uznanie czy szereg zdarzeń stanowi jeden czyn ciągły, czy szereg czynów odrębnych, jest kwestią faktu. Zamiar taki mógłby dać podstawę zawodowości, zarobkowania lub nawyknienia w działaniu sprawcy. Przestępstwo ciągłe jest przestępstwem wykonanym na raty, zamiar sprawcy nie może być ogólnikowy, lecz musi obejmować całość przestępstwa”¹⁴². Sąd Najwyższy w wyroku z 1 października 1948 r. odniósł się także do przerwy w czasie między czynami i uznał, że: „Szereg czynów popełnionych przez oskarżonego (...) stanowi jeden ciąg działalności przestępnej, gdyby zatem pomiędzy poszczególnymi czynami zachodziły nawet przerwy, nie mogą być uważane za szereg przestępstw (...), lecz za jedno przestępstwo ciągłe; wymierzenie więc oskarżonemu kar za poszczególne czyny, a następnie wymierzenie na mocy art. 31 k.k. z 1932 r. kary łącznej stanowi

¹⁴¹ J. Fajnberg, M. Leonieni, *Kodeks karny z orzecznictwem okresu powojennego*, Łódź 1958, s. 62.

¹⁴² Wyrok SN z 8 marca 1946 r., K 492/45, OSN 1946, nr 1–2, poz. 40.

obrazę tego przepisu”¹⁴³. Niewątpliwie ujmowanie przestępstwa ciągłego jako jednoczynowego miało taki skutek, że osądzenie czynu ciągłego zawierało wszystkie jego fragmenty, czyli wszystkie wchodzące w ciągłość poszczególne czyny. Warto zwrócić uwagę na przepis art. 60 § 2 k.k. z 1932 r., który odnosił się do zawodowego i nałogowego popełniania przestępstw. Jako że zagadnienie wieloczynowego zbiegu przestępstw dotyczyło wymiaru kary, zakładano, że faktyczna bezkarność zachęcała do dalszego popełniania przestępstwa, wobec czego wina sprawcy była o tyle mniejsza. Dlatego przy jednorodności popełnianych przestępstw możliwa była sytuacja, że popełnienie kilku nie powodowało jednorodnego zbiegu przestępstw, gdy było to spowodowane właśnie nawykiem lub zawodem. W przypadku ciągłości działalności jednorodnej odpowiedzialność sprawcy ograniczano do jednego przestępstwa ciągłego.

Dla oceny okoliczności potrzebnych do powiązania poszczególnych czynów w jedność prawną stworzono dwie teorie: podmiotowo-przedmiotową i czysto przedmiotową. Według pierwszej teorii, obok jednorodności poszczególnych czynów, wymagany był jednolity zamiar sprawcy, natomiast według teorii przedmiotowej ocena powinna opierać się tylko na okolicznościach przedmiotowych danego czynu. W doktrynie zdecydowanie przeważał pogląd, że przestępstwo ciągłe jest jednym czynem w znaczeniu prawnym, jednak składającym się z wielu czynów w znaczeniu naturalnym¹⁴⁴.

2.3. Zbieg przestępstw

W razie wątpliwości nie należało dążyć do przyjęcia jedności prawnej czynu, lecz realnego zbiegu przestępstw¹⁴⁵. Wielość mechanizmów redukcyjnych powiązana jest z przyjętą przez polskiego prawodawcę już w 1932 r. teorią jedności (*Einheitstheorie*). Zgodnie z nią ten sam czyn i ta sama podstawa prawnokarnej wartościowania może

¹⁴³ Wyrok SN z 1 października 1948 r., K 769/48, OSN 1949, nr 1, poz. 26.

¹⁴⁴ S. Śliwiński, *Prawo karne*, Warszawa 1946, s. 403.

¹⁴⁵ S. Śliwiński, *Polskie prawo karne...*, s. 407.

prorowadzić do przypisania sprawcy tylko jednego przestępstwa (art. 36 k.k. z 1932 r.)¹⁴⁶. Jego cechą było to, że mimo kwalifikacji każdego z czynów jako odrębnego przestępstwa, odbierano im samodzielność. Wynikało to z ciągłości działalności, jednorodności atakowanego dobra prawnego oraz jednolitego zamiaru, który musiał obejmować zindywidualizowane czynności wykonawcze, a czyny były też częściami jego wykonania. Tę ciągłość przerywał wyrok skazujący. Kontynuacja czynu po wydaniu wyroku oznaczała nowe zdarzenie, które musiało być sądzone oddzielnie. Niewątpliwie o zbiegu przestępstw można było mówić z punktu widzenia chwili wydania wyroku, ponieważ tylko wtedy sprawa pozostawała aktualna. Taki zbieg wymagał odrębnego traktowania właśnie ze względu na wymiar kary, ponieważ gdyby za każde przestępstwo była wymierzana kara za nie przypadająca, to taki zbieg nie miałby praktycznego znaczenia. O prawnej jedności czynu mówiło się także przy przestępstwie dwuaktowym, w skład którego wchodziły dwa czyny, oraz przy przestępstwie trwałym, gdzie sprawca stworzył pewną sytuację i swoim zachowaniem ją utrzymywał. Od zbiegu przestępstw należało odróżnić przestępstwo złożone, na które składało się kilka czynów, z których każdy mieścił w sobie z woli ustawodawcy przestępstwo samoistne, np. rozbój zawierał znamiona przestępstw z art. 257 § 1 i art. 251 k.k. z 1932 r.¹⁴⁷

2.4. Wielość przestępstw

Jak zostało wspomniane wyżej, jeden czyn mógł być wielokrotnie poddany ocenie. Gdy przepisy nie wykluczały się na mocy konsumpcji, powstawało zagadnienie, czy można – mimo jedności czynu – przyjąć wielość przestępstw. Zgodnie ze stanowiskiem J. Makarewicza – jeden czyn mógł być tylko jednym przestępstwem – konkurencja kilku przepisów ustawy, które razem wzięte wyczerpują całościowo

¹⁴⁶ P. Kardas, *Wymiar kary łącznej*, (w:) T. Kaczmarek (red.), *System Prawa Karnego. Tom 5. Nauka o karze i sądowy wymiar kary*, Warszawa 2017, s. 556; J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1938, s. 159.

¹⁴⁷ L. Peiper, *Komentarz do kodeksu karnego*, Kraków 1936, s. 118.

stan rzeczy, jest rodzajem zbiegu przepisów ustawy, ale wyższego rzędu. Miało to miejsce, gdy ustawy nie zawierały żadnych przepisów specjalnych albo wyraźnie nie wspominały o zbiegu ustaw¹⁴⁸. Skoro ustawodawca stworzył przestępstwo dzieciobójstwa jako odrębny typ, to dlatego że decydującym elementem jest wyjątkowy stan kobiety rodzącej, który w ogólnym przepisie o zabójstwie nie może wystąpić. Ustawa bowiem wspominała o tzw. jednoczynowym (idealnym, ideowym) zbiegu przestępstw, więc zakładała, że zachodził jeden czyn, lecz mimo tego przyjmowało się kilka przestępstw pozostających tylko w stosunku ideowego (myślowego) zbiegu. Widać wyraźnie, że już sama ustawa zakładała pewną fikcję¹⁴⁹. Wtedy pozostający w zbiegu przepis łagodniejszy nie był uwzględniany tak przy kwalifikacji czynu, jak i karze, z wyjątkiem kar dodatkowych i środków zabezpieczających. W literaturze przyjęto kryterium momentu impulsu woli, odpowiadające na pytanie, czy zachodzi jeden czyn, czy wiele czynów. Z tego wynikało, że jednym czynem jest każde działanie wynikające z jednego impulsu woli, niezależnie od liczby skutków (np. jednym czynem jest zabójstwo dwóch osób jednym strzałem lub zabicie jednej osoby i zranienie drugiej jednym strzałem) – R. Frank mówił o czynie w rozumieniu fizjologicznym¹⁵⁰. W przypadku wyśzorzędnego zbiegu przepisów ustawy art. 36 k.k. z 1932 r. pozwalał sędziemu – na podstawie nieuwzględnionych przepisów ustawy, czyli pochłoniętych przez przepis surowszy – wymierzać kary dodatkowe i środki zabezpieczające.

2.5. Zbieg przepisów

W ramach jednego czynu sprawca mógł wypełnić kilka przepisów ustawy, przy czym jeden z tych przepisów bardziej odpowiadał stanowi faktycznemu. Wtedy stwierdzano konsumpcję przepisów ustawy,

¹⁴⁸ J. Makarewicz, *Prawo karne. Wykład porównawczy z uwzględnieniem prawa obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Lwów–Warszawa 1924, s. 189.

¹⁴⁹ J. Makarewicz, *Prawo karne...* s. 190.

¹⁵⁰ W. Wolter, *Zarys systemu prawa karnego. Część ogólna. Tom I*, Kraków 1933, s. 239.

czyli zwykły zbieg przepisów. Tutaj obowiązywała zasada mówiąca o tym, że przepis ogólniejszy ustępował przepisowi szczególnemu (*lex specialis derogat legi generali*). Jako przykład można wskazać sytuację matki zabijającej swoje dziecko w okresie porodu, czyli czyn wypełnił znamiona ogólnego przepisu art. 225 k.k. z 1932 r., ale szczególny – art. 226 k.k. z 1932 r. – bardziej wyczerpał znamiona typu czynu. Jednocześnie przepis szczególny mógł być przepisem łagodniejszym albo surowszym. W przypadku łagodniejszej kary ustawa mogła zastrzec, że nie wyklucza zastosowania surowszego przepisu ogólnego, gdyby dany czyn miał mieć znamiona czynu grożącego surowszą karą. Tak konstruowano przepisy z klauzulą subsydiarności w stosunku do surowszych przepisów ustawy ogólnej¹⁵¹.

Natomiast gdy kilka czynów podpadało pod kilka przepisów ustawy, mogły wystąpić następujące rozwiązania. Jeśli jeden z przepisów pochłaniał drugi, to miał miejsce zbieg przepisów ustawy. Wtedy wielość czynów nie powodowała wielości przestępstw, jeśli przepisy wykluczały się wzajemnie na podstawie zasady subsydiarności (*lex primaria derogat legi subsidiariae*), np. usiłowanie jako czyn pozbawiony skutku jest subsydiarny wobec dokonania drugiego czynu, który spowodował jakiś skutek. Mogła też wystąpić bezkarność czynności uprzedniej. Mianowicie, jeżeli czyn wypełniający znamiona przestępstwa był tylko środkiem do popełnienia przestępstwa ostatecznego, a oba czyny zmierzały do naruszenia tego samego dobra prawnego, to przepis odnoszący się do czynu zasadniczego konsumował przepis dotyczący czynu uprzedniego. Podobnie przedstawiała się problematyka bezkarności czynności następnej, gdy czyn następny był tylko wykorzystaniem rezultatu osiągniętego czynem wcześniejszym, więc był konsumowany przez przepis czynu poprzedniego. Jako przykład można wskazać zniszczenie rzeczy uzyskanej kradzieżą (art. 257 k.k. z 1932 r.), które nie mogło stanowić nowego przestępstwa z art. 263 k.k. z 1932 r., dotyczącego uszkodzenia cudzego mienia¹⁵².

¹⁵¹ Zob. art. 25 rozporządzenia Prezydenta RP z 25 września 1932 r. o wykonywaniu praktyki lekarskiej (Dz.U. nr 81, poz. 712).

¹⁵² W. Wolter, *Prawo karne. Zarys...*, s. 396–400.

Natomiast gdy oskarżony jednym czynem spowodował u jednego z pokrzywdzonych ciężkie, a u drugiego lekkie uszkodzenie ciała, to zachodził zbieg ustaw, a nie zbieg realny. Wtedy stosowano najsurowszą kwalifikację i wymierzana była jedna kara, a nie dwie kary i kara łączna¹⁵³.

Z kolei gdy nie następowało pochłonięcie, to występował zbieg przestępstw. Sprawca dopuścił się dwóch lub więcej działań, samoistnie podpadających pod przepis ustawy karnej. Mógł być on jednorodza-jowy, w przypadku gdy sprawcę skazano za czyny naruszające ten sam przepis (to samo dobro prawne), lub różnorodza-jowy, gdy sprawcę skazano za czyny naruszające różne przepisy karne¹⁵⁴. Truizmem jest stwierdzenie, że o zbiegu przestępstw można było mówić tylko wtedy, gdy ustawa nie pozwalała na połączenie w jedną całość pewnych stanów faktycznych. Dlatego nie zachodził zbieg przestępstw, jeśli do danej sytuacji stosowało się dwa przepisy ustawowe, które jednak pozostawały wobec siebie w stosunku *lex generalis* i *lex specialis* – z natury rzeczy stosowano ten drugi przepis, jako bardziej wyczerpujący znamiona stanu faktycznego. Jednak gdy sprawca dopuścił się kompleksu czynów niedających się połączyć, a według ustawy każdy z nich z osobna odgrywał pewną rolę, mówiono o zbiegu przestępstw. Domagał się on odrębnego traktowania ze względu na wymiar kary, ponieważ gdyby za każde przestępstwo była wymierzana kara za nie przypadająca, to zbieg nie miałby żadnego znaczenia praktycznego. Sens był taki, że ustawodawca nie chciał stosować wszystkich kar równoległe obok siebie, czyli systemu kumulacji.

2.6. Kumulacja przestępstw

Gdy sprawca, dopuszczając się kilku czynów, nawet równoczesnych, naruszył kilka przepisów karnych lub ten sam przepis ustawy wielokrotnie, to dochodziło do sumowania przestępstw. Jeśli te zsumowane przestępstwa były popełniane przed pierwszym osądzeniem,

¹⁵³ L. Peiper, *Komentarz...*, s. 121.

¹⁵⁴ S. Śliwiński, *Prawo karne...*, s. 383; W. Wolter, *Prawo karne. Zarys...*, s. 387–389.

to był to przypadek realnego, czyli wieloczynowego zbiegu przestępstw. W związku z tym, że sądenie tych przestępstw następowało jednocześnie, art. 31 k.k. z 1932 r. charakteryzował zbieg przestępstw jednoczesnością skazania. Natomiast gdy skazanie nie występowało jednocześnie, to przepisy o takim zbiegu należało – zgodnie z art. 35 k.k. z 1932 r. – stosować odpowiednio, o ile przestępstwa sądzone w różnych postępowaniach zostały popełnione zanim sąd pierwszej instancji wydał pierwszy z tych wyroków, niezależnie od tego, czy kara była już wykonana. Mając powyższe na uwadze, zbieg przestępstw odnosił się do sumy przestępstw do chwili pierwszego osądzenia co do któregośkolwiek z tych przestępstw. Zgodnie z art. 60 § 1 k.k. z 1932 r., dopiero popełnienie przestępstwa po odbyciu kary co najmniej w jednej trzeciej części lub w całości dawało podstawę uznania za powrót do przestępstwa.

2.7. Podstawy wymiaru kary łącznej

Na gruncie Kodeksu karnego z 1932 r. kara łączna została skonstruowana w formie instytucji mieszanej ze zdecydowanie dominującą rolą elementów wykonawczych kary nad materialnoprawnymi. Zresztą materialnoprawny aspekt również w głównej mierze łączył się z procesem wymierzania, a nie jej mechanicznego łączenia¹⁵⁵. Przede wszystkim polegał on na określeniu granic, w ramach których sędzia mógł korzystać ze swobody wyboru wymiaru kary. Jednak warto dodać, że elementem wiążącym się z materialnoprawnym charakterem tej instytucji była możliwość łączenia kar już wykonanych na podstawie art. 35 k.k. z 1932 r.

Podstawy wymiaru kary łącznej na gruncie Kodeksu karnego z 1932 r. były następujące:

- a) popełnienie przez tego samego sprawcę kilku czynów zabronionych, które mogły być wartościowane jako odrębne przestępstwa;

¹⁵⁵ P. Kardas, *Wymiar kary łącznej...*, s. 541; K.J. Leżak, „Korzystność” wyroku łącznego, Warszawa 2022, s. 48.

- b) brak możliwości redukcji wielości przestępstw za pomocą pozornego albo pomijalnego zbiegu przestępstw;
- c) wartościowanie wszystkich przestępstw w ramach tego samego postępowania;
- d) potrzeba modyfikacji wymiaru kary za tak popełnione przestępstwa na jedną karę łączną¹⁵⁶.

2.8. Granice wymiaru kary łącznej

W orzecznictwie przyjęto, że odbycie kary za jedno ze zbiegających się przestępstw nie blokowało wymierzenia kary łącznej¹⁵⁷. Model kary łącznej był kształtowany na podstawie zasady absorpcji i zasady kumulacji. Dolna jej granica była wyznaczana przez najsurowszą z orzeczonych kar, natomiast górną granicę określały trzy elementy, tj.:

- a) suma kar orzeczonych;
- b) najwyższy wymiar ustawowy za przestępstwo zagrożone karą najsurowszą, zwiększony o 50%;
- c) najwyższy wymiar ustawowy danego rodzaju kary¹⁵⁸.

Kara łączna nie mogła być niższa od najwyższej z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa, np. jeżeli pojedyncze kary wynosiły dwa razy 1 rok pozbawienia wolności i jedna wyniosła 6 miesięcy pozbawienia wolności, to najniższą karą mógł być 1 rok. Wynikało to z niedopuszczalności premiowania sprawcy za popełnienie większej liczby przestępstw. Taka kara nie mogła przewyższać sumy kar wymierzonych za pojedyncze przestępstwa, ponieważ proste zsumowanie kar byłoby krzywdzące dla oskarżonego. Nie mogła też przekroczyć więcej niż o połowę najwyższego ustawowego wymiaru kary za przestępstwo zagrożone karą najsurowszą. Jako przykład można wskazać osądzenie za kradzież, za którą górna granica kary wynosiła 5 lat więzienia (art. 257 k.k. z 1932 r.), oraz za inne przestępstwa zagrożone

¹⁵⁶ P. Kardas, *Wymiar kary...*, s. 572.

¹⁵⁷ Wyrok SN z 14 grudnia 1934 r., 2 K 1130/34, OSP 1935, poz. 732.

¹⁵⁸ J. Makarewicz, *Kodeks karny...*, s. 152.

taką samą bądź niższą karą, gdzie kara łączna nie mogła przekroczyć 7,5 roku pozbawienia wolności. Zgodnie z art. 39 § 1 i art. 40 § 1 k.k. z 1932 r. kara łączna nie mogła przekroczyć najwyższego ustawowego wymiaru przewidzianego dla danego rodzaju kary. W sytuacji orzeczenia kary dożywotniego więzienia kara łączna sprawdzała się właśnie do tej najsurowszej, ponieważ zgodnie z art. 31 § 2 k.k. z 1932 r. nie mogła ona być niższa od najwyższej z kar orzeczonych za poszczególne przestępstwa.

Jak zostało wspomniane, przepisy zakazywały wychodzenia powyżej sumy kar. Bardzo istotnym przepisem był art. 31 k.k. z 1932 r., dający sądowi szerokie możliwości wymierzania kary łącznej, który stanowił, że: „w razie jednoczesnego skazania za kilka przestępstw na karę pozbawienia wolności, sąd wymierza karę łączną, biorąc za podstawę kary, zosobna wymierzone, za zbiegające się przestępstwa”. Od absorpcji kar przez karę najsurowszą, do zsumowania kar orzeczonych w granicach przewidzianych dla danego rodzaju kary, nakładała obowiązek na sąd kierowania się konkretnymi zasadami, bez pozostawienia zupełnej dowolności¹⁵⁹. Taką zasadą było np. ustalenie przez sąd podmiotowego i przedmiotowego związku zachodzącego między popełnionymi przez sprawcę przestępstwami. Gdy związek ten był bliższy, to powinien być uwzględnic zasadę absorpcji (*poena maior absorbit minorem*). Jeżeli związek między różnymi przestępstwami był dalszy, to wymiar kary łącznej w szerszym zakresie musiał uwzględniać zasadę kumulacji kar¹⁶⁰. Warto w tym miejscu przytoczyć uzasadnienie projektu art. 31 k.k. z 1932 r., w którym wskazano, że: „nie jest rzeczą sprawiedliwą poddawać sprawcę wszystkim karom, na które zasłużył, gdyż kumulacja zbiegających się kar wytwarza natężenie dolegliwości wyższe, niż suma tych dolegliwości, tkwiących w poszczególnych karach, jeżeli są oddzielnie odcierpiane”¹⁶¹. Na marginesie warto wspomnieć o art. 4 i 5 rozporządzenia Prezydenta RP z 21 października

¹⁵⁹ W. Makowski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1937, s. 141.

¹⁶⁰ Wyrok SN z 18 czerwca 1951 r., I K 264/50, OSN 1952, nr 3, poz. 37.

¹⁶¹ S. Glaser, A. Mogilnicki, *Kodeks karny. Komentarz*, Kraków–Warszawa 1934, s. 181.

1932 r. o amnestii¹⁶², gdzie została zawarta zasada, według której w razie jednoczesnego skazania za kilka przestępstw i wymierzenia kary łącznej zgodnie z art. 31 k.k. z 1932 r. dla zastosowania amnestii istotna była orzeczona kara łączna, a nie kary poszczególne.

Według jednego z orzeczeń Sądu Najwyższego ustawodawca, tworząc instytucję zbiegu przestępstw, nie miał na celu stosowania wszystkich kar równolegle obok siebie (tzw. kumulacji kar). Co więcej, orzeczenie kary łącznej dożywotniego pozbawienia wolności na podstawie czasowych kar pozbawienia wolności, które zostały wymierzone za zbiegające się przestępstwa, stanowiło naruszenie art. 31 § 2 k.k. z 1932 r., ponieważ dożywotnie pozbawienie wolności należało uznać za inny rodzaj kary w rozumieniu tego przepisu¹⁶³.

Na podstawie art. 34 § 2 k.k. z 1932 r. została również przewidziana możliwość łączenia kar dodatkowych utraty tego samego rodzaju praw. Co więcej, w art. 33 § 2 k.k. z 1932 r. wprowadzono ustawową zasadę absorpcji, jeśli została wymierzona kara śmierci (*poena maior absorbit minorem*) i uniemożliwiało to wymierzanie żadnej innej kary obok kary zasadniczej. Wyżej określone granice wymiaru kary łącznej były stosowane wobec sprawcy wielu przestępstw w razie jego jednoczesnego sądzenia¹⁶⁴.

2.9. Wyrok łączny

Natomiast w sytuacji, gdy wobec tego samego sprawcy wymierzono kary w odrębnych, prawomocnych wyrokach za przestępstwa popełnione zanim sąd pierwszej instancji wydał pierwszy wyrok, niezależnie od tego, czy kara była wykonana, przepisy wprowadziły możliwość orzekania kary łącznej, która następowała wówczas w trybie wyroku łącznego¹⁶⁵.

¹⁶² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 21 października 1932 r. o amnestii z powodu wprowadzenia z dniem 1 września 1932 r. jednolitego polskiego kodeksu karnego i prawa o wykroczeniach (Dz.U. nr 91, poz. 782).

¹⁶³ Wyrok SN z 18 czerwca 1948 r., Kr. K 691/48, OSN 1948, nr 4, poz. 114.

¹⁶⁴ *Ibidem*, s. 153.

¹⁶⁵ K. Boryczko, F. Kuc, *Kodeks karny. Prawo o wykroczeniach i przepisy wprowadzające z orzecznictwem*, Kraków 1934, s. 30.

Wtedy również zastosowanie miały wyżej wskazane granice wymiaru kary łącznej na mocy art. 35 k.k. z 1932 r. Niemniej podkreślano gwarancyjny charakter tego przepisu, w którym została zapewniona równość, ponieważ gdyby ten przepis nie istniał, to mogłaby mieć miejsce sytuacja, w której wymierzona kara za nowo ujawnione przestępstwo razem z karą już odbytą przewyższałaby więcej niż o połowę ustawową górną granicę za przestępstwo zagrożone surowszą karą. Można zauważyć, że była to podobnie ukształtowana sytuacja, jak przedstawiona w art. 31 k.k. z 1932 r., tak jakby przestępstwa te były przedmiotem jednoczesnego sądzenia¹⁶⁶. Jednak art. 31 k.k. z 1932 r. dotyczył kary łącznej przy jednoczesnym skazaniu, a więc sądzeniu za kilka przestępstw, natomiast przedmiotem art. 35 k.k. z 1932 r. był wyrok orzekający karę łączną za kilka przestępstw, lecz już prawomocnie osądzonych. Warto dodać, że gdy po wydaniu pierwszego wyroku sąd osądzał nowy czyn, to nie mógł stosować przepisu art. 31 k.k. z 1932 r., bo nie skazywał już za czyn poprzednio osądzony. Jednocześnie nie mógł również zastosować art. 35 k.k. z 1932 r., ponieważ jego wyrok nie był jeszcze prawomocny i nie mógł taki być przed upływem trzech dni, nawet jeśli skazany po ogłoszeniu drugiego wyroku oświadczył, że zrzeka się środka odwoławczego, ponieważ – zgodnie z art. 377 k.p.k. z 1928 r.¹⁶⁷ – takie zrzeczenie się przed terminem nie ma skutku prawnego. W związku z tym dopiero po prawomocności pierwszego i drugiego wyroku mogło nastąpić orzeczenie kary łącznej z zastosowaniem art. 31 lub art. 32 k.k. z 1932 r., a więc ze stworzeniem fikcji, że osądzenie nastąpiło jednocześnie.

W motywach ustawodawczych zaznaczono, że: „w sytuacji, gdy zbiegające się przestępstwa nie są przedmiotem jednego postępowania, a sprawca wszystkie te przestępstwa popełnił zanim za którekolwiek z nich rozpoczęto postępowanie, to w razie osądzenia jednego z nich stworzyć należy fikcję zbiegu przestępstw, aby sprawca nie poniósł kary surowszej przy kolejnym ujawnianiu jego przestępstw niż kara,

¹⁶⁶ J. Makarewicz, *Kodeks karny...*, s. 157.

¹⁶⁷ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. nr 33, poz. 313).

która by mu groziła w razie równoczesnego ich sądzenia”¹⁶⁸. W takim razie zbieg przestępstw zachodził, jeśli sprawca popełnił dwa lub więcej działań, które ze swej istoty podpadały pod przepis ustawy karnej.

Warto przytoczyć kilka przykładów, jak na gruncie Kodeksu karnego z 1932 r. orzecznictwo rozróżniało, czy sprawca dopuścił się jednego, czy kilku przestępstw:

- a) „Fakt dwukrotnego strzelania przez oskarżonego z zamiarem pozbawienia życia jednej i tej samej osoby, ale (...) w różnych okolicznościach, w których drugi strzał z wynikiem śmiertelnym stanowi popełnienie i zbieg dwóch odrębnych przestępstw, z których pierwsze powinno być zakwalifikowane jako usiłowanie zabójstwa, a drugie jako zabójstwo dokonane”¹⁶⁹;
- b) „W przypadku zabicia kilku osób w tym samym miejscu i czasie zachodzi tyle czynów w znaczeniu naturalnym, a tym samym przyjąć należy, że dokonano tyle przestępstw, ilu ludzi zginęło”¹⁷⁰.

2.10. Warunkowe zawieszenie kar

Jeśli chodzi o sam wymiar kary łącznej, to najistotniejszą zasadą wydawała się być obligatoryjność jej orzekania, bez pozostawienia uzależnienia jej od uznania przez sąd¹⁷¹. Co istotne, niedopuszczalne było orzeczenie kary łącznej za przestępstwa, za które karę pozbawienia wolności warunkowo zawieszono, i za przestępstwa, za które kary pozbawienia wolności nie zawieszono¹⁷². Jeden z autorów tego Kodeksu podnosił, że faworyzacja wynikająca z kary łącznej odpadała tam, gdzie nie groziła kumulacja, a tak było w przypadku zastosowania warunkowego zawieszenia, które powodowało brak możliwości wykonania kary pozbawienia wolności¹⁷³. Odstępstwem była

¹⁶⁸ S. Glaser, A. Mogilnicki, *Kodeks karny...*, s. 188.

¹⁶⁹ Wyrok SN z 28 kwietnia 1947 r., K 237/47, OSN 1948, nr 1, poz. 20.

¹⁷⁰ Wyrok SN z 26 lutego 1948 r., K 3277/47, „Państwo i Prawo” 1948, nr 7, s. 161.

¹⁷¹ Wyrok SN z 25 stycznia 1952 r., K 1613/51, Zbiór Orzeczeń (Izba Karno) 1952, nr 56.

¹⁷² Wyrok SN z 10 listopada 1951 r., I K 134/51, OSN 1952, nr 3, poz. 28.

¹⁷³ J. Makarewicz, *Kodeks karny...*, s. 158.

reguła polegająca na tym, że łączone mogły być tylko bezwarunkowo orzeczone kary pozbawienia wolności lub też kary z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, jeżeli względem wszystkich takich kar warunkowe zawieszenie zostało uchylone postanowieniem sądu. Co oczywiste, odmowa połączenia kar z powodu braku wymogów ustawy musiała być orzeczona wyrokiem. Zwiększenie kary następowało przez zwiększenie czasowe kary oraz – wyłączając art. 31 § 3 k.k. z 1932 r. – przez zmianę rodzaju kary, więc również przez zarządzenie bezwarunkowego wykonania kary, choćby krótszej czasowo.

2.11. Modele łączenia kar

Kara łączna na gruncie Kodeksu karnego z 1932 r. była mechanizmem redukcyjnym, dopuszczającym ograniczenie w postaci integracji i absorpcji, integracji połączonej z częściową kumulacją oraz integracji i kumulacji. Warto wspomnieć, że zarówno w trybie jednoczesnego sądenia, jak i w trybie wyroku łącznego obowiązywały te same zasady i granice wymiaru kary łącznej¹⁷⁴. Natomiast Z. Krauze stanął na stanowisku, że sąd podczas wydawania wyroku łącznego powinien połączyć kary jednostkowe w taki sposób, aby było to najkorzystniejsze dla skazanego¹⁷⁵.

2.12. Zasada kumulacji

Kumulacja kar nie mogła przekraczać więcej niż o połowę najwyższego ustawowego wymiaru za przestępstwo, za które groziła najsurowsza kara, oraz najwyższego ustawowego wymiaru, który był przewidziany dla danego środka karania (więzienia piętnastoletniego, aresztu pięcioletniego, grzywny 200 000 zł). Wynikało to z założenia, że skoro ustawodawca podał zasadnicze maksimum danej kary, to powinien być w tym konsekwentny, z wyjątkiem dożywotniego więzienia będącego

¹⁷⁴ K.J. Leżak, „Korzystność”..., s. 51.

¹⁷⁵ Z. Krauze, *O zasadach łączenia kar inaczej*, „Nowe Prawo” 1962, nr 6, s. 832–838.

surogatem kary śmierci. Taka kumulacja miała rację bytu tam, gdzie nie mogła wystąpić obawa zaostrzenia dolegliwości na skutek łączenia kar. Mogło mieć to miejsce również, gdy środki karne były różnego typu. Dolegliwość danego środka karnego rosła w miarę zwiększania czasu trwania pozbawienia wolności lub wysokości grzywny. Z kolei połączenie pozbawienia wolności z grzywną nie prowadziło do takiego następstwa, ponieważ każda z tych kar miała wpływ na inne dobro danej jednostki¹⁷⁶. Zasada czystej kumulacji została zachowana dla sytuacji, w których nie było obawy wytworzenia zaostrzenia dolegliwości dla sprawcy na skutek łączenia kar.

2.13. Zasada absorpcji

Przeciwieństwem kumulacji kar było pochłonięcie kar mniej surowych przez karę najsurowszą. Jednak miało ono o tyle negatywny skutek, że niejako zacierało ślad popełnienia wielu przestępstw przez tego samego, jednego sprawcę. Kolidowało to z zasadą, że za każdy czyn przestępny sprawcę miała spotkać zasłużona kara. System zaostrzenia (podwyższenia) wymiaru kary grożącej za najcięższe przestępstwo (*poena maior cum exasperation*) był jedną z odmian zasady absorpcji¹⁷⁷. Tutaj już fakt zbiegu przestępstw nie odbijał się zewnętrznie na wymiarze kary¹⁷⁸. W przypadku zbiegu kilku przestępstw sąd przede wszystkim ustalał karę za poszczególne przestępstwa, mając na uwadze art. 60 k.k. z 1932 r., jeśli zachodziła konieczność podwyższenia jej wymiaru wymagana tym przepisem. W drugiej kolejności – zgodnie z art. 31 § 2 k.k. z 1932 r. – sąd ustalał minimalny wymiar kary łącznej nie niższy od najwyższej z wymierzonych, nie pomijając kar wymierzonych z uwzględnieniem wspomnianego art. 60 k.k. z 1932 r.¹⁷⁹ W sytuacji, gdy sądy orzekły już wcześniej prawomocnie kary łączne i zaszła potrzeba wymierzenia nowej kary łącznej, wówczas należało

¹⁷⁶ S. Glaser, A. Mogilnicki, *Kodeks karny...*, s. 182.

¹⁷⁷ *Ibidem*, s. 179.

¹⁷⁸ J. Nisenson, M. Siewierski, *Kodeks karny i prawo o wykroczeniach. Komentarz, orzecznictwo, przepisy wprowadzające i związane*, Łódź 1949, s. 40.

¹⁷⁹ K. Boryczko, F. Kuc, *Kodeks karny. Prawo...*, s. 28.

orzec nową karę łączną, która musiała obejmować wszystkie przestępstwa osądzone poprzednimi wyrokami bez względu na określone już kary łączne. Oczywiście na nowo określona kara łączna nie mogła być niższa od kary łącznej orzeczonej poprzednio, a jeśli było ich więcej – to od najwyższej kary łącznej. Wynikało to z zasady powagi rzeczy prawomocnie osądzonej wraz z granicą określenia kary łącznej w art. 31 k.k. z 1932 r.¹⁸⁰

2.14. Kara aresztu

Zgodnie z art. 31 § 2 k.k. z 1932 r., jeśli orzeczone kary pozbawienia wolności były różnego rodzaju (więzienie, areszt), to cięższy rodzaj kary miał stanowić podstawę do tworzenia kary łącznej. Kara aresztu była zamieniana na karę więzienia w stosunku 2:3, czyli dwa dni więzienia odpowiadały trzem dniom aresztu. Jako przykład można wskazać orzeczenie kary czterech lat więzienia za przestępstwo kradzieży (art. 257 k.k. z 1932 r.) i kary trzech lat aresztu za przestępstwo spędzenia płodu (art. 231 k.k. z 1932 r.). Areszt był przeliczany na dwa lata więzienia i na tej podstawie była wymierzana kara łączna, która nie mogła być niższa niż cztery lata więzienia ani wyższa od sześciu lat więzienia. Wątpliwości co do dolegliwości mogła nasunąć sytuacja, w której za jedno przestępstwo wymierzono karę sześciu miesięcy więzienia, a za drugie sześć miesięcy aresztu. Nadal przepis art. 31 § 3 k.k. z 1932 r. zakładał, że wspólnym mianownikiem była kara więzienia, a nie aresztu, więc należało przeliczyć orzeczony areszt we wspomnianym stosunku 2:3¹⁸¹.

2.15. Kara grzywny

Jeżeli sprawca był skazywany jednocześnie za kilka przestępstw na grzywnę, to zgodnie z art. 32 k.k. z 1932 r. stosowano zasady zawarte w art. 31 k.k. z 1932 r. Przykładowo za popełnienie przestępstwa

¹⁸⁰ J. Fajenberg, M. Leonieni, *Kodeks karny...*, s. 67.

¹⁸¹ W. Makowski, *Kodeks karny...*, s. 142.

z art. 215 § 2 k.k. z 1932 r. (nieumyślne spowodowanie pożaru) orzeczono grzywnę 20 000 zł, a za przestępstwo z art. 237 k.k. z 1932 r. (nieumyślne uszkodzenie ciała) orzeczono grzywnę 30 000 zł, to kara łączna nie mogła być niższa niż 30 000 zł ani wyższa od 50 000 zł.

2.16. Kary dodatkowe i środki zabezpieczające

Kary dodatkowe i środki zabezpieczające egzekwowano, nawet jeśli były one orzeczone tylko co do jednego ze zbiegających się przestępstw (art. 34 § 1 k.k. z 1932 r.). Zastosowanie miała wówczas zasada kumulacji. Jednak w przypadku kar dodatkowych utraty tego samego rodzaju praw, wskazana zasada doznawała takich samych ograniczeń, jak te, które były związane z kumulacją jednorodnych kar zasadniczych. Można to zilustrować przykładem osoby nadużywającej alkoholu, skazanej za powodowanie uszczerbku na zdrowiu u ludzi, która po odbyciu kary miała – w ramach środka zabezpieczającego – zostać umieszczona w specjalnym zakładzie leczniczym. Przy wymierzaniu kary łącznej, taka osoba nie mogła być zwolniona od umieszczenia w takim zakładzie tylko dlatego, że za inne cięższe przestępstwo, niepowiązane z nadużywaniem alkoholu, skazano ją tylko na karę zasadniczą. Warto dodać, że kary dodatkowe można było orzec obok kary śmierci, a nawet w przypadkach wyraźnie przewidzianych w ustawie (np. art. 47 i 48 k.k. z 1932 r.) sąd miał obowiązek je orzec. Wydaje się oczywiste, że kary dodatkowe nie mogły wzajemnie się pochłaniać, lecz musiały zachowywać swój odrębny byt, zresztą to samo dotyczyło środków zabezpieczających.

2.17. Podsumowanie

Zgodnie z jednym z orzeczeń SN, to sąd dysponował możliwością zwiększenia najcięższej z wymierzonych z osobna kar do oznaczonej w ustawie jej najwyższej granicy, o ile nie przekroczył przy tym sumy wszystkich wymierzonych kar. Tak samo ustawa umożliwiała sądowi zaostrezenie najsurowszej z kar, które zostały wymierzone za poszczególne czyny, ale nie nakładała na sąd takiego

obowiązku¹⁸². W tym sensie system absorpcji i system kumulacji tworzyły granice swobody sędziowskiej. Założenie stosowania wprost tych systemów miało być wyjątkiem, zaś regułą mniejsze lub większe zaostreżenie najwyższej z wymierzonych kar. Dlatego zarówno poszczególne kary, jak i kara łączna musiały być indywidualizowane¹⁸³.

Podsumowując, założeniem ustawodawcy było zastosowanie wspólnej kary dla zbiegających się przestępstw, która byłaby łagodniejsza od prostego zsumowania kar, jakie należałoby sprawcy zasądzić. Prosta kumulacja oznaczałaby bowiem stosunkowo bardzo surową karę na skutek nagromadzenia dolegliwości, dlatego zasadniczo unikano kumulacji kar. Uznano, że nie zawsze jest sprawiedliwe, aby poddawać sprawcę wszystkim karom, na jakie zasłużył. Przepis art. 31 k.k. z 1932 r. pozostawiał sądowi szerokie możliwości wymierzania kary łącznej. Od absorpcji kar przez karę najsurowszą aż do zsumowania orzeczonych kar w granicach przewidzianych dla danego rodzaju kary, sąd miał obowiązek kierowania się przesłankami zasadniczymi. Tytułem przykładu można wskazać zasadę ustalenia przez sąd podmiotowego i przedmiotowego związku zachodzącego między popełnionymi przez sprawcę przestępstwami. Jak zostało wspomniane, gdy związek był bliższy – stosowano zasadę absorpcji, jeśli dalszy – czasem dochodziło do sumowania poszczególnych kar¹⁸⁴. Ustawa zawierała zastrzeżenie, aby kara łączna nie była niższa od kary pochłaniającej inne ani też nie wychodziła poza sumę kar.

3. Kodeks karny z 1969 r.

3.1. Uwagi wprowadzające

W samej konstrukcji zbiegu przestępstw w Kodeksie karnym z 1969 r. nie nastąpiły większe zmiany w porównaniu do Kodeksu karnego z 1932 r., zmodyfikowane zostały jedynie szczegóły. Instytucja kary

¹⁸² S. Glaser, A. Mogilnicki, *Kodeks karny...*, s. 183.

¹⁸³ J. Jamontt, E. Rappaport, *Kodeks karny r. 1932*, Warszawa 1932, s. 32.

¹⁸⁴ J. Fajnberg, M. Leonieni, *Kodeks karny...*, s. 69.

łącznej w Kodeksie karnym z 1969 r. nadal była skonstruowana w modelu mieszanym. W dalszym ciągu sąd miał swobodę wymierzania kary łącznej na podstawie zasady absorpcji, kumulacji albo asperacji. Jednak w tym Kodeksie poszerzono i jednocześnie usystematyzowano uregulowania dotyczące kary łącznej, tym samym kładąc większy nacisk na jej materialnoprawne ujęcie. Kodeks karny z 1969 r. zaprzestał rozróżnienia między jednoczesnym a niejednoczesnym skazaniem, ponieważ uznano, że czysto procesowe kwestie nie powinny wpływać na konstrukcję zbiegu przestępstw. Nie przejął też jako trzeciego maksimum kary łącznej o połowę podwyższonego najwyższego ustawowego wymiaru kary za przestępstwo zagrożone karą najsurowszą wobec braku kryminalnopolitycznego uzasadnienia. Wynikało to przede wszystkim z problemów związanych ze stosowaniem uregulowań art. 31–35 k.k. z 1932 r., o których była mowa wyżej¹⁸⁵.

3.2. Dyrektywa pierwszego wyroku skazującego

Ujednolicenie podstawy wymiaru kary łącznej polegało w głównej mierze na określeniu jej definicji. Artykuł 66 k.k. z 1969 r. brzmiał w ten sposób, że jeżeli sprawca popełnił dwa albo więcej przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny (dyrektywa pierwszego wyroku skazującego), co do któregośkolwiek z tych przestępstw, i wymierzono za nie kary tego samego rodzaju albo inne podlegające łączeniu, sąd orzekał karę łączną, biorąc za podstawę kary z osobna wymierzone za zbiegające się przestępstwa. Z tego przepisu wynikało, że kara zasądzona sprawcy za przestępstwa popełnione po wydaniu wyroku przez sąd pierwszej instancji – nawet nieprawomocnego – już nie podlegała połączeniu z karami orzeczonymi za przestępstwa wcześniej popełnione i musiała być wykonana odrębnie. Dla wielości przestępstw charakterystyczne było to, że nie mogły być one przedzielone co do czasu ich popełnienia,

¹⁸⁵ I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 298.

choćby nieprawomocnym wyrokiem, ponieważ jeśli były, to nie tworzyły zbiegu przestępstw. Orzeczenie pierwszej instancji za którekolwiek z tych przestępstw musiało być wyrokiem skazującym, gdyż odnosiło się „co do przestępstwa”. Przesłankę tę spełniał również wyrok wydany z zastosowaniem art. 56 k.k. z 1969 r., dotyczący odstępiania od wymierzenia kary. Wszak nie wyłączał zbiegu przestępstw wyrok umarzający (art. 11 k.p.k. z 1969 r.¹⁸⁶) bądź uniewinniający.

3.3. Wielość czynów

Sens przepisu art. 66 k.k. z 1969 r. wydawał się być jasny – zapadły wyrok miał być ostrzeżeniem dla skazanego przed popełnieniem nowego przestępstwa, ponieważ gdyby istniała perspektywa łączenia kar, to groźba kary za popełnienie nowego przestępstwa straciłaby na ostrości. W związku z tym sprawca mógł popełnić wiele przestępstw, ale nie wszystkie te przestępstwa były w zbiegu w rozumieniu instytucji zbiegu przestępstw. Pozostawały tylko te, które nie zostały oddzielone wyrokiem skazującym, choćby prawomocnym. W doktrynie powszechnie przyjmowano, że wskazaną sytuację należało określić jako realny zbieg przestępstw¹⁸⁷. Dlatego też w literaturze przedmiotu przyjmowano, że realny zbieg przestępstw zachodził, jeżeli:

- a) sprawca popełnił dwa albo więcej przestępstw;
- b) sprawca popełnił przestępstwa, zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z nich;
- c) wymierzono co najmniej dwie kary zasadnicze tego samego rodzaju, które zostały wymienione w art. 30 § 1 k.k. z 1969 r.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. nr 13, poz. 96 ze zm.); dalej: k.p.k. z 1969 r.

¹⁸⁷ K. Buchała, W. Wolter, *Wykład prawa karnego na podstawie kodeksu karnego z 1969 r. Część pierwsza. Część ogólna. Zeszyt 1. Nauka o ustawie karnej i przestępstwie w opracowaniu W. Woltera*, Kraków 1979, s. 284.

¹⁸⁸ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz. Część ogólna*, t. 1, Warszawa 1987, s. 271.

W związku z powyższym pierwszym warunkiem była wielość czynów¹⁸⁹. Mogły to być czyny jednorodne – jeśli sprawca popełnił kilkakrotnie to samo przestępstwo (zbieg przestępstw jednorodny), bądź czyny różnorodne – jeśli sprawca popełnił kilka różnych przestępstw (zbieg przestępstw różnorodny)¹⁹⁰. Wśród możliwych konstrukcji przestępstw wieloczynowych najczęściej wymieniano się:

- a) przestępstwo ciągłe;
- b) przestępstwo trwałe;
- c) przestępstwo złożone, które składało się z kilku samoistnych czynów określonych już w samej dyspozycji przepisów;
- d) przestępstwo, którego znamię wskazywało na pewien szerszy zakres działalności sprawcy, a nie pojedynczy czyn;
- e) przestępstwo, które w stosunku do poprzedniego stanowi dalszy krok w rozwoju tego samego czynu przestępnego (np. podżegacz nie odpowiadał za podżeganie, jeśli następnie był współsprawcą i jako taki odpowiadał karnie);
- f) przestępstwo niemające samodzielnego bytu, lecz będące wykorzystaniem popełnionego przestępstwa¹⁹¹.

Następną przesłanką było, żeby te czyny przestępne zostały popełnione w pewnym czasie. W art. 66 k.k. z 1969 r. ten czas został określony słowami: „zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw”. Taki wyrok musiał być skazujący, więc – jak zostało wspomniane wyżej – niedopuszczalny w tym przypadku był wyrok uniewinniający bądź umarzający. Jednak nie musiał być wyrokiem prawomocnym, w związku z tym mógł być wyrokiem skazującym w pierwszej instancji, ale od którego wniesiono rewizję. Popełnienie nowego przestępstwa po wydaniu skazującego wyroku, ale przed lub po uchyleniu tego wyroku skazującego przez instancję rewizyjną było przeszkodą dla przyjęcia zbiegu przestępstw. Innymi słowy, zbieg przestępstw zachodził, gdy czyny przestępne

¹⁸⁹ K. Buchała, W. Wolter, *Wykład prawa karnego na podstawie kodeksu karnego z 1969 r. Część pierwsza. Część ogólna. Zeszyt 2. Nauka o karze*, Kraków 1974, s. 196.

¹⁹⁰ R. Maurach, *Deutsches Strafrecht*, Allgemeiner Teil, wyd. IV, Karlsruhe 1971, s. 771.

¹⁹¹ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny...*, s. 277.

nie zostały oddzielone wyrokiem skazującym, chociażby nieprawomocnym. W związku z tym w sytuacji, gdy zostały popełnione dwa przestępstwa przez tego samego sprawcę, ale dopiero po popełnieniu obu tych czynów rozpoczęto postępowanie karne lub po popełnieniu przestępstwa, ale jeszcze przed skazaniem (choćby w pierwszej instancji), popełniono nowy czyn przestępny, to zachodzi zbieg przestępstw. Natomiast jeżeli sprawca popełnił nowy czyn przestępny, ale już po skazaniu za przestępstwo, to nie zachodził zbieg przestępstw¹⁹². Możliwy bowiem był „ponowny” zbieg przestępstw po uprzednio osądzonym zbiegu przestępstw, jeśli wystąpiło przedzielenie wyrokiem po pierwszym z nich.

3.4. Podstawy wymiaru kary łącznej

Wymiar kary łącznej na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r. nadal nie był automatycznym mechanizmem, lecz stanowił pewien proces. Wyjątkiem była sytuacja, gdy skazano sprawcę za jedno ze zbiegających się przestępstw na karę śmierci – wtedy ta kara była orzekana jako łączna kara zasadnicza, co wynikało wprost z art. 68 § 1 k.k. z 1969 r. Poza wskazaną sytuacją z art. 67 § 1 k.k. z 1969 r. wprowadzono ustawową minimalną i maksymalną wysokość kary łącznej. Punktem wyjścia jej wymiaru były „z osobna wymierzone kary za zbiegające się przestępstwa”, czyli pierwsza faza wymiaru kary sprowadzała się do *quod delicta tot poenae*. Dolną granicę kary łącznej wyznaczała najwyższa z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa, jednocześnie nie mogła ona przekroczyć sumy kar wymierzonych ani górnej granicy danego rodzaju kary.

Jak wskazano w art. 66 k.k. z 1969 r., podstawy, jak również przesłanki wymierzania kary łącznej nie były uzależnione od trybu, w jakim była ona orzekana. Rozróżnienia wymagały sytuacje, w których aktualizowała się potrzeba wymierzenia kary łącznej. Pierwsza z nich polegała na tym, że przestępstwa pozostawały w realnym zbiegu i były objęte jednym i tym samym postępowaniem sądowym.

¹⁹² W. Wolter, *Nauka...*, s. 313.

Wtedy Kodeks nakazywał w jednym wyroku wymierzyć osobno karę za poszczególne przestępstwa, a następnie w tym samym wyroku przejść do wymierzenia kary łącznej opartej na tych wymierzonych karach. Druga odnosiła się do przestępstw, które były już przedmiotem różnych postępowań zakończonych prawomocnymi wyrokami. Skoro istniały już prawomocne wyroki, to ich treść nie mogła być zmieniona, więc zachodziła konieczność wydania nowego wyroku, czyli wyroku łącznego na podstawie art. 503–511 k.p.k. z 1969 r. Oczywiście między wskazanymi sytuacjami zachodziła różnica proceduralna, a nie materialnoprawna.

Powodem, dla którego ustawodawca przyjął jednolite rozwiązanie dla zbiegu przestępstw podlegających łączeniu na zasadzie kary łącznej wymierzanej w wyroku skazującym oraz w wyroku łącznym, było to, że oparcie zasad wymierzania kary łącznej na dwóch różnych przesłankach, czyli albo na jednoczesnym skazaniu (art. 31 k.k. z 1932 r.), albo na skazaniach za przestępstwa popełnione przed wydaniem przez sąd pierwszej instancji prawomocnego wyroku co do któregośkolwiek z nich (art. 35 k.k. z 1932 r.), prowadziło do niekonsekwencji¹⁹³.

3.5. Modele łączenia kar

W uzasadnieniu ustawy wskazano, że pominięcie jednej z górnych granic kary łącznej, polegające na tym, że nie może ona przekroczyć także więcej niż o połowę najwyższego ustawowego wymiaru kary za przestępstwo zagrożone karą najsurowszą, wynikało z tego, że limit ten nie znajdował wystarczającego uzasadnienia w celach polityki kryminalnej¹⁹⁴. Niewątpliwie Kodeks karny z 1969 r. dawał dużą swobodę sędziemu co do zakresu wymiaru kary, gdyż nie narzucał kategorycznie stosowania zasady absorpcji ani zasady kumulacji. Na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego wykształcił się pogląd, że zasada absorpcji miała być stosowana tam, gdzie między zbiegającymi się przestępstwami zachodził bliski związek podmiotowy i przedmiotowy.

¹⁹³ I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny...*, s. 291.

¹⁹⁴ *Ibidem*.

Tam, gdzie związek taki był dalszy, kara łączna miała iść w kierunku zasady kumulacji¹⁹⁵. Zastrzeżenie znajdowało się we wspomnianym wyżej art. 67 § 1 k.k. z 1969 r. W żadnym razie kara łączna nie mogła przekroczyć górnej granicy danego rodzaju kary. Dlatego przykładowo, jeśli sprawca został skazany za zabójstwo na 10 lat pozbawienia wolności i za kradzież na 4 lata pozbawienia wolności, kara łączna mogła być wymierzona w granicach od 10 do 14 lat. Jeżeli jednak za zabójstwo wymierzono 12 lat pozbawienia wolności, a za kradzież 4 lata, to nie mogła ona przekroczyć 15 lat pozbawienia wolności jako najwyższego ustawowego wymiaru kary pozbawienia wolności. Tym samym wymierzenie za każde z poszczególnych przestępstw najpierw kary pozbawienia wolności w wysokości do lat 15, a następnie na ich podstawie kary łącznej 25 lat pozbawienia wolności, naruszało art. 67 § 1 k.k. z 1969 r. Na marginesie warto zwrócić uwagę, że do wymierzonej kary łącznej nie mógł mieć zastosowania art. 57 k.k. z 1969 r., odnoszący się do nadzwyczajnego złagodzenia kary, ponieważ uwzględniało się go tylko w razie wymierzania kar za poszczególne przestępstwa.

Gdy sprawca został skazany za jedno ze zbiegających się przestępstw na karę 25 lat pozbawienia wolności, to – zgodnie z art. 68 § 2 k.k. z 1969 r. – wymierzano tę karę jako karę łączną pozbawienia wolności (zasada pełnej absorpcji przez karę najsurowszą). W tym miejscu należy nadmienić, że ustawodawca uważał karę 25 lat pozbawienia wolności za karę innego rodzaju niż kara pozbawienia wolności do lat 15, co wynikało z art. 30 i 32 k.k. z 1969 r. Warto wspomnieć, że kara zasadnicza i kara zastępcza pozbawienia wolności podlegały wykonaniu oddzielnie, nawet jeśli suma tych kar przekraczała granice wyznaczone dla kary zasadniczej pozbawienia wolności.

Przesłanki wymiaru kary łącznej nie opierały się wyłącznie na podobieństwie przestępstw i popełnieniu ich w stosunkowo krótkim czasie. Należało także uwzględnić wszystkie dyrektywy wymiaru kary, które były zawarte w art. 50 k.k. z 1969 r. Natomiast

¹⁹⁵ K. Buchała, Z. Cwiąkowski, M. Szewczyk, A. Zoll, *Komentarz do kodeksu karnego. Część ogólna*, Warszawa 1994, s. 397.

jeśli w dwóch wyrokach podlegających łączeniu zaliczano areszt tymczasowy na poczet kar orzeczonych, to w wyroku łącznym sąd mógł zaliczyć taki areszt jedynie na poczet wymierzonej kary łącznej, więc tylko jednorazowo¹⁹⁶.

3.6. Granice wymiaru kary łącznej

Kara łączna była wymierzana na podstawie poszczególnych realnie zbiegających się przestępstw, a nie kar łącznych uprzednio orzeczonych. Skoro sądy prawomocnie już orzekły kary łączne, lecz zaszła konieczność wymierzenia nowej kary łącznej, to węzeł łączący przestępstwa już osądzone rozwiązywał się. Wtedy była orzekana nowa kara łączna, która obejmowała wszystkie osądzone wcześniej przestępstwa bez względu na orzeczone kary łączne¹⁹⁷. Granica kary łącznej zawarta w art. 66 k.k. z 1969 r. oraz powaga rzeczy osądzonej wskazywały na to, że nowo orzeczona kara łączna nie mogła być niższa od kary łącznej uprzednio orzeczonej, a jeśli było ich więcej, to od najsurowszej kary łącznej. Może to wydawać się oczywiste, ale należy podkreślić, że kara łączna nie mogła zawierać takiego rodzaju kary, która nie była orzeczona za jedno ze zbiegających się przestępstw. Warto wspomnieć też o tym, że rażąca niewspółmierność kary – zgodnie z art. 387 pkt 4 k.p.k. z 1969 r. – mogła uzasadniać zmianę wyroku nie tylko, gdy odnosiła się do kary łącznej, lecz także wtedy, gdy dotyczyła kary jednostkowej, niezależnie od tego, czy ta kara wpłynęła lub mogła wpłynąć na wysokość kary łącznej¹⁹⁸. Zatem kara jednostkowa nie traciła na znaczeniu przez orzeczenie kary łącznej.

Jeżeli miała miejsce okoliczność, że w jednym z późniejszych wyroków osądzono czyn przestępny popełniony po wydaniu pierwszego wyroku, to taka sytuacja nie stanowiła przeszkody dla połączenia kar za przestępstwa popełnione przed wydaniem pierwszego z wyroków w jedną karę łączną. Jednakże w razie zbiegu wyroków, w których

¹⁹⁶ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny...*, s. 273.

¹⁹⁷ Wyrok SN z 16 sierpnia 1968 r., V KRN 490/68, OSNKW 1968, nr 12, poz. 141.

¹⁹⁸ Wyrok SN z 26 listopada 1971 r., Rw 1278/70, LEX nr 1633251.

zostały wymierzone kary w części za przestępstwa popełnione przed wydaniem wyroku pierwszego, a w części za przestępstwa popełnione później, orzekana była kara łączna za przestępstwa popełnione przed wydaniem tego pierwszego wyroku, a jeśli były spełnione warunki – odrębna kara za późniejsze przestępstwa. Natomiast zgodnie z orzeczeniem SN z 22 kwietnia 1971 r., jeżeli wyrok wymierzający karę łączną został uchylony na skutek rewizji, to w razie ponownego rozpatrzenia sprawy sąd nie był związany faktem zastosowania w pierwszym wyroku do zbiegających się kar zasady absorpcji, lecz mógł, stosowanie do okoliczności, podwyższyć najwyższą z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa (zasada asperacji), a nawet zastosować zasadę kumulacji, z zastrzeżeniem, że w braku rewizji prokuratora nowa kara łączna nie mogła być surowsza od poprzedniej¹⁹⁹. Zatem w ponownym postępowaniu powracano do sytuacji, jaka miała miejsce w poprzednim (pierwszym) postępowaniu w zakresie określenia kary łącznej.

3.7. Kara ograniczenia wolności

Jednak, co istotne, wprowadzono pewne zmiany w zakresie łączenia kar. Po pierwsze, na podstawie art. 67 § 2 k.k. z 1969 r. stało się możliwe łączenie kar ograniczenia wolności. Warto wspomnieć o wątpliwościach dotyczących łączenia jednorodnych kar ograniczenia wolności. Określone w art. 67 § 1 k.k. z 1969 r. limity kary łącznej ograniczenia wolności odnosiły się tylko do czasu jej trwania. Jednocześnie wymiar obciążenia pracą lub potrącen z wynagrodzenia za pracę wyznaczał granice wyłączenia paragrafu 2 tego przepisu²⁰⁰.

Po drugie, art. 69 § 1 k.k. z 1969 r. dopuścił łączenie kar różnorodnych z karą ograniczenia wolności i orzekania jako kary łącznej kary pozbawienia wolności – co się z tym wiąże – ostatecznie surowszego rodzaju kary. Przyczyną takiego rozwiązania było

¹⁹⁹ Wyrok SN z 22 kwietnia 1971 r., II KR 213/70, OSNKW 1971, nr 9, poz. 129.

²⁰⁰ S. Zimoch, *Kara łączna ograniczenia wolności*, „Nowe Prawo” 1971, nr 6, s. 849–851.

przekonanie, że jeśli sprawca zostanie skazany na karę pozbawienia wolności, to odpadają względy, którymi kieruje się Kodeks, wprowadzając do katalogu kar zasadniczych karę ograniczenia wolności²⁰¹. Wynikało to z tego, że jeśli orzeka się karę pozbawienia wolności, to sens wykonywania kary ograniczenia wolności zanika, a ponadto ustawodawca uznał karę izolacji za dwukrotnie bardziej dolegliwą niż karę ograniczenia wolności. Jeżeli w związku z tym doszło do skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności i ograniczenia wolności, sąd wymierzał karę łączną pozbawienia wolności, a miesiąc ograniczenia wolności równał się 15 dniom pozbawienia wolności, gdyż uznano tę drugą karę jako dwukrotnie surowszą.

Na marginesie można wspomnieć, że przy wymierzaniu kary łącznej ograniczenia wolności praca na cele publiczne nie mogła przekroczyć 50 godzin w stosunku miesięcznym, a wysokość potrąceń 25% wynagrodzenia należnego skazanemu za pracę²⁰². Ponadto, Sąd Najwyższy w wyroku z 25 sierpnia 1971 r. stwierdził, że: „Orzeczenie w wyroku łącznym, oprócz łącznej kary pozbawienia wolności, również łącznej kary grzywny i łącznej kary pozbawienia praw publicznych, nie stanowi błędu, który by uzasadniał zmianę wyroku łącznego. Tego rodzaju praktyka (...) istnieje. Ma ona nawet ten walor, że wyrok taki jest bardziej przejrzysty, obejmuje bowiem wszystkie składniki, wszystkich podlegających łączeniu wyroków”²⁰³. Warto również wspomnieć, że nie przewidywano możliwości łączenia kary grzywny wydanej na podstawie ustawy karnoskarbowej²⁰⁴.

3.8. Kara grzywny

Nic nie stało na przeszkodzie łączeniu grzywien na podstawie art. 70 § 1 i 2 k.k. z 1969 r. Również nadal możliwy był wymiar kary łącznej na zasadzie absorpcji przy karze śmierci – orzekając ją jako karę

²⁰¹ I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny...*, s. 293.

²⁰² W. Grzyb, *Realny zbieg przestępstw*, Warszawa 2013, s. 12.

²⁰³ Wyrok SN z 25 sierpnia 1971 r., IV KR 106/71, KZS 2010, nr 6A, poz. 376.

²⁰⁴ Ustawa karna skarbową z 26 października 1971 r. (Dz.U. z 1984 r. nr 22, poz. 103); F. Prusak, *Ustawa karnoskarbowa z komentarzem*, Warszawa 1995, s. 58.

zasadniczą, a jeśli za jedno ze zbiegających się przestępstw orzeczono karę 25 lat pozbawienia wolności, tę karę orzekano jako karę łączną (art. 68 § 1 i 2 k.k. z 1969 r.). W 1995 r., w wyniku nowelizacji Kodeksu karnego z 1969 r.²⁰⁵, wprowadzono nakaz orzeczenia kary łącznej pozbawienia wolności w razie skazania za jedno ze zbiegających się przestępstw na karę dożywotniego pozbawienia wolności (art. 68 § 1 k.k. z 1969 r.). Warto wspomnieć, że na gruncie omawianego Kodeksu istniała możliwość orzekania kary łącznej, mimo wykonania poszczególnych kar za zbiegające się przestępstwa (art. 72 k.k. 1969 r.).

Poza tym w sytuacji, gdy za zbiegające się przestępstwa orzeczono karę pozbawienia wolności i grzywny, to sąd osobno wymierzał karę łączną pozbawienia wolności i oddzielnie karę łączną grzywny. Podobnie było, jeżeli orzeczono za zbiegające się przestępstwa karę ograniczenia wolności i grzywny. Wtedy również sąd wymierzał odrębnie dwie kary łączne. Wynikało to z art. 70 k.k. z 1969 r., który stwierdzał, że jeżeli za zbiegające się przestępstwa skazano na kary pozbawienia wolności oraz kary grzywny albo kary ograniczenia wolności i grzywny, to sąd musiał osobno wymierzyć karę łączną co do kary pozbawienia wolności i osobno co do grzywny albo odnośnie do kary ograniczenia wolności i grzywny. Tym sposobem dochodziło do orzekania w jednym wyroku dwóch zasadniczych kar łącznych – pierwsza odnosiła się do kar pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności, a druga do grzywny. Przepis art. 70 k.k. z 1969 r. stosowano również, gdy kara grzywny była zamieniana na karę zastępczą pozbawienia wolności. Sytuacja rysowała się podobnie, jeżeli obok kary 25 lat pozbawienia wolności wymierzano grzywnę. Wymierzanie wskazanych kar było możliwe, gdyż zgodnie z art. 68 § 1 k.k. niedopuszczalne było jedynie wymierzanie kary grzywny obok kary śmierci. Warto wspomnieć, że zastosowanie absorpcji grzywny przy orzekaniu kary łącznej musiało także dotyczyć kary zastępczej jako kary

²⁰⁵ Art. 1 pkt 11 ustawy z 12 lipca 1995 r. o zmianie Kodeksu karnego, Kodeksu karnego wykonawczego oraz o podwyższeniu dolnych i górnych granic grzywien, nawiązek w prawie karnym (Dz.U. nr 95, poz. 475), która weszła w życie 20 listopada 1995 r.

pochoďnej, która była nierozzerwalna z grzywną. Nawet w przypadku nieuiszczenia poszczególnych grzywien kara zastępcza nie mogła być w żadnym wypadku wyższa od sumy kar zastępczych. Natomiast karę zastępczą pozbawienia wolności wymierzano tylko wtedy, gdy grzywna przekraczała 1000  . Z kolei przy wymierzeniu łącznej kary grzywny karę zastępczą pozbawienia wolności orzekano zarówno wtedy, gdy kara łączna powstała z połączenia grzywien, z których żadna nie przekraczała 1000  , jak i gdy kara łączna powstała z połączenia grzywny nieprzekraczającej 1000   z grzywną przekraczającą tę wysokość²⁰⁶.

3.9. Kary dodatkowe

Na tle kar dodatkowych wyłaniały się dwie grupy. Do pierwszej grupy należały orzeczenia, na podstawie których wymierzono tylko jedną karę dodatkową albo kilka, ale różnych z tych, które zawiera  art. 38 k.k. z 1969 r. Drugą grupę tworzyły orzeczenia, w których orzekano kilka kar dodatkowych tego samego rodzaju. Wtedy sytuacja zależała od tego, czy te kary tego samego rodzaju podlegały gradacji czasowej, czy też nie. Zgodnie z art. 71 k.k. z 1969 r., gdy zostały orzeczone kary dodatkowe i środki zabezpieczające co do niektórych ze zbiegających się przestępstw, to należało je zastosowa , nawet jeśli orzeczono je tylko co do jednego ze zbiegających się przestępstw. Wszak w przypadku skazania za zbiegające się przestępstwa na kary dodatkowe tego samego rodzaju, ale dotyczyło to tylko:

- a) kary pozbawienia praw publicznych;
- b) kary pozbawienia praw rodzicielskich lub opiekuńczych;
- c) kary zakazu zajmowania określonych stanowisk;
- d) kary wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności;
- e) kary zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych lub innych pojazdów,

²⁰⁶ Uchwała SN z 16 lipca 1970 r., IV KZP 41/70, OSNKW 1970, nr 10, poz. 120, „Nowe Prawo” 1970, nr 11, s. 1693.

wtedy znajdowały zastosowanie przepisy o karze łącznej. Takie rozwiązanie różniło się od unormowania z art. 34 § 2 k.k. z 1932 r., w którym nie zostało zawarte ograniczenie co do łączenia kar dodatkowych. Inne kary dodatkowe lub środki zabezpieczające zachowywały swój odrębny byt i podlegały samodzielnemu wykonaniu. W art. 44 § 1 k.k. z 1969 r. zostało wskazane, że kary dodatkowe wymierza się na okres od roku do lat 10, więc gdy łączono kary tego samego rodzaju, sąd określał ten okres zgodnie z art. 67 § 1 k.k. z 1969 r. Nie mógł on być krótszy od okresu, na który orzeczono karę dodatkową najdłużej trwającą, ani dłuższy od sumy okresów kar dodatkowych podlegających połączeniu, albo od lat 10. Należy zwrócić uwagę na brak zasady, która odnosiła się do wymierzania łącznego nadzoru ochronnego i łącznego czasu umieszczenia w ośrodku przystosowania społecznego. Różnica między tymi środkami polegała na tym, że nadzór ochronny orzekało się na indywidualnie określony czas w granicach przewidzianych przez ustawę, natomiast czas pobytu w ośrodku przystosowania społecznego nie był orzekany z góry, ale nie mógł ostatecznie przekroczyć 5 lat²⁰⁷. Wobec tego należało przyjąć okres 5 lat jako górną granicę czasową dla przebywania w ośrodku przystosowania społecznego w przypadku zbiegu kilku orzeczeń za zbiegające się przestępstwa²⁰⁸. Natomiast mimo braku przepisów dotyczących innych środków orzekanych w wypadku warunkowego zawieszenia, należało przyjąć, że skoro w wypadku łączenia kar, z których jedna została orzeczona z warunkowym zawieszeniem, prowadzi do nowego wymiaru kary łącznej podlegającego samoistnej ocenie, to tak samo należy przyjąć w wypadku dozoru lub innych środków²⁰⁹. Jeśli chodzi o stosowanie nawiązki przewidzianej w art. 59 § 3 k.k. z 1969 r. z tytułu chuligańskiego charakteru przestępstwa, to nie miały do niej zastosowania przepisy o zasadach łączenia kar. W sytuacji jednoczesnego skazania sprawcy za kilka występków sąd mógł orzec nawiązkę co do każdego

²⁰⁷ Wyrok SN z 22 grudnia 1970 r., V KRN 501/70, OSNKW 1971, nr 3, poz. 35.

²⁰⁸ K. Buchała, W. Wolter, *Wykład prawa karnego...*, 1974, s. 202.

²⁰⁹ Uchwała SN z 13 października 1971 r., VI KZP 43/71, OSNKW 1972, nr 1, poz. 1.

z nich. Nawiązka nie była ani karą zasadniczą, ani karą dodatkową, do której odnosiłyby się przepisy art. 66–72 k.k. z 1969 r.

3.10. Warunkowe zawieszenie kar

W orzecznictwie przyjmowano również, że nie mogły podlegać łączeniu kary bezwzględnej pozbawienia wolności z karami warunkowo zawieszonymi²¹⁰ ani kary pozbawienia wolności, które były warunkowo zawieszone, między sobą²¹¹. Wynika to z poglądu, że połączenie kar pozbawienia wolności – orzeczonych z warunkowym zawieszeniem i bez zawieszenia – prowadziłoby do naruszenia prawa, gdyż wydanie wyroku łącznego nie stanowi podstawy prawnej do uchylenia warunkowego zawieszenia wykonania kary²¹². Orzeczenie kary łącznej pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania prowadziłoby do odwołania zawieszenia kary, która przecież nie była wymieniona w art. 78 k.k. z 1969 r.²¹³ Niewątpliwie dochodziłoby wtedy do pozaustawowych form zarządzania wykonywania kar warunkowo zawieszonych²¹⁴.

Kara łączna bynajmniej nie służyła premiowaniu sprawcy i nie miała na celu łagodzenia skutków kumulacji kar. Oczywiście jest, że instytucja kary łącznej nie miała chronić oskarżonego, lecz społeczeństwo przed nim²¹⁵. W tym miejscu należy wspomnieć o orzeczeniach Sądu Najwyższego, w których dopuszczono łączenie kar pozbawienia wolności z warunkowym i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania. W wyroku z 20 maja 1988 r. SN stwierdził, że należało

²¹⁰ Wyrok SN z 13 sierpnia 1977 r., VI KRN 187/77, OSNPG 1978, nr 1, poz. 5; wyrok SN z 8 października 1980 r., V KRN 276/80, OSNPG 1981, nr 2, poz. 24; wyrok SN z 11 grudnia 1992 r., III KRN 195/92, LEX nr 22081.

²¹¹ Wyrok SN z 15 sierpnia 1972 r., V KRN 307/72, OSNPG 1972, nr 12, poz. 192.

²¹² Wyrok SN z 22 grudnia 1970 r., V KRN 501/70, OSNKW 1971, nr 3, poz. 35.

²¹³ A. Spotowski, *Warunkowe zawieszenie wykonania kary a kara łączna*, „Nowe Prawo” 1979, nr 5, s. 25.

²¹⁴ S. Zabłocki, *Glosa do wyroku SN z 4.01.1994 r.*, II KRN 358/93, „Przegląd Sądowy” 1994, nr 6, s. 89.

²¹⁵ *Ibidem*.

ostatecznie orzec karę łączną, skoro oskarżonego skazano za dwa przestępstwa pozostające w realnym zbiegu i wymierzono za każde z nich karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem²¹⁶. Natomiast w wyroku z 4 stycznia 1994 r., SN uznał, że z treści art. 66 k.k. z 1969 r. wynika obowiązek łączenia kar pozbawienia wolności orzeczonych z warunkowym zawieszeniem ich wykonania²¹⁷. Oczywiście instytucja zawarta w rozdziale IX Kodeksu karnego z 1969 r. nie służyła za premię dla przestępcy popełniającego większą liczbę przestępstw. Jednocześnie nie była pomyślana jako sposób zaostrzenia kar, zatem skazanemu na kilka kar w różnych wyrokach nie można było w wyroku łącznym stworzyć większej dolegliwości od tej, która wynikałaby z kolejnego wykonania wszystkich zapadłych przeciwko niemu wyroków, co istotnie równałoby się z sumowaniem kar.

3.11. Wyrok łączny

Natomiast jeśli chodzi o stanowisko wypracowane przez judykaturę na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r., to nie uległo ono zasadniczej zmianie w porównaniu do czasów obowiązywania Kodeksu karnego z 1932 r. Nadal panowało założenie, że sąd nie może – jak już zostało wyżej wspomniane – dokonywać zmian w prawomocnych wyrokach w odniesieniu do zbiegających się przestępstw i pozostaje związany ustaleniami zawartymi w prawomocnych wyrokach podlegających łączeniu. Wynikało to z tego, że w treści wyroku łącznego powinno znajdować się wymierzenie kary, ponieważ wina sprawcy została już ustalona w prawomocnych wyrokach. W związku z tym sąd, który wydawał wyrok łączny, nie mógł orzec innych środków karnych poza tymi, które orzekły sądy jednostkowe. Wydając wyrok łączny, sąd nie był uprawniony do ponownego rozpatrywania tych samych okoliczności, które były podstawą wymierzenia kary we wcześniej osądzonych sprawach. Jednak powinien był rozważyć, czy między poszczególnymi

²¹⁶ Wyrok SN z 20 maja 1988 r., V KRN 94/88, OSNPG 1988, nr 12, poz. 128.

²¹⁷ Wyrok SN z 4 stycznia 1994 r., II KRN 358/93, „Przegląd Sądowy” 1994, nr 6, s. 84.

czynami istniał ścisły związek podmiotowy lub przedmiotowy oraz czy okoliczności zaistniałe już po wydaniu poprzednich wyroków wskazują na korzystne albo niekorzystne ukształtowanie kary łącznej²¹⁸.

Na marginesie warto wspomnieć, że orzeczenie w wyroku łącznym – poza karą pozbawienia wolności – także łącznej kary grzywny i łącznej kary pozbawienia wolności nie stanowiło błędu, który uzasadniał zmianę wyroku łącznego. Czasem miały miejsce sytuacje sprowadzania do wspólnego mianownika wszystkich składników kar występujących w podlegających łączeniu wyrokach. Podnoszono nawet, że taki wyrok był bardziej przejrzysty, ponieważ obejmował wszystkie składniki kar wynikających z wyroków podlegających łączeniu²¹⁹.

Co istotne, judykatura przyjęła, że kara łączna w wyroku łącznym nie mogła stworzyć większej dolegliwości od tej, jaka mogłaby wynikać z kolejnego wykonania orzeczonych przeciwko skazanemu wyroków podlegających łączeniu. Odnosiło się to do sytuacji, w których łączeniu w wyroku łącznym podlegały prawomocne wyroki, gdzie zostały orzeczone kary łączne wynikające z połączenia kar za przestępstwa w tych wyrokach osądzone. Z tych względów orzecznictwo wskazywało, że jeśli wyrok łączny obejmował wyroki, w których orzeczono karę łączną lub kary łączne, to łączy się kary, które były wymierzone za poszczególne przestępstwa, ale ze względu na *res iudicata* granice nowej kary łącznej wyznaczają również wcześniejsza kara łączna lub kary łączne²²⁰.

Warto dodać, że Sąd Najwyższy stwierdził, iż nie mógłby wydać wyroku łącznego, który byłby merytorycznie tak naprawdę pierwszym i zarazem ostatecznym orzeczeniem w sprawie o wydanie takiego wyroku, jednocześnie niezaskarżalnym nawet w trybie rewizji nadzwyczajnej. Niemniej taki wyrok mógł być dopuszczalny w ramach wyjątku, gdy zachodziła oczywista konieczność wymierzenia kary

²¹⁸ Wyrok SN z 25 października 1983 r., IV KR 213/83, OSNKW 1984, nr 5–6, poz. 65.

²¹⁹ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny...*, s. 273; uchwała SN z 14 kwietnia 1972 r., VI KZP 69/71, OSNKW 1972, nr 6, poz. 96.

²²⁰ Wyrok SN z 22 marca 1973 r., I KR 425/72, OSNKW 1973, nr 7–8, poz. 96; wyrok SN z 25 lipca 1972 r., V KRN 285/72, LEX nr 21503.

łącznej w rozmiarze odpowiadającym tylko jednej z podlegających łączeniu kar – najsurowszej z nich, która pochłonięłaby wszystkie inne. W takim przypadku nie można było mówić o możliwości wyboru między karą łączną wymierzoną w oparciu o zasadę absorpcji albo o zasadę kumulacji. Podnoszono jednak, że odstępstwo od ogólnej zasady mogłoby być korzystne dla skazanego, którego interesem mogło być jak najszybsze uzyskanie wyroku łącznego²²¹.

W ślad za dyrektywą powstałą na podstawie art. 32 k.k. z 1932 r., na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r. nadal obowiązywała zasada jak najkorzystniejszego wymiaru kary łącznej. Stosowało się ją m.in. w sytuacjach, gdy podstawy do wydania wyroku łącznego stwarzały rozwiązania alternatywne – wtedy właśnie należało wybrać wariant najbardziej korzystny dla oskarżonego²²². Warto zwrócić uwagę na stanowisko Sądu Najwyższego zawarte w wyroku z 13 grudnia 1979 r.²²³, w którym uznano, że zasada absorpcji nie mogła być stosowana w przypadku naruszenia dóbr o charakterze majątkowym podlegających zsumowaniu. Odnosiło się to przede wszystkim do przestępstw przeciwko mieniu społecznemu, dla których wartość zagarniętego mienia miała istotne znaczenie dla kwalifikacji prawnej i oceny stopnia społecznego niebezpieczeństwa, a w wypadku przestępstwa ciągłego i sądenia pewnego fragmentu tego przestępstwa – mogła uzasadniać osądzenie dalszego jego fragmentu, który jeszcze nie był sądzony, o ile miał istotne znaczenie.

Mając na uwadze problem „pośredniego” wyroku łącznego²²⁴, występującego, gdy orzeczony wyrok łączny nie obejmuje jednak kar za wszystkie zbiegające się przestępstwa na podstawie art. 66 k.k. z 1969 r., również istotnym założeniem orzecznictwa było, że mimo oddzielenia wcześniejszej kary łącznej od nowej, to ta druga kara łączna nie może być niższa od kary łącznej orzeczonej poprzednio,

²²¹ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny...*, s. 275.

²²² Wyrok SN z 28 października 1993 r., III KRN 238/93, OSNKW 1994, nr 1–2, poz. 11.

²²³ Wyrok SN z 13 grudnia 1979 r., I KR 225/79, OSNKW 1980, nr 5–6, poz. 45.

²²⁴ Z. Krauze, *Kara łączna w polskim prawie karnym*, „Palestra” 1972, nr 1, s. 54.

nawet jeśli poszczególne kary na to zezwalały²²⁵. Ma to związek z założeniem, że kara łączna w wyroku łącznym nie może być bardziej dolegliwa niż ta, która powstałaby w wyniku wykonywania kolejno zapadłych przeciwko skazanemu wyroków podlegających łączeniu²²⁶. Tak właśnie ukształtowany „pośredni” wyrok łączny tracił moc dopiero w momencie wydania późniejszego wyroku łącznego, a więc podczas orzekania nowego wyroku łącznego zakazane było pomijanie prawomocnego orzeczenia zawartego w „pośrednim” wyroku łącznym²²⁷.

Wynikało to również z art. 509 § 1 k.p.k. z 1969 r., w którym wskazano, że jeśli po wydaniu wyroku łącznego zaszła potrzeba wydania nowego wyroku łącznego, to z chwilą jego wydania poprzedni wyrok łączny tracił moc automatycznie, bez konieczności uchylania go w jakimkolwiek trybie. Co istotne, nie wynikało z tego przepisu, aby „pośredni” wyrok łączny uznawać za niebyły. Ponadto, systemy łączenia kar oraz możliwość wydania wyroku łącznego, który stwarzałyby najkorzystniejszą sytuację wobec oskarżonego, były powszechnie aprobowane przez doktrynę. Tym samym, jeśli połączenie kar na nowo doprowadziłoby do powstania sytuacji mniej korzystnej dla oskarżonego w porównaniu do wykonania poszczególnych wyroków oddzielnie, to należało zaniechać wydania wyroku łącznego, a postępowanie umorzyć²²⁸. Warto zwrócić uwagę na stanowisko Sądu Najwyższego, który stwierdził, że w przypadku uchylenia zaskarżonego wyroku w części dotyczącej jednego lub kilku zarzutów aktu oskarżenia z jednoczesnym przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania, uchylano także karę łączną zawartą w tym wyroku, nakazując ponowne rozpoznanie sprawy również w tym zakresie²²⁹. W razie potrzeby wydania wyroku łącznego, który miał obejmować wyroki z poprzednio wymierzonymi karami łącznymi, węzeł łączący

²²⁵ Wyrok SN z 9 września 1980 r., V KRN 139/80, OSNPG 1981, nr 6, poz. 64.

²²⁶ H. Kempisty, *Wyrok łączny*, (w:) M. Mazur (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1976, s. 801 i n.

²²⁷ Z. Krauze, *Kara łączna...*, s. 57.

²²⁸ Z. Kwiatkowski, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 28.10.1993 r.*, III KRN 238/93, „Palestra” 1995, nr 5–6, s. 241–245.

²²⁹ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny...*, s. 274.

te kary ulegał rozwiązaniu, zatem w nowym wyroku łącznym połączeniu podlegały kary orzeczone za poszczególne przestępstwa, a nie kary łączne. Jednocześnie podkreślano, że nowo wymierzona kara łączna nie mogła przekraczać sumy kary łącznej poprzednio orzeczonej i kary podlegającej łączeniu, a jeżeli wcześniej orzeczono więcej kar łącznych, to nie mogła przekraczać ich sum²³⁰.

Niemniej związanie sądu wydającego wyrok łączny treścią prawomocnych wyroków podlegających łączeniu co do ilości i rodzaju orzeczonych kar było poddawane krytyce. W literaturze zarzucano skrupowanie sędziego, który miał wydać wyrok łączny, wyłącznie karami orzeczonymi we wcześniej wydanych wyrokach²³¹. Krytyka wynikała z tego, że wymiar kary łącznej nie powinien sprowadzać się tylko do automatycznego łączenia poszczególnych kar, ale ma polegać na wymierzeniu nowej kary, która jest podsumowaniem całościowej oceny sprawcy oraz popełnionych przez niego czynów zabronionych²³². W związku z tym sąd powinien mieć większą swobodę przy wymierzaniu kary łącznej, aby nowa kara łączna mogła spełniać swoje cele. Niewątpliwie sąd wymierzający karę łączną ma więcej informacji dotyczących oskarżonego, w porównaniu do sądu orzekającego wcześniej jednostkowy wyrok. Dlatego uważano, że sąd, który ma wydać wyrok łączny, powinien mieć możliwość orzeczenia również np. kar dodatkowych, nawet jeśli poprzednie wyroki ich nie zawierały, lub zamiany danej kary innymi środkami oddziałującymi na sprawcę²³³.

Niektórzy przedstawiciele nauki prawa oponowali wobec braku możliwości łączenia kar pozbawienia wolności z warunkowym i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania, jak również kar pozbawienia wolności warunkowo zawieszonych między sobą. Zakładali, że to sąd wydający wyrok dotyczący kary łącznej jest przecież uprawniony do ostatecznego jej wymierzenia i właśnie ten sąd powinien

²³⁰ Wyrok SN z 25 lipca 1972 r., V KRN 285/72, LEX nr 21503.

²³¹ M. Szewczyk, *Kara łączna w polskim prawie karnym. Rozważania na tle doktryny i orzecznictwa sądowego*, Kraków 1981, s. 56.

²³² K. Buchała, *Wymiar kary łącznej*, „Państwo i Prawo” 1972, nr 1, s. 51–55.

²³³ M. Szewczyk, *Kara łączna...*, s. 57.

być uprawniony do podjęcia decyzji o konieczności warunkowego zawieszenia wykonania danej kary, skoro o warunkowym zawieszeniu rozstrzyga się dopiero przy orzekaniu kary łącznej. Oczywiście nie wyłączało możliwości, że przecież sąd orzekający wyrok łączny miał uprawnienie do orzeczenia kary łącznej bezwzględnie pozbawienia wolności, ale też mógł ją warunkowo zawiesić. Fakt, że poszczególne wyroki stały się prawomocne jako takie, nie oznaczał jeszcze, że stały się prawomocne z punktu widzenia prawidłowego orzeczenia kary łącznej za zbiegające się przestępstwa. Sąd wydający wyrok łączny oceniał prognozę kryminologiczną, więc jeśli w poszczególnych wyrokach zawieszono wykonanie kary pozbawienia wolności, to zawieszona była również kara łączna²³⁴. Sąd Najwyższy w uchwale z 19 lutego 1959 r. uznał, że okoliczność, iż niektóre wyroki odpowiadające warunkom przewidzianym w art. 66 k.k. z 1969 r. zawierały orzeczenia o warunkowym zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności, stanowiła przeszkodę do połączenia tego rodzaju orzeczeń z innymi niezawierającymi warunkowego zawieszenia wykonania kary²³⁵. Jednak takie podejście mogło prowadzić do konsekwencji, że okres próby biegł w czasie, w którym skazany odbywał karę pozbawienia wolności. Co więcej, zwolennicy łączenia kar pozbawienia wolności z warunkowym i bez warunkowego zawieszenia wykonania podnosili, że wspomniane kary są jednego rodzaju. Argumentowano, że w art. 30 k.k. z 1969 r. katalog kar zawiera m.in. karę zasadniczą, jaką jest kara pozbawienia wolności. Natomiast warunkowo zawieszona kara pozbawienia wolności jest jedną z form jej wymiaru²³⁶. Ponadto podnoszono, że skoro wyrok łączny jest instytucją prawa karnego materialnego, a nie wykonawczego, to brak jest podstaw do uznania, że łączone mogą być tylko kary podlegające wykonaniu. Pogląd ten był motywowany brzmieniem art. 72 k.k. z 1969 r., zgodnie z którym łączeniu podlegały kary nawet, gdy zostały wykonane w całości.

²³⁴ I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny...*, s. 297.

²³⁵ Uchwała SN z 19 lutego 1959 r., VI KO 35/59, OSNCK 1960, nr 4, poz. 51.

²³⁶ K. Buchała, Z. Krauze, *Warunkowe zawieszenie wykonania kary a wyrok łączny (dwugłos)*, „Nowe Prawo” 1972, nr 9, s. 1302.

Ważnym przesłaniem wynikającym z art. 66 k.k. z 1969 r. było to, że przestępstwo popełnione przez sprawcę po wydaniu wyroku, choćby nie był on jeszcze prawomocny, w pierwszej instancji za jeden z tych czynów zabronionych, powodowało konieczność odbycia przez sprawcę za taki kolejny czyn kary w wysokości orzeczonej w wyroku, czyli sumowania kar. Przyczyną stosowania takiego rozwiązania było to, aby zapadły wyrok był ostrzeżeniem wobec skazanego przed popełnianiem nowych przestępstw.

Skądinąd wielość czynów była warunkiem koniecznym dla zbiegu przestępstw, to nie wynikało z tego wprost, że każda wielość czynów, gdy każdy z nich mógł być zakwalifikowany jako przestępstwo, stanowiła o wielości przestępstw, zatem w dalszej kolejności – zbieg przestępstw. Na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r. odróżniano zbieg przestępstw jako rzeczywisty zbieg przestępstw od pozornego zbiegu przestępstw. Przyjmowano, że należało niekiedy niewątpliwą wielość czynów traktować jako jedno przestępstwo. Z taką jednością przestępstw mimo wielości czynów można było się spotkać w przypadkach: przestępstwa ciągłego; kumulacji kilku stadiów popełnienia przestępstwa, np. dokonanie konsumuje przygotowanie; występowania jednej osoby w kilku postaciach popełnienia przestępstwa, np. sprawstwo konsumowało wcześniejsze podżeganie i pomocnictwo; współukaranie czynu następnego²³⁷.

3.12. Przestępstwo ciągłe

Należy wspomnieć, jak była skodyfikowana instytucja przestępstwa ciągłego na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r. W art. 58 k.k. z 1969 r. wspomniano o tej konstrukcji: „w razie skazania za przestępstwo ciągłe, sąd może orzec karę w granicach do najwyższego ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę, nie przekraczając jednak granicy danego rodzaju kary”, jednak nie została ona zdefiniowana, a to zadanie pozostawiono judykaturze i doktrynie. Jednak jak wynika z tego przepisu, chodziło o jedno przestępstwo, którego „ciągłość”

²³⁷ I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny...*, s. 288.

pozwalala na przekroczenie górnej granicy ustawowego zagrożenia karą. Bez tej „ciągłości” takie przekroczenie było wykluczone, ponieważ sąd wymierzał karę w granicach przewidzianych w ustawie (art. 50 § 1 k.k. z 1969 r.)²³⁸. Niemniej już sam fakt, że przestępstwo ciągle zostało zawarte w przepisie materialnoprawnym, powodował obowiązek stosowania tej instytucji podczas kwalifikacji prawnej²³⁹. Oczywiście zawarcie pojęcia w ustawie, ale bez jego definicji, nie mogło obyć się bez problemów orzeczniczych. Tytułem przykładu można wskazać zakwalifikowanie przez sąd kilku zabójstw jako przestępstwa ciągłego, co w świetle późniejszych poglądów zostało uznane za rażące²⁴⁰. Natomiast Sąd Najwyższy w uchwale z 8 kwietnia 1966 r. stwierdził, że przestępstwo trwale charakteryzuje się wieloczynowością²⁴¹. W uzasadnieniu SN podkreślił, że: „wszczęcie odrębnego postępowania o te nowo ujawnione czyny byłoby sprzeczne z celem procesu karnego, (...) a w następstwie nie doprowadziłoby do wymierzenia w ewentualnym wyroku łącznym kary wyższej od kary orzeczonej za prawomocnie osądzone przestępstwo ciągle”. Innymi przesłankami przestępstwa ciągłego były:

- a) ten sam zamiar sprawcy bądź wykorzystanie podobnej sytuacji, a w praktyce jednorodność sytuacyjna, w której istnieje zamiar systematycznego powtarzania czynu przy sprzyjających warunkach powtarzającej się sytuacji²⁴²;
- b) atak na to samo lub zbliżone rodzajowo dobro prawne chronione tym samym przepisem;
- c) podobny sposób działania, a jeśli w przepisie postaci działania zostały podane alternatywnie, to niejednolitość działania nie jest przeszkodą do przyjęcia ciągłości;
- d) jeśli chodzi o dobra ściśle osobiste – tożsamość pokrzywdzonego;

²³⁸ W. Wolter, *Nauka...*, s. 345.

²³⁹ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny...*, s. 229.

²⁴⁰ K. Daszkiewicz, W. Daszkiewicz, *Glosa do wyroku SN z 12.07.1973 r., I KR 141/73*, „Nowe Prawo” 1974, nr 1, s. 114–120.

²⁴¹ Uchwała SN z 8 kwietnia 1966 r., VI KO 42/62, OSNKW 1966, nr 7, poz. 69.

²⁴² Wyrok SN z 9 czerwca 1971 r., IV KR 46/71, OSNKW 1971, nr 12, poz. 192.

- e) związek czasowo-przestrzenny w poszczególnych działaniach sprawcy²⁴³; w wyroku z 23 lutego 1970 r. SN przyjął, że maksymalna odległość czasowa nie może przekroczyć 9 miesięcy od poprzedniego czynu²⁴⁴.

Wobec konstrukcji przestępstwa ciągłego stawiany był zarzut sprowadzający się do tego, że „ciągłość” stanowiła okoliczność łagodzącą. Wynikało to z faktu, że gdy miał miejsce zbieg przestępstw, wymierzano karę łączną na podstawie kar orzeczonych za poszczególne przestępstwa. Wszak w przypadku przestępstwa ciągłego wymiar kary następował za tylko jedno, właśnie „ciągłe” przestępstwo. W takiej sytuacji istotna była norma zawarta w art. 58 k.k. z 1969 r., która umożliwiała podwyższenie kary ponad granice ustawowego zagrożenia, mimo przyjęcia jednego przestępstwa, jednocześnie upodabniając karalność przestępstwa ciągłego do zbiegu przestępstw, i eliminowała wskazany zarzut²⁴⁵.

3.13. Podsumowanie

Mając powyższe na uwadze, można stwierdzić, że wymiar kary łącznej składał się z dwóch etapów. W pierwszej kolejności sąd wymierzał kary jednostkowe, a następnie karę łączną jako konsekwencję zbiegu przestępstw. Warunkiem do jej orzeczenia był wymiar jednorodzących kar jednostkowych za zbiegające się przestępstwa, a jednocześnie nie można było w niej zawrzeć żadnego innego środka karnego, który nie był orzeczony jako element kary jednostkowej. W pierwszym etapie wymiar kary powinien być ograniczać się jedynie do oceny poszczególnych zbiegających się przestępstw, a fakt, że sprawca popełnił także inne, nie powinien mieć znaczenia. Sąd, mając na uwadze dyrektywy wymiaru kary (art. 50 k.k. z 1969 r.), musiał kierować się

²⁴³ K. Buchała, W. Wolter, *Wykład prawa karnego...*, 1979, s. 280–281; A. Kaftal, *Przestępstwo ciągłe w polskim prawie karnym*, Warszawa 1985, s. 83; A. Zoll, *Propozycje regulacji odpowiedzialności karnej w przypadku przestępstwa ciągłego*, „Prokuratura i Prawo” 1989, nr 6, s. 100.

²⁴⁴ Wyrok SN z 23 lutego 1970 r., III KR 8/70, OSNKW 1970, nr 5, poz. 27.

²⁴⁵ W. Wolter, *Nauka...*, s. 348.

przede wszystkim społecznym niebezpieczeństwem, a dopiero na etapie wymierzania kary łącznej uwzględnić najpierw dyrektywy prewencji indywidualnej. Wynikało to z tego, że wielość popełnionych przez sprawcę przestępstw nie wpływała na społeczne niebezpieczeństwo przestępstw, lecz na ocenę społecznego niebezpieczeństwa sprawcy.

Kara łączna w Kodeksie karnym z 1997 r.

1. Okres do dnia 30 czerwca 2015 r.

Ustawodawca, wprowadzając nowy Kodeks karny w 1997 r., powtórzył normatywne uregulowanie zbiegu przestępstw z poprzednich kodyfikacji karnych, ale dodatkowo wypełnił luki dostrzeżone we wcześniejszych uregulowaniach dotyczących łączenia kar. W swoim pierwotnym brzmieniu art. 85 k.k. miał następującą treść: „Jeżeli sprawca popełnił dwa lub więcej przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw i wymierzono za nie kary tego samego rodzaju albo inne podlegające łączeniu, sąd orzeka karę łączną, biorąc za podstawę kary z osobna wymierzone za zbiegające się przestępstwa”.

Ramy kary łącznej zostały określone w granicach od najwyższej z wymierzonych za zbiegające się przestępstwa do ich sumy – ale nie może ona przekroczyć 540 stawek dziennych grzywny, 18 miesięcy ograniczenia wolności albo 15 lat pozbawienia wolności – oraz górnej granicy dla danego rodzaju kary, gdzie kara łączna grzywny nie może przekraczać 180 stawek dziennych, jeżeli była związana z zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności, oraz nie może przekraczać 90 stawek dziennych, jeśli była związana z zawieszeniem wykonania kary ograniczenia wolności (art. 86 § 1 k.k.). Przy wymiarze kary łącznej grzywny wskazano obowiązek sądu, który musi ponownie określić wysokość stawki dziennej, kierując się wskazaniem określonymi w art. 33 § 3 k.k., jednak zastrzeżono, że wysokość stawki dziennej

nie może przekraczać najwyższej, która została ustalona uprzednio (art. 86 § 2 k.k.). Natomiast w odniesieniu do kary łącznej ograniczenia wolności wskazano, że wymierzając tę karę, sąd na nowo określa wymiar czasu nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne albo wysokość potrąceń, stosując art. 35 k.k., nadmieniając, że obowiązki wskazane w art. 36 § 2 k.k. stosuje się, chociażby zostały orzeczone tylko za jedno ze zbiegających się przestępstw (art. 86 § 3 k.k.).

W art. 87 k.k. powtórzono poprzednie uregulowanie, według którego łączeniu podlegały również kary różnego rodzaju, czyli kara pozbawienia wolności z karą ograniczenia wolności, przyjmując, że miesiąc ograniczenia wolności odpowiada 15 dniom pozbawienia wolności.

Artykuł 88 k.k. przewidywał szczególne uregulowanie wobec sytuacji, w której jedną z kar podlegających łączeniu jest kara 25 lat pozbawienia wolności albo dożywotniego pozbawienia wolności. Przyjęto, że taką karę orzeka się jako karę łączną na podstawie zasady absorpcji. Ponadto, jeśli występował zbieg dwóch lub więcej kar 25 lat pozbawienia wolności, sąd może orzec jako karę łączną karę dożywotniego pozbawienia wolności.

Zgodnie z założeniami racjonalnej polityki kryminalnej, ustawodawca wprowadził przepisy dotyczące sytuacji skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności, ograniczenia wolności albo grzywny z warunkowym zawieszeniem i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania²⁴⁶. Wtedy sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary łącznej, jeżeli zachodzą przesłanki zawarte w art. 69 k.k. (art. 89 § 1 k.k.). Dodatkowo, wprowadzono możliwość orzeczenia kary grzywny, nawet gdy nie orzeczono jej za zbiegające się przestępstwa, w sytuacji gdy sąd orzekałby karę łączną pozbawienia wolności (art. 89 § 2 k.k.). Gdy doszłoby do zbiegu orzeczeń o okresach próby, sąd na nowo orzeka ten okres oraz związane z nim obowiązki (art. 89 § 3 k.k.). Nie uległa zmianie zasada, zgodnie z którą nie stoi na przeszkodzie wydaniu wyroku łącznego to, że poszczególne kary

²⁴⁶ I. Fredrich-Michalska, B. Stachurska-Marcińczak, *Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1998, s. 166.

wymierzone za należące do ciągu przestępstw lub zbiegające się przestępstwa zostały już w całości albo w części wykonane (art. 92 k.k.).

Kodeks karny z 1997 r. uregulował sporne dotychczas w literaturze zagadnienie ciągu przestępstw. Ta instytucja została potraktowana jako odmiana realnego zbiegu przestępstw, ale z pewną odrębnością co do wymiaru kary. W art. 91 § 1 k.k. przyjęto, że jeżeli sprawca popełnia w podobny sposób, w krótkich odstępach czasu, dwa przestępstwa lub więcej przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z nich, a te przestępstwa podpadają pod ten sam przepis – sąd orzeka jedną karę do górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego w tym przepisie zwiększonego o połowę. Jeśli z ciągiem przestępstw pozostawałoby w zbiegu inne przestępstwo (kwalifikowane z innego przepisu), to sąd orzeka karę łączną z kary wymierzonej za ciąg przestępstw oraz kary orzeczonej za przestępstwo nieobjęte tym ciągiem (np. ciąg przestępstw kradzieży i rozboju)²⁴⁷. Zasada wymiaru kary za ciąg przestępstw będzie stosowana, gdy ten ciąg jest sądzony w różnych postępowaniach. Natomiast wyrok o karze za taki ciąg przestępstw jest wydawany w drodze szczególnego wyroku łącznego.

Warto wspomnieć o uregulowaniach zawartych w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r.²⁴⁸, w którym pierwotnie pozostawiono bez zmian poprzedni tryb wydawania wyroku łącznego, zawarty w art. 569–577 k.p.k. Treść art. 503 § 1 k.p.k. z 1969 r. została powtórzona, więc zgodnie z art. 569 § 1 k.p.k., w sytuacji spełnienia warunków do orzeczenia kary łącznej w stosunku do osoby prawomocnie skazanej wyrokami różnych sądów, właściwym do wydania wyroku łącznego jest sąd, który wydał ostatnio wyrok skazujący w pierwszej instancji.

Ponownie wskazano, że kara łączna w wyroku łącznym nie może być bardziej dolegliwa od tej, która wiązałyby się z wykonywaniem

²⁴⁷ A. Zoll, *Charakter prawny kary łącznej*, (w:) W. Górski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesora Marii Szewczyk*, Warszawa 2013, s. 447.

²⁴⁸ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. nr 89, poz. 555); dalej: k.p.k.

poszczególnych wyroków podlegających łączeniu²⁴⁹. Orzecznictwo nakreślało jeszcze dodatkowe przesłanki orzekania kary łącznej w wyroku łącznym. W wyroku z 4 listopada 2003 r. Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że brak warunków do wydania wyroku łącznego ma miejsce również w sytuacji, gdy wydanie wyroku łącznego byłoby możliwe po rozwiązaniu wcześniej orzeczonej kary łącznej, ale zastosowanie połączenia innych niż poprzednio kar nie byłoby dla skazanego korzystniejsze²⁵⁰. Z kolei SN w wyroku z 17 września 2004 r. stwierdził, że: „O konieczności wydania wyroku łącznego lub braku takiej możliwości decyduje (...) sytuacja procesowa skazanego (...). Wiąże się ona nie tylko z koniecznością takiego ukształtowania kary w wyroku łącznym, by nie zwiększać dolegliwości ponad sumę kar wymierzonych odrębnie, lecz również z samą zasadnością wydania wyroku łącznego w sytuacji, gdy orzeczenie takie (...) doprowadziłoby do niczym nieuzasadnionego powtórnego ukarania skazanego”²⁵¹.

W tym miejscu należy przedstawić istotę wyroku łącznego. Instytucja ta stanowi szczególną formę orzeczenia sądu karnego, której celem jest ukształtowanie kary łącznej w odniesieniu do wcześniej prawomocnie orzeczonych kar jednostkowych. Takie postępowanie ma charakter następczy i uzupełniający, a więc nie należy ani do postępowania rozpoznawczego, ani wykonawczego²⁵². Jego podstawą są prawomocne wyroki skazujące, a przedmiotem – wymiar jednej, nowej kary łącznej.

Wyrok łączny ma charakter merytoryczny i konstytutywny, ponieważ kształtuje nowy stan prawny w zakresie wymiaru kary²⁵³, lecz nie

²⁴⁹ Wyrok SN z 6 września 2000 r., III KKN 340/00, KZS 2010, nr 6A, poz. 280; wyrok SN z 22 czerwca 2004 r., V KK 50/04, KZS 2010, nr 6A, poz. 286; wyrok SN z 19 marca 2008 r., IV KK 45/08, KZS 2008, nr 5, poz. 66.

²⁵⁰ Wyrok SN z 4 listopada 2003 r., V KK 233/03, KZS 2004, nr 2, poz. 6, s. 7.

²⁵¹ Wyrok SN z 17 września 2004 r., IV KK 168/04, KZS 2005, nr 5, poz. 24.

²⁵² D. Kala, *Postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego. Zagadnienia karnomaterialne i procesowe*, Toruń 2003, s. 49–55.

²⁵³ Z. Kwiatkowski, *Istota i charakter prawny wyroku łącznego*, „Nowe Prawo” 1988, nr 9, s. 47.

jest jednak wyrokiem skazującym²⁵⁴ – sąd nie rozstrzyga ponownie kwestii winy ani sprawstwa, które zostały już przesądzone w podlegających połączeniu wyrokach. Zasadniczym zadaniem wyroku łącznego jest synteza orzeczonych kar jednostkowych w taki sposób, aby kara łączna odzwierciedlała całokształt zachowań sprawcy i odpowiadała zasadzie indywidualizacji kary²⁵⁵.

Jak wskazuje orzecznictwo, sąd wydający wyrok łączny nie może ponownie rozstrzygać kwestii prawomocnie przesądzonych w wyrokach jednostkowych, w tym dotyczących kwalifikacji prawnej czynów czy zaliczenia okresów tymczasowego aresztowania²⁵⁶. Jego zadaniem jest jedynie dokonanie nowego wymiaru kary na podstawie wcześniej ustalonych faktów. Wyjątek stanowią jedynie przypadki koniecznego doprecyzowania danych, np. okresu popełnienia przestępstwa.

Z kolei w zakresie kontroli instancyjnej wyroku łącznego stosuje się ogólne zasady procesowe, w tym zakaz *reformationis in peius*. W szczególności można wskazać, że Sąd Najwyższy w wyroku z 27 lutego 2020 r. zauważył, iż podwyższenie kary łącznej wobec oskarżonego, gdy orzeczenie zostało zaskarżone jedynie na jego korzyść, stanowi rażące naruszenie art. 434 § 1 pkt 1 k.p.k.²⁵⁷ Z drugiej strony, wyeliminowanie danego wyroku z podstawy orzeczenia kary łącznej nie narusza tego zakazu²⁵⁸.

Wyrok łączny należy uznać za narzędzie systemowej i zindywidualizowanej korekty wymiaru kary, służące zapewnieniu spójności i racjonalności sankcji karnych wymierzonych wobec tego samego sprawcy. Nie stanowi ponownego aktu skazania, lecz akt sprawiedliwości – umożliwiający dostosowanie reakcji karnej do całokształtu przestępczej działalności jednostki w granicach już ustalonych rozstrzygnięć sądowych.

Zgodnie z orzecznictwem SN celem instytucji kary łącznej jest utworzenie korzystniejszej sytuacji prawnej dla skazanego na

²⁵⁴ Wyrok SN z 31 października 2008 r., II KK 113/08, KZS 2009, nr 3, poz. 15.

²⁵⁵ D. Kala, *Postępowanie...*, s. 23–24.

²⁵⁶ Postanowienie SN z 19 lutego 2019 r., III KO 150/18, Legalis nr 1879373.

²⁵⁷ Wyrok SN z 27 lutego 2020 r., IV KK 616/18, Legalis nr 2684242.

²⁵⁸ Wyrok SN z 13 lutego 2024 r., IV KK 440/23, Legalis nr 3048994.

podstawie stosownej redukcji sumy kar, ze względów humanitarnych. Jednocześnie poprzednie orzeczone już kary łączne nie mogą zostać pozbawione znaczenia prawnego – czego przyczyną jest stan powagi rzeczy osądzonej²⁵⁹. Niemniej SN podniósł bardzo istotną kwestię o braku podstaw do związania sądu wydającego nowy wyrok łączny wysokością kary łącznej orzeczonej poprzednio wyrokiem łącznym. W postanowieniu z 22 listopada 2006 r. Sąd Najwyższy stwierdził, że: „W wypadku gdyby w prawomocnym wyroku objętym następnie wyrokiem łącznym orzeczona została kara łączna obejmująca kary jednostkowe wymierzone za zbiegające się przestępstwa, to ta kara łączna nie podlega «rozwiązaniu» i powinna być traktowana jako kara wchodząca w zakres sumy kar wymierzonych poszczególnymi wyrokami, połączonymi wyrokiem łącznym”²⁶⁰.

Jak już zostało wspomniane, wyrok łączny i orzeczona nim kara łączna nie mogą powodować dla skazanego skutków bardziej dolegliwych od tych, które mogłyby wynikać z wykonania poszczególnych kar orzeczonych w jednostkowych wyrokach²⁶¹. Wobec kwestii korzystności wyroku łącznego podkreśla się, że nie może on służyć naprawie zaniechań organów postępowania w zakresie łącznego oskarżenia lub rozpoznawania sprawy o wszystkie czyny pozostające w zbiegu realnym²⁶². To założenie ma szczególne znaczenie wobec problematyki łączenia w wyroku łącznym kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania. Wynika to z podnoszonego problemu możliwości ferowania kary łącznej bezwzględnego pozbawienia wolności na podstawie art. 86 § 1 k.k., co powodowałoby dla skazanego ryzyko włączenia takiej kary do kar orzeczonych z warunkowym zawieszeniem ich wykonania jako podstawy do orzekania wyższej kary niż suma tych, które byłyby wykonywane odrębnie²⁶³. Warto zaznaczyć, że w orzecznictwie

²⁵⁹ Wyrok SN z 22 czerwca 2004 r., V KK 50/04, KZS 2010, nr 6A, poz. 286.

²⁶⁰ Postanowienie SN z 22 listopada 2006 r., III KK 367/06, OSNwSK 2006, nr 1, poz. 2212.

²⁶¹ Wyrok SN z 19 marca 2008 r., IV KK 45/08, KZS 2008, nr 5, poz. 66.

²⁶² Wyrok SN z 3 czerwca 2009 r., III KK 27/09, KZS 2009, nr 10, poz. 23.

²⁶³ K.J. Leżak, „Korzystność”..., s. 81.

przyjęto założenie, iż przepis art. 89 k.k. znajduje zastosowanie tylko, gdy wydawany jest wyrok łączny. Wynika to z faktu, że podczas jednoczesnego sądenia zbiegających się przestępstw o warunkowym zawieszeniu wykonania kary sąd rozstrzyga dopiero w odniesieniu do kary łącznej, a nie co do poszczególnych kar jednostkowych²⁶⁴.

Na gruncie art. 89 k.k. ukształtowały się trzy stanowiska. Zgodnie z pierwszym z nich, w przypadku skazania za zbieg przestępstw na kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania i bez warunkowego zawieszenia, niedopuszczalne jest orzeczenie kary bez warunkowego zawieszenia jej wykonania w wyroku łącznym²⁶⁵. Judykatura podkreślała, że art. 89 § 1 k.k. zakreśla jeden ze sposobów ukształtowania kary łącznej w wyroku łącznym. Umożliwia łączenie kary z warunkowym zawieszeniem z karą bez warunkowego zawieszenia oraz pozwala na orzeczenie kary łącznej z warunkowym zawieszeniem wykonania przy takiej sekwencji kar, o ile zachodzą przesłanki określone w art. 69 k.k. Znowu podnoszono, że nie można obciążać sprawcy niewydolnością funkcjonowania organów ścigania, gdy była możliwość jednoczesnego postawienia zarzutów obejmujących wszystkie popełnione przez sprawcę przestępstwa oraz jednoczesnego ich osądzenia²⁶⁶.

Drugi pogląd opierał się na tym, że art. 89 § 1 k.k., jako dającego podstawę do orzeczenia kary łącznej pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, nie stosuje się do przypadków, gdy we wszystkich zbiegających się skazaniach zasądzono w postępowaniach wykonawczych wykonanie warunkowo zawieszonych kar²⁶⁷.

Ostatnie stanowisko sprowadzało się do założenia, że art. 89 § 1 k.k. nie pozwala na orzeczenie wyrokiem łącznym kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia wykonania, jeśli

²⁶⁴ Uchwała SN z 20 czerwca 2000 r., I KZP 14/00, KZS 2000, nr 8, poz. 2, s. 5.

²⁶⁵ Uchwała SN z 27 marca 2001 r., I KZP 2/01, OSNKW 2001, nr 5–6, poz. 41.

²⁶⁶ K.J. Leżak, „Korzystność”..., s. 84.

²⁶⁷ Zob. postanowienie SN z 3 października 2005 r., V KK 128/05, OSNKW 2005, nr 12, poz. 119; wyrok SN z 15 kwietnia 2008 r., II KK 47/08, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 875; wyrok SN z 16 stycznia 2009 r., IV KK 273/08, OSNwSK 2009, nr 1, poz. 125.

podlegają łączeniu tylko kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania²⁶⁸. Mimo tego, że sąd orzekający karę łączną dysponuje dokładniejszą i bardziej aktualną prognozą kryminologiczną skazanego, zarzucano, że takie założenie pozostaje w kolizji z prawem materialnym i procesowym, ponieważ w przepisach karnych nie została taka ewentualność wprost zawarta. Natomiast takie orzeczenie w praktyce doprowadziłoby do pogorszenia sytuacji skazanego. Sąd Najwyższy podniósł również, że: „Warto też zwrócić uwagę na wykładnię gramatyczną (...). Wymieniając w art. 89 § 1 k.k. rodzaje kar podlegających łączeniu ustawodawca użył koniunkcji pomiędzy zwrotami «z warunkowym zawieszeniem» i «bez warunkowego zawieszenia ich wykonania». (...) Przy takim rozumieniu dyspozycji art. 89 § 1 k.k. wszystkie łączone kary musiałyby wykazywać się tą samą cechą, tj. albo warunkowym zawieszeniem wykonania, albo brakiem warunkowego zawieszenia. Gdyby jednak ustawodawcy chodziło o taki rezultat, to prościej można byłoby go osiągnąć używając spójnika «lub», który wyraźniej podkreśla alternatywę”²⁶⁹.

Dodatkowo uzasadniano, że nawet jeśli żaden ze skazujących wyroków nie wymierzał kary bezwzględnego pozbawienia wolności, to wniosek o wydanie wyroku łącznego obejmującego te skazania łączyłoby się z możliwością uzyskania przez skazanego wyroku orzekającego karę łączną pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania. Argumentowano także, iż procedura zmierzająca do wydania wyroku łącznego, uruchamiana z urzędu, umożliwiałaby zmianę kar wymierzonych w sprawach jednostkowych oraz ich zaostrenie przez zaniechanie od warunkowego zawieszenia wykonania kary, co miałoby miejsce „obok” środków zaskarżenia. Tym samym zmiana wyroków na niekorzyść miałaby miejsce poza drogą odwoławczą²⁷⁰.

²⁶⁸ Zob. uchwała SN z 25 października 2000 r., I KZP 28/00, OSNKW 2000, nr 11–12, poz. 91; wyrok SN z 10 stycznia 2008 r., II KK 283/07, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 55.

²⁶⁹ Uchwała SN z 25 października 2000 r., I KZP 28/00, OSNKW 2000, nr 11–12, poz. 91.

²⁷⁰ K.J. Leżak, „Korzystność”..., s. 84.

W tym miejscu warto przytoczyć stanowisko Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 19 lutego 2009 r. – zaaprobowane później przez Sąd Najwyższy²⁷¹ – w którym uznano, że należy tak kształtować rozstrzygnięcie o łączeniu kar w wyroku łącznym, aby było korzystne dla skazanego. Sąd ten stwierdził, że: „Dopuszczalne jest wymierzenie w ramach jednego wyroku łącznego dwóch kar łącznych, jednej bezwzględnej i drugiej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jeżeli takie kary orzekano kilkoma wyrokami dotyczącymi jednego zbiegu realnego przestępstw tego samego sprawcy, a z powodu braku warunków z art. 69 § 1 k.k. niemożliwe jest wymierzenie jednej kary łącznej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania”²⁷².

W literaturze prezentowano pogląd o niedopuszczalności warunkowego zawieszenia wykonania kary łącznej w wyroku łącznym, gdy miały być łączone bezwzględne kary pozbawienia wolności²⁷³. Za niedopuszczalne uważano również orzekanie wyrokiem łącznym kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, gdy łączeniu podlegają tylko kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania²⁷⁴.

Co do argumentów opowiadających się za zakazem łączenia kar orzeczonych wyłącznie bez warunkowego zawieszenia ich wykonania, odwoływano się również do argumentu *ad absurdum*, ponieważ skoro sąd uznał, że brak jest podstaw co do warunkowego zawieszenia poszczególnych kar jednostkowych, to brak jest również takich podstaw przy orzekaniu kary łącznej zawierającej wszystkie te kary²⁷⁵.

W wyniku zmiany Kodeksu karnego z 2009 r. zmieniony został art. 89 k.k. w ten sposób, że dodano w § 1 wyrażenie „sąd w wyroku łącznym”. Dodatkowo wprowadzono § 1a, który brzmiał: „w razie

²⁷¹ Postanowienie SN z 17 czerwca 2015 r., V KK 131/15, Legalis nr 1259982.

²⁷² Postanowienie SA we Wrocławiu z 19 lutego 2009 r., II AKz 43/09, KZS 2010, nr 1, poz. 35.

²⁷³ M. Gajewski, *Orzeczenie warunkowego zawieszenia kary w wyroku łącznym*, „Monitor Prawniczy” 2001, nr 18, s. 942.

²⁷⁴ D. Wysocki, *Głosa do uchwały Sądu Najwyższego z 25.10.2000 r. (I KZP 28/00)*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2001, nr 3, s. 158–160.

²⁷⁵ M. Gajewski, *Orzeczenie warunkowego...*, s. 942.

skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania sąd może w wyroku łącznym orzec karę łączną pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania²⁷⁶. Na skutek wskazanej nowelizacji w judykaturze podnoszono, że w wyroku łącznym sąd może orzec karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, nawet gdy łączone są kary orzeczone zarówno z warunkowym zawieszeniem, jak i bez niego²⁷⁷. Jeśli chodzi o problematykę możliwości warunkowego zawieszenia w wyroku łącznym kary łącznej pozbawienia wolności w wyniku połączenia tylko bezwzględnych kar pozbawienia wolności, to w orzecznictwie dominowało stanowisko sprowadzające się do możliwości połączenia kar tylko wówczas, gdy wynikiem łączenia byłaby kara łączna z warunkowym zawieszeniem jej wykonania²⁷⁸. Odmienny pogląd wyraził SN w postanowieniu z 28 listopada 2012 r., w którym stwierdził, że: „Treść art. 89 § 1 nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu wyrokiem łącznym kary z warunkowym zawieszeniem jej wykonania w sytuacji, gdy łączeniu podlegają jedynie kary o charakterze bezwzględnym”²⁷⁹.

Trybunał Konstytucyjny odniósł się do relacji art. 89 § 1 k.k. do art. 85 k.k., stwierdzając, że należy mieć na uwadze treść przepisu zrębowego art. 85 k.k. w procesie interpretacji art. 89 k.k.²⁸⁰ W wyroku z 22 września 2015 r. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że: „Zakwestionowany przepis [art. 89 § 1 k.k. – A.W.] znajdował się w rozdziale IX części ogólnej k.k. zatytułowanym: «Zbieg przestępstw oraz łączenie kar i środków karnych» i pozostawał w relacji funkcjonalnej

²⁷⁶ Ustawa z 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 206, poz. 1589).

²⁷⁷ Zob. postanowienie SN z 16 grudnia 2010 r., II KK 156/10, KZS 2011, nr 5A, poz. 36; wyrok SN z 14 czerwca 2011 r., IV KK 159/11, KZS 2011, nr 11, poz. 11.

²⁷⁸ Zob. wyrok SN z 13 lutego 2013 r., III KK 335/12, Legalis nr 797159; wyrok SN z 10 czerwca 2015 r., V KK 90/15, KZS 2015, nr 10, poz. 19.

²⁷⁹ Postanowienie SN z 28 listopada 2012 r., V KK 339/12, Legalis nr 549651.

²⁸⁰ Za: M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2012, s. 120.

z art. 85 k.k., który ustanawia ogólne reguły rządzące orzekaniem o karze łącznej. Art. 89 § 1 k.k. regulował szczególną sytuację orzekania o karze łącznej w wypadku zbiegu skazania za przestępstwa na kary z warunkowym zawieszeniem i bez warunkowego zawieszenia²⁸¹.

W wyroku z 13 kwietnia 2013 r.²⁸² Sąd Najwyższy odniósł się do problematyki łączenia kar, ale tym razem w kontekście możliwości łączenia kar już wykonanych. Aprobując zasadniczo dotychczasową linię orzeczniczą co do tego, że: „Wydaniu wyroku łącznego nie stoi na przeszkodzie to, że poszczególne kary orzeczone za przestępstwa popełnione w ciągu przestępstw albo zbiegające zostały już w całości albo w części wykonane”. Jednak SN zajął stanowisko, że: „Wydaniu takiego wyroku sprzeciwia się natomiast sytuacja, gdy wymierzona kara, za pozostające w zbiegu realnym przestępstwo, w czasie orzekania w przedmiocie kary łącznej nie mogła być już wykonana i nigdy do wykonania nie może zostać wprowadzona”.

W literaturze prezentowany jest pogląd, według którego bezprzedmiotowe jest wydawanie wyroku łącznego, kiedy każde ze zbiegających się prawomocnych skazań w zakresie każdej z kar mogących podlegać łączeniu uległo już całkowitemu wykonaniu lub darowaniu. W takiej sytuacji wydanie wyroku łącznego byłoby tylko formalnością, pozostając jednocześnie w sprzeczności z zasadą ekonomiki procesowej, jak również nie wpływałoby na sytuację skazanego²⁸³. Przy łączeniu kar wymierzonych w różnych wyrokach trzeba mieć na uwadze praktyczny cel sprowadzający się do uchylenia konkurencji kar w procesie wykonawczym, uproszczenia wykonania rozstrzygnięcia o karze, jak również ułatwienia kontroli procesu jej wykonywania²⁸⁴.

W ramach analizy mechanizmu łączenia kar różnorodzajowych, którego następstwem jest orzekanie kary łącznej w surowszym

²⁸¹ Wyrok TK z 22 września 2015 r., P 37/14, OTK-A 2015, nr 8, poz. 121.

²⁸² Wyrok SN z 13 kwietnia 2013 r., III KK 401/12, OSNKW 2013, nr 8, poz. 68, s. 32.

²⁸³ T. Razowski, *Wybrane zagadnienia problematyki procesowej wyroku łącznego*, (w:) L. Bogunia (red.), *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. 6, Wrocław 2000, s. 160; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Tom III. Komentarz do artykułów 468–682*, Warszawa 2007, s. 533.

²⁸⁴ D. Kala, *Postępowanie...*, s. 24.

wymiarze, konieczne jest uwzględnienie także jego konstytucyjnych aspektów. W związku z tym, że dopatrywano się prawa podmiotowego do odbycia takiej kary, jaka została orzeczona za popełniony czyn zabroniony w prawomocnym orzeczeniu – jak również jej łagodniejszego rodzaju – wnioskowano o niedopuszczalności pogarszania sytuacji skazanego na skutek wymierzenia kary łącznej kary innego rodzaju niż kary orzeczone za poszczególne przestępstwa pozostające w zbiegu. Również uznano za niedopuszczalne w takiej sytuacji orzekanie kary łącznej, która swoją surowością przekracza sumę dolegliwości wszystkich kar wymierzonych za zbiegające się przestępstwa²⁸⁵.

W literaturze wskazywano również na ryzyko naruszenia zasady pewności prawa przy zmianie prawomocnego orzeczenia w części na niekorzyść skazanego, jeśli kara łączna orzekana jest w wyroku łącznym na podstawie art. 86 § 1a k.k., art. 88 k.k. lub art. 89 k.k.²⁸⁶. Natomiast wyrok łączny jest wyłącznie instytucją procesową, która realizuje normy prawa karnego materialnego, m.in. art. 85 i 86 k.k., a przez „warunki do orzeczenia kary łącznej” (art. 569 § 1 k.p.k.) – wobec braku odmiennych uregulowań w rozdziale 60 k.p.k. – również kryteria łączenia kar określone przez prawo karne materialne²⁸⁷.

Zgodnie z wyrokiem SN z 12 listopada 2007 r., wymierzanie kary łącznej jako instytucji prawa karnego materialnego z jednej strony jest powinnością (obowiązkiem) sądu, a nie jego uprawnieniem, ale z drugiej nie jest uzależnione tylko od rodzaju konsekwencji wynikających z wymierzenia takiej kary wobec sprawcy. Przepis art. 85 k.k. zawiera przesłanki, których spełnienie obliguje sąd do wymierzenia kary łącznej²⁸⁸.

²⁸⁵ T. Sroka, *Konstytucyjne aspekty instytucji kary łącznej. Zagadnienia wybrane*, (w:) W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013, s. 547–552.

²⁸⁶ K. Witkowska, *Postępowanie w sprawie wydania wyroku łącznego*, (w:) W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013, s. 654.

²⁸⁷ Wyrok SN z 1 grudnia 2004 r., IV KK 278/04, OSNwSK 2004, nr 1, poz. 2234.

²⁸⁸ Wyrok SN z 12 listopada 2007 r., III KK 205/07, Legalis nr 165638.

W związku z powyższym w orzecznictwie podkreśla się obowiązek sądu zbadania, czy zachodzą warunki do orzeczenia kary łącznej, a dokładniej – zbadania wszelkich wyroków orzeczonych wobec prawomocnie skazanego, a nie tylko prawomocnych wyroków wskazanych we wniosku. Oczywiście, jeśli takie warunki co do orzeczenia kary łącznej zostaną spełnione, sąd jest zobowiązany do jej orzeczenia, niezależnie od wniosków stron²⁸⁹.

Co istotne, orzecznictwo przyjmuje, że wymierzona kara niekoniecznie musi być zawsze korzystniejsza dla skazanego, nawet jeśli postępowanie w tym przedmiocie toczy się na wniosek skazanego²⁹⁰. Podnosi również, że kara łączna wcale nie musi być postrzegana jako złagodzenie karania sprawcy²⁹¹.

Jak zostało wskazane wyżej, na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r., zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie ugruntowany był pogląd, że orzeczenie kary łącznej w wyroku łącznym nie może doprowadzić do pogorszenia sytuacji skazanego. Jednak poprzednio obowiązujący Kodeks karny nie zawierał unormowania z art. 89 k.k. Jednak na podstawie przepisów Kodeksu z 1997 r. nie ma żadnych przeszkód, aby przyjąć, że ustawodawca – wprowadzając art. 89 k.k. – nieprzypadkowo uznał, iż w niektórych sytuacjach wymierzenie kary łącznej może prowadzić do pogorszenia sytuacji skazanego. Wskazywano, że nie sprzeciwiają się temu standardy konstytucyjne ani standardy zawarte w ratyfikowanych umowach międzynarodowych chroniących prawa i wolności człowieka²⁹². Ponadto nadmieniano, że art. 88 k.k. przewiduje, iż co do zasady wyrok łączny może pogorszyć sytuację skazanego, zwłaszcza przy łączeniu wyroków zawierających już kary łączne²⁹³.

Warto zwrócić uwagę, że w judykaturze przeważał pogląd co do stosowania reguł wynikających z art. 86 § 1 k.k. – reguły te „należy

²⁸⁹ Wyrok SN z 26 listopada 2008 r., IV KK 209/08, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 4, poz. 1, s. 5.

²⁹⁰ Wyrok SN z 24 sierpnia 2007 r., III KK 52/12, KZS 2012, nr 12, poz. 19.

²⁹¹ Wyrok SN z 21 sierpnia 2007 r., II KK 96/07, KZS 2010, nr 6A, poz. 101.

²⁹² Wyrok SN z 1 października 2002 r., V KK 73/02, Legalis nr 304320.

²⁹³ Wyrok SN z 15 października 2008 r., IV KK 113/08, Legalis nr 117197.

stosować niezależnie od tego, czy sąd dokonuje łączenia węzłem kary łącznej poszczególnych kar wymierzonych w tym samym wyroku, czy też orzeka karę łączną dopiero w odrębnie ferowanym wyroku łącznym²⁹⁴. Z kolei zgodnie z art. 575 k.p.k. kary łączne orzeczone wcześniejszymi wyrokami ulegają rozwiązaniu. Wobec tego, wymiar kar łącznych w wyrokach objętych wyrokiem łącznym nie wskazuje ustawowych minimalnych i maksymalnych granic wiążących sąd, który orzeka nową karę łączną. Granice nowej kary łącznej, która ma zostać wymierzona, wskazuje przepis art. 86 § 1 k.k. Analogicznie następne postępowania odnośnie do wydania wyroku łącznego jako podstawę przyjmują tylko kary, które zostały wymierzone za poszczególne przestępstwa. Niemniej należy uwzględnić, że poprzednio orzeczona kara utraciła moc (tak jak wskazuje przepis art. 575 k.p.k.)²⁹⁵. Sąd Najwyższy w postanowieniu z 27 października z 2014 r. podniósł, że dyspozycja art. 85 k.k. i art. 86 § 1 k.k. nie przewiduje dalszych reguł umożliwiających zmianę granic normatywnych podstaw orzekania kary łącznej. Co więcej, w tym postanowieniu SN stwierdził, że: „Nie znajduje tu również zastosowania tzw. teoria śladu pozostawionego przez uprzednio orzeczoną karę łączną orzeczoną w wyroku łącznym, który stracił moc, uznając pośredni wpływ tej kary na wymiar nowej kary łącznej”²⁹⁶.

Natomiast jeśli chodzi o wymiar kary łącznej przy wykonaniu w całości lub w części poszczególnych kar wymierzonych za zbiegające się przestępstwa (art. 92 zd. 1 k.k.) – judykatura przyjęła, że oznacza to wykonanie niektórych z nich, jak również wykonanie wszystkich tych kar. Wobec tego, odbywanie przez skazanego, w chwili orzekania w przedmiocie wydania wyroku łącznego, wszystkich kar wymierzonych w warunkach określonych w art. 85 k.k. nie stanowi przesłanki do umorzenia postępowania na podstawie art. 572 k.p.k.²⁹⁷ Co istotne,

²⁹⁴ Wyrok SN z 14 stycznia 2000 r., V KKN 528/99, KZS 2000, nr 9, poz. 20, s. 12.

²⁹⁵ Postanowienie SN z 4 lipca 2007 r., V KK 419/06, KZS 2010, nr 6A, poz. 100. Zob. też wyrok SN z 3 marca 2008 r., V KK 467/07, Legalis nr 236929.

²⁹⁶ Postanowienie SN z 27 października 2014 r., V KK 263/14, KZS 2015, nr 4, poz. 16.

²⁹⁷ Uchwała SN z 9 czerwca 2006 r., I KZP 11/06, KZS 2006, nr 7–8, poz. 1.

SN w uchwale składu siedmiu sędziów z 25 lutego 2005 r., przyjął zasadę prawną, w której uznano, że: „Zawarty w art. 85 k.k. zwrot: «zanim zapadł pierwszy wyrok» odnosi się do pierwszego chronologicznie wyroku, który zapadł przed popełnieniem przez sprawcę kolejnego (kolejnych) przestępstwa”²⁹⁸.

Po wejściu w życie nowelizacji Kodeksu karnego w 2010 r., orzecznictwo powszechnie przyjęło, że nietrafne było założenie, iż wyroku łącznego nie można wydać na niekorzyść skazanego. Ustawodawca wyraźnie wskazał bowiem, że wydanie wyroku łącznego może pogorszyć sytuację prawną osoby skazanej. Mimo wprowadzenia art. 89 § 1a k.k. nie zmieniono merytorycznie art. 89 § 1 k.k., w związku z tym sąd ma uprawnienie do wymierzania kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia, jeśli połączeniu w wyroku łącznym podlegają kary orzeczone z warunkowym i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania. Argumentacja *ad maiori ad minus* z art. 89 § 1a k.k. potwierdza ten wniosek²⁹⁹.

Łączenie, w wyroku łącznym, kar pozbawienia wolności orzeczonych z warunkowym zawieszeniem i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania również mogło być dokonane na niekorzyść skazanego. Niemniej w judykaturze opowiadano się za tym, że: „Objęcie wyrokiem łącznym kary powyżej 2 lat pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania – orzeczonej przy zastosowaniu art. 343 § 2 pkt 2 k.p.k. – nie zmienia reguł warunkowego zawieszenia wykonania kary łącznej określonych w art. 89 k.k., które może nastąpić jedynie wówczas, jeżeli zachodzą przesłanki określone w art. 69 k.k.”³⁰⁰ Warto nadmienić, że ani przepisy Kodeksu karnego, ani przepisy Kodeksu postępowania karnego nie zawierają nigdzie normy, która wskazywałaby na przyjęcie, że celem instytucji kary łącznej jest łagodzenie karnoprawnych konsekwencji wobec sprawcy wielu

²⁹⁸ Uchwała SN z 25 lutego 2005 r., I KZP 36/04, „Wokanda” 2005, nr 9, s. 9.

²⁹⁹ Wyrok SN z 14 czerwca 2011 r., IV KK 159/11, KZS 2011, nr 11, poz. 11; K.J. Leżak, *Orzekanie kary łącznej w wyroku łącznym na podstawie art. 89 § 1 k.k. a stosowanie art. 4 § 1 k.k. Uwagi na marginesie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca, 2011 r., IV KK 159/11*, „Ius Novum” 2012, nr 4, s. 40.

³⁰⁰ Postanowienie SN z 23 marca 2011 r., I KZP 29/10, KZS 2011, nr 4, poz. 18.

przestępstw³⁰¹. Wskazywane przepisy nie zawierają nawet zakazu pogarszania sytuacji prawnej skazanego³⁰².

Jeśli nie spełnią się przesłanki z art. 69 k.k., to możliwe jest orzeczenie kary łącznej pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia wykonania w przypadku zbiegu kar pozbawienia wolności z warunkowym i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania³⁰³. Poza tym kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania są karami jednorodnymi. Tymczasem rozstrzygnięcie w przedmiocie zawieszenia kary łącznej ma charakter samoistny, jest związane tylko z przesłankami wskazanymi w art. 69 k.k., a nie zależy od wpływu tego rozstrzygnięcia na sytuację sprawcy³⁰⁴. W 2010 r., po wejściu w życie nowelizacji Kodeksu karnego, jasne było orzekanie kary łącznej pozbawienia wolności o charakterze bezwzględnym, gdy jedną z podlegających łączeniu kar była warunkowo zawieszona na mocy przepisu szczególnego kara pozbawienia wolności w wymiarze powyżej dwóch lat³⁰⁵.

Dominuje pogląd o możliwości orzeczenia kary łącznej pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania w sytuacji, gdy zbiegającymi się karami są wyłącznie kary pozbawienia wolności o charakterze bezwzględnym³⁰⁶. Uznaje się, że podstawę rozstrzygnięcia

³⁰¹ A. Wojtaszczyk, *Mechanizmy racjonalizacji odpowiedzialności karnej polegające na sumowaniu działalności sprawcy a instytucja kary łącznej*, (w:) W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013, s. 428.

³⁰² A. Barczak-Oplustil, *Dyrektywy wymiaru kary łącznej*, (w:) W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013, s. 472.

³⁰³ J. Matras, *Glosa do uchwały SN z dnia 27.3.2001 r.*, sygn. I KZP 2/01, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 1, s. 119; W. Marcinkowski, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 27.3.2001 r.*, sygn. I KZP 2/01, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2002, nr 3, s. 160.

³⁰⁴ T. Grzegorzczak, *Glosa do uchwały SN z 27.3.2001 r.*, I KZP 2/01, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2002, nr 2, s. 150.

³⁰⁵ P. Kardas, *Komentarz do art. 85*, (w:) A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1–116 k.k.*, Warszawa 2012, s. 1135.

³⁰⁶ J. Raglewski, *Kontrowersje związane z orzekaniem kary łącznej na tle kodeksu karnego*, „Państwo i Prawo” 2003, nr 5, s. 86; G. Skrzypek, *Wyrok łączny. Analiza systemowa*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 1, s. 95.

o warunkowym zawieszeniu wykonania kary łącznej w wyroku łącznym stanowi przepis art. 69 k.k., a art. 89 k.k. nie jest przeszkodą. Ponadto art. 89 k.k. nie determinuje decyzji co do warunkowego zawieszenia wykonania kary łącznej od tego, by co najmniej jedna z łączonych kar była orzeczona z zastosowaniem probacji³⁰⁷. Nadmienia się również, że Kodeks karny nie zawiera przepisu, który wykluczałby możliwość warunkowego zawieszenia kary łącznej, jeśli wszystkie jednostkowe kary zostały wymierzone bez warunkowego zawieszenia ich wykonania³⁰⁸. Dodatkowo, mimo wcześniejszego zarządzenia wykonania kar pozbawienia wolności istnieje możliwość następczego zastosowania probacji w ramach orzeczenia kary łącznej w wyroku łącznym, choćby ze względu na okoliczności, które mogły zostać ujawnione i uzasadniają późniejsze przyjęcie pozytywnej prognozy kryminologicznej – zatem spełnią się przesłanki z art. 69 k.k.³⁰⁹

Przyjmuje się, że w sytuacji zbiegu kar pozbawienia wolności orzeczonych tylko z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, zachodzi możliwość orzeczenia kary łącznej pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia wykonania³¹⁰. W piśmiennictwie uważa się, że warunkowe zawieszenie wykonania kary nie jest obligatoryjne³¹¹. Powszechnie uznaje się, że kara łączna jest swoistym podsumowaniem działalności przestępczej sprawcy, który dopuścił się wielu przestępstw. Jak już było wspomniane, sąd orzekający karę łączną ma lepsze warunki do postawienia prognozy kryminologicznej – wiąże się z tym także perspektywa bardziej dogłębnej oceny i trafniejszego rozstrzygnięcia w ramach warunkowego zawieszenia wykonania kary łącznej, mając na uwadze kryteria z art. 69 k.k.

Wspomniany brak przepisów odnośnie do zakazu pogarszania sytuacji sprawcy przy wymierzaniu kary łącznej doprowadził

³⁰⁷ P. Kardas, *Komentarz do art. 85, (w:) A. Zoll (red.), Kodeks...*, s. 1140.

³⁰⁸ J. Raglewski, *Kontrowersje...*, s. 86.

³⁰⁹ J. Raglewski, *Glosa do postanowienia SN z dnia 3.10.2005 r., V KK 128/05, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2006, nr 7–8, s. 442.*

³¹⁰ Ł. Gramza, *Glosa do uchwały SN z 25.10.2000 r., I KZP 28/00, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2001, nr 9, s. 420.*

³¹¹ J. Raglewski, *Kontrowersje...*, s. 88.

do zmiany interpretacji art. 89 § 1 k.k., po tym jak został dodany art. 89 § 1a k.k. Za pomocą wykładni *a maiori ad minus* przyjęto, że można orzekać karę łączną pozbawienia wolności o charakterze bezwzględnym w wyroku łącznym, w wyniku połączenia kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania³¹².

W orzecznictwie sądowym, na gruncie stanu prawnego obowiązującego do 2010 r., charakter kary łącznej ewoluował w kierunku materialnoprawnego ujęcia. Natomiast po nowelizacji prawa karnego z 8 czerwca 2010 r. do 30 czerwca 2015 r. kara łączna była postrzegana wyłącznie już jako instytucja prawnomaterialna. Została zmieniona optyka w odniesieniu do znaczenia prawomocności jednostkowych wyroków podlegających łączeniu w wyroku łącznym oraz związanej z prawomocnością zasady powagi rzeczy osądzonej. W wyniku orzeczenia kary łącznej dopuszczono możliwość zwiększania dolegliwości dla skazanego, porównując ją z tą, jaka wynikałaby, jeśli poszczególne jednostkowe wyroki byłyby wykonywane odrębnie.

Dodatkowo uległ zmianie pogląd co do wykonalności kary jako warunku jej łączenia – wprowadzono możliwość łączenia kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania. Za czasów obowiązywania Kodeksu karnego z 1969 r. postulowano, aby sąd orzekający karę łączną w trybie wyroku łącznego miał możliwość orzeczenia w rozstrzygnięciu takich kar, których nie było w żadnym z prawomocnych wyroków orzekających kary podlegające łączeniu. Powyższe znalazło odzwierciedlenie w art. 89 § 2 k.k. (w brzmieniu obowiązującym do 30 czerwca 2015 r.). Wtedy sąd miał możliwość orzeczenia w wyroku łącznym kary grzywny – nawet, gdy jej nie orzeczono – za zbiegające się przestępstwa w sytuacji warunkowego zawieszenia kary łącznej pozbawienia wolności. Natomiast co do łączenia kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem – w wyroku łącznym sąd na nowo określał okres próby i związane z nim obowiązki, nawet takie, których nie było w poprzednich wyrokach.

³¹² *Ibidem*, s. 90.

2. Okres od dnia 1 lipca 2015 r. do dnia 23 czerwca 2020 r.

2.1. Uwagi wprowadzające

Nowelizacja Kodeksu karnego i Kodeksu postępowania karnego uchwalona 20 lutego 2015 r.³¹³ wprowadziła gruntowne zmiany w zakresie uregulowań dotyczących zbiegu przestępstw, łączenia kar i środków karnych, jak również regulacji procesowych w ramach wymiaru kary łącznej. Przekształciła także, w pewnym zakresie, sposób ujęcia instytucji ciągu przestępstw. Zmiany wprowadzone omawianą nowelizacją odnosiły się do założeń teoretycznych, modelu, a także zasad wymiaru kary łącznej, a były spowodowane przez chaotyczne wcześniejsze zmiany oraz tak bogate orzecznictwo Sądu Najwyższego, co doprowadziło do trudności w odczytaniu treści przepisów o karze łącznej przez przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości³¹⁴. Mimo fundamentalnego charakteru zmian i głębokiej ingerencji w ustawowe podstawy wymiaru kary łącznej, ustawodawca nie nadał nowego kształtu całości uregulowań z IX rozdziału Kodeksu karnego. Zastosował bowiem typową technikę dla ustawy nowelizującej. Mianowicie zmienił treść niektórych przepisów, wprowadził nowe jednostki tekstu prawnego, dostosowując te modyfikacje do niezmiennego kontekstu normatywnego.

W konsekwencji przyjęto rozwiązania hybrydowe – zostały połączone nowe elementy konstrukcyjne i redakcyjne wraz z wcześniejszymi instytucjami. Niemniej technika, którą posłużył się ustawodawca, powoduje poważne komplikacje przy dokonywaniu wykładni, a także stwarza zagrożenia dla jednolitości stosowania przyjętych rozwiązań. Ma to szczególne znaczenie w zakresie zbiegu przestępstw oraz zasad łączenia kar i środków karnych. Rozwiązania wprowadzone omawianą nowelizacją zasadniczo zmieniły model kary łącznej,

³¹³ Ustawa z 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 396); dalej: ustawa nowelizująca z 2015 r.

³¹⁴ S. Żółtek, *Kara łączna w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych – przegląd problematyki*, (w:) K. Ślebzak (red.), *Studia i Analizy Sądu Najwyższego*, Warszawa 2011, s. 189 i n.

różniąc się znacznie w porównaniu do założeń przyjętych przez prawodawcę podczas tworzenia przepisów zawartych w Kodeksie karnym z 1932 r., później przyjętych bez kluczowych zmian – w Kodeksie karnym z 1969 r., a następnie przeniesionych, z kolejnymi zmianami, do Kodeksu karnego z 1997 r.

Zmiany uregulowań na kanwie kary łącznej W. Wróbel określił jako „nowy model orzekania kary łącznej”³¹⁵. Wskazywał, że wprowadzone modyfikacje opierają się na odmiennych teoretycznych założeniach – mając na uwadze „stary” model orzekania kary łącznej, obowiązujący od 1932 r. – stanowiących elementy konstrukcyjne modelu wymiaru kary łącznej.

2.2. Zakres modyfikacji

Jak już zostało wspomniane, nowelizacja z 2015 r. istotnie zmieniła zakres zastosowania instytucji kary łącznej, charakteryzując zakres zbiegu przestępstw, za który można orzec karę łączną, w odmienny sposób. Zmieniony art. 85 k.k. pomija wprowadzony do odpowiednika tego przepisu zawartego w Kodeksie karnym z 1969 r. warunek nieprzedzielenia pozostających w zbiegu przestępstw chociażby nieprawomocnym wyrokiem co do któregośkolwiek z nich. Zmodyfikowany art. 85 w § 1 k.k. nie zawierał już sformułowania „zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw” po zwrocie „jeżeli sprawca popełnił dwa lub więcej przestępstw”. W związku z tym ustawodawca wyeliminował z uregulowań kary łącznej warunek, od którego spełnienia uzależniona była możliwość orzekania kary łącznej, który przez doktrynę i orzecznictwo od 1969 r. traktowany był jako normatywna przesłanka realnego zbiegu przestępstw³¹⁶.

Pominięto również doprecyzowanie związane z fundamentem wymiaru kary łącznej, tj. „biorąc za podstawę kary z osobna wymierzone za zbiegające się przestępstwa”. Nowa treść art. 85 § 1 k.k. stanowiła

³¹⁵ W. Wróbel, *Nowy model orzekania kary łącznej*, (w:) W. Górski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013, s. 625.

³¹⁶ I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny...*, s. 288.

tylko, że w razie popełnienia przez sprawcę dwóch lub więcej przestępstw, za które orzeczono kary tego samego rodzaju albo inne podlegające łączeniu, sąd orzeka karę łączną. Tym samym art. 85 § 1 k.k. nie określił podstaw wymiaru kary łącznej, lecz zawarto w nim wyłącznie przesłankę tożsamości rodzajowej kar wymierzonych za przypisanie temu samemu sprawcy przestępstwa i alternatywny warunek różnorodności rodzajowej wymierzonych kar, gdzie prawodawca wskazuje, że podlegają one łączeniu. Niewątpliwie art. 85 § 1 k.k. został zubożony treściowo, jednak poszerzony zakresowo³¹⁷. Skoro zniesiono warunek, zgodnie z którym przestępstwa miały być popełnione zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw, to po nowelizacji należało wymagać tylko, aby sprawca popełnił co najmniej dwa przestępstwa. W konsekwencji realny zbieg przestępstw zachodził, gdy nie zachodził zbieg pozorny.

Przepis art. 85 k.k. uzupełniono o trzy dodatkowe jednostki tekstu prawnego. Paragraf 2 tego artykułu odnosi się do podstaw wymiaru kary łącznej, a w rzeczywistości odpowiada pominiętemu sformułowaniu z poprzedniej wersji art. 85 k.k. Stanowi o tym, że podstawą wymierzenia kary łącznej są „wymierzone i podlegające wykonaniu, z zastrzeżeniem art. 89, w całości lub w części kary lub kary łączne za przestępstwa, o których mowa w § 1”. Wobec tego podstawą kary łącznej mogą być:

- 1) kary jednostkowe wymierzone za przestępstwa, które spełniają warunki zawarte w art. 85 § 1 k.k., albo;
- 2) kary łączne wymierzone za przestępstwa, które spełniają warunki z art. 85 § 1 k.k., albo;
- 3) kara lub kary oraz kara lub kary łączne orzeczone za przestępstwa spełniające przesłanki określone w art. 85 § 1 k.k.

Bez wątpienia omawiany przepis stwarza szeroki wachlarz możliwości co do relacji między karami jednostkowymi a karami łącznymi, które zostały wymierzone za dwa lub więcej przestępstw spełniających warunki z art. 85 § 1 k.k.

³¹⁷ P. Kardas, *Kara łączna i ciąg przestępstw*, (w:) W. Wróbel (red.), *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, Kraków 2015, s. 455.

Zmodyfikowane uregulowania kary łącznej wprowadzają możliwość jej orzeczenia na podstawie kar jednostkowych, kary jednostkowej i kary łącznej, wszelkich relacji między tymi karami, o ile tylko stanowiące podstawę wyrokowania kara lub kary jednostkowe albo kara lub kary łączne podlegają wykonaniu. Tym sposobem została wskazana negatywna przesłanka orzekania kary łącznej. Ustawodawca zrezygnował z dyrektywy pierwszego wyroku, w art. 85 § 2 k.k. wprowadził nowy warunek w zwrocie „podlegające wykonaniu”. Jednocześnie został uchylony art. 92 k.k., w którym było wskazane, że wymierzeniu kary łącznej nie stoi na przeszkodzie fakt wykonania w całości lub w części kary lub kar orzeczonych za pozostające w realnym zbiegu przestępstwa.

Nie było jednak przeszkód do objęcia karą łączną kar lub kar łącznych wykonanych w części. Bez wątplenia była to istotna zmiana, ponieważ wiąże się z brakiem możliwości rozwiązania już orzeczonej kary łącznej, gdy zostanie ujawnione kolejne przestępstwo będące w realnym zbiegu. We wcześniejszym stanie prawnym w takiej sytuacji kara łączna traciła moc, co powodowało konieczność orzeczenia nowej kary łącznej opierającej się na karach orzeczonych za jednostkowe przestępstwa pozostające w zbiegu. Ustawodawca zdecydował o połączeniu orzeczonej kary łącznej z karą jednostkową w wyroku łącznym, co wywołuje skutek w postaci nowej kary łącznej³¹⁸. Zatem wykonanie wszystkich orzeczonych względem skazanego kar powodowało brak możliwości wydania wyroku łącznego.

W nowym art. 85 § 3 k.k. określono inną negatywną przesłankę wymiaru kary łącznej. Zgodnie z nim nie mogła stanowić podstawy wymiaru kary łącznej kara wymierzona za przestępstwo popełnione po rozpoczęciu, a przed zakończeniem wykonywania innej kary podlegającej łączeniu z karą wykonywaną w chwili popełnienia przestępstwa lub podlegającej połączeniu z karą łączną, w skład której wchodzi kara, która była wykonywana w chwili popełnienia czynu. Warto zauważyć, że zasadniczo ten warunek został spełniony dopiero, gdy

³¹⁸ S. Żółtek, *Kara łączna w znowelizowanym Kodeksie karnym*, „Temidium” 2015, nr 2, s. 42.

sprawca spełni warunki z art. 85 § 1 i 2 k.k. Skoro w art. 85 § 3 k.k. nie zawarto ograniczenia co do kar, podczas wykonywania których miało zostać popełnione kolejne przestępstwo, to należało przyjąć, że chodziło o każdą karę, która była wtedy wykonywana.

Natomiast w ostatnim dodanym paragrafie omawianego artykułu (art. 85 § 4 k.k.) zostało zawarte sformułowanie, że karą łączną nie obejmuje się kar orzeczonych wyrokami, o których mowa w art. 114a k.k. Ten wyjątek wynikał z decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW z 24 lipca 2008 r. w sprawie uwzględniania w nowym postępowaniu karnym wyroków skazujących zapadłych w państwach członkowskich Unii Europejskiej³¹⁹. Uwzględnienie orzeczenia, które zapadło poza granicami Polski, nie może prowadzić do jego naruszenia, uchylecia ani rewizji. Zakaz ten odnosi się m.in. do wydania wyroku łącznego, który obejmowałby kary orzeczone wyrokiem krajowym oraz orzeczeniem zagranicznym.

Nowela wprowadziła także po raz pierwszy do polskiego porządku prawnego uregulowanie dotyczące dyrektyw wymiaru kary łącznej, które zostało zawarte w art. 85a k.k. Wskazano, że orzekając karę łączną, „sąd bierze pod uwagę przede wszystkim cele zapobiegawcze i wychowawcze, które kara ma osiągnąć w stosunku do skazanego, a także potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa”. W ten sposób sąd, orzekając karę łączną, musiał kierować się dyrektywami prewencji indywidualnej i generalnej. Jednocześnie, wymierzając taką karę, sąd musiał brać pod uwagę dyrektywy wypracowane na tle art. 85–91 k.k., czyli określić też przedmiotowy i podmiotowy związek między zbiegającymi się przestępstwami, w tym zbadać liczbę, bliskość czasową ich popełnienia, osoby pokrzywdzone, rodzaj naruszonego dobra prawnego czy sposób działania sprawcy³²⁰.

Zostały również zmodyfikowane uregulowania odnoszące się do granic wymiaru kary łącznej. W art. 86 k.k. pozostawiono ogólną

³¹⁹ Dz.Urz. UE L nr 220 z 2008 r., s. 32.

³²⁰ Wyrok SA w Łodzi z 9 maja 2001 r., II AKa 63/01, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 7, poz. 20.

zasadę wyznaczania górnej i dolnej granicy orzekania kary łącznej. Mianowicie jako dolną granicę wskazano najsurowszą z wymierzonych za poszczególne przestępstwa kar, górną granicę wyznaczono jako sumę kar orzeczonych wobec sprawcy zbiegających się przestępstw, górną granicę kary łącznej grzywny określono na 810 stawek dziennych i górną granicę kary łącznej ograniczenia wolności wyznaczono na poziomie 2 lat. Zmieniono natomiast górną granicę kary łącznej pozbawienia wolności, określając, że wynosi ona 20 lat pozbawienia wolności oraz dodając, że karę pozbawienia wolności wymierza się w miesiącach i latach³²¹.

Wprowadzono nową treść art. 86 § 2b k.k., który otrzymał brzmienie: „Jeżeli chociażby jedna z podlegających łączeniu grzywien została orzeczona na podstawie przepisu przewidującego wyższą górną granicę ustawowego zagrożenia tą karą niż określona w art. 33 § 1 k.k., sąd wymierza karę łączną grzywny w granicach od najwyższej z kar tego rodzaju wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając jednak 4500 stawek dziennych grzywny lub najwyższej z kar grzywny, jeżeli przekracza 4500 stawek dziennych”. Paragraf 3 tego artykułu także uległ zmianie. Odtąd przy orzekaniu kary łącznej ograniczenia wolności sąd określa na nowo obowiązki lub wymiar potrącenia, o których mowa w art. 34 § 1a k.k., a także może nałożyć na sprawcę obowiązki określone w art. 72 § 1 pkt 2 i 3 k.k. oraz orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7 k.k. W art. 86 § 4 k.k. wskazano, że zasady wymiaru kary łącznej określone w § 1–3 stosuje się odpowiednio, jeżeli przynajmniej jedną z kar podlegających łączeniu jest już orzeczona kara łączna.

Przepis dotyczący łączenia kary pozbawienia wolności z karą ograniczenia wolności również uległ znacznej zmianie. Po modyfikacji art. 87 § 1 k.k. stanowi, że: „W razie skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności i ograniczenia wolności sąd wymierza karę łączną pozbawienia wolności, przyjmując, że miesiąc ograniczenia wolności równa się 15 dniom pozbawienia wolności”. Natomiast art. 87 § 2 k.k. na skutek nowelizacji otrzymał

³²¹ P. Kardas, *Kara łączna...*, s. 457.

brzmienie: „Jeżeli za zbiegające się przestępstwa wymierzono kary pozbawienia wolności oraz ograniczenia wolności i kara łączna pozbawienia wolności nie przekraczałaby 6 miesięcy, a kara łączna ograniczenia wolności – 2 lat, sąd może orzec te kary łączne jednocześnie, jeżeli cele kary zostaną w ten sposób spełnione”.

2.3. Warunkowe zawieszenie kary łącznej

Częściowo zmodyfikowano art. 89 k.k. odnoszący się do warunkowego zawieszenia kary łącznej. W nowej wersji § 1 tego artykułu stanowił, że: „W razie skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary łącznej w wymiarze nieprzekraczającym roku, jeżeli sprawca w czasie popełnienia każdego z tych przestępstw nie był skazany na karę pozbawienia wolności i jest to wystarczające dla osiągnięcia wobec niego celów kary, w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa”. Ponadto dodano do art. 89 k.k. § 1a, zgodnie z którym: „Sąd orzeka karę łączną pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, przyjmując, że miesiąc kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania równa się 15 dniom kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania”. Jednocześnie zostały usunięte przepisy art. 89 § 2 i 3 k.k.

Co więcej, został dodany art. 89a k.k., który w § 1 otrzymał brzmienie: „Jeżeli chociażby jedną z kar podlegających łączeniu jest kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczona na podstawie art. 60 § 5, sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary łącznej nieprzekraczającej wymiaru kary pozbawienia wolności, orzeczonej na podstawie tego przepisu”. Dodaje się ponadto § 2, który stanowi, że „Orzekając karę łączną pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, sąd może orzec grzywnę określoną w art. 71 § 1, chociażby jej nie orzeczono za pozostające w zbiegu przestępstwa”. Jednocześnie art. 89a § 3 k.k. stanowił, że „W razie zbiegu orzeczeń o okresach próby sąd orzeka okres próby oraz związane z nim obowiązki na nowo. W razie zbiegu orzeczeń, o którym mowa

w § 1, okres próby może wynosić do 10 lat”. Uchyłono art. 92 k.k., który przewidywał możliwość łączenia kar w całości już wykonanych.

Warto wspomnieć o nowelizacji przepisów proceduralnych odnoszących się do instytucji wyroku łącznego, przez które kwestie materialnoprawne zostały przesądzone na gruncie Kodeksu postępowania karnego. W jego rozdziale 60 „Orzekanie o karze łącznej” dodano nowy przepis art. 568a k.p.k., który otrzymał brzmienie: „§ 1. Sąd orzeka karę łączną:

- 1) w wyroku skazującym – w odniesieniu do kar wymierzonych za przypisanie oskarżonemu tym wyrokiem przestępstwa;
- 2) w wyroku łącznym – w pozostałych wypadkach.

§ 2. Do kary łącznej orzeczonej w wyroku skazującym stosuje się odpowiednio art. 575–577. Jeżeli zachodzą warunki do orzeczenia nowej kary łącznej wyłącznie w odniesieniu do kar wymierzonych w tym samym wyroku skazującym, właściwy do wydania wyroku łącznego jest sąd, który wydał ten wyrok skazujący”.

Zmodyfikowane brzmienie otrzymały również:

- 1) art. 569 § 1 k.p.k., według którego jeżeli zachodzą warunki do orzeczenia kary łącznej w stosunku do osoby, którą prawomocnie skazano lub wobec której orzeczono karę łączną wyrokami różnych sądów – właściwy jest sąd, który wydał ostatni wyrok skazujący lub łączny w pierwszej instancji, orzekający kary podlegające łączeniu;
- 2) art. 571 § 1 k.p.k., zgodnie z którym sąd w razie potrzeby zwraca się do zakładów karnych, w których skazany przebywał, o nadesłanie opinii o zachowaniu się skazanego w okresie odbywania kary, jak również informacji o warunkach rodzinnych, majątkowych i co do stanu zdrowia skazanego oraz danych o wykonaniu kar orzeczonych w poszczególnych wyrokach;
- 3) art. 574 k.p.k., według którego w kwestiach nieuregulowanych przepisami rozdziału 60 k.p.k. do postępowania o wydanie wyroku łącznego stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu zwyczajnym przed sądem pierwszej instancji, a dowody przeprowadzane są przez sąd z urzędu, co nie wyłącza prawa do zgłoszenia wniosku dowodowego przez stronę;

- 4) art. 575 k.p.k. zmieniono w ten sposób, że § 1 otrzymał brzmienie: „Jeżeli po wydaniu wyroku łącznego zachodzi potrzeba wydania nowego wyroku łącznego, z chwilą jego uprawomocnienia się poprzedni wyrok łączny traci moc”, a dodany § 3: „Przepis § 2 stosuje się odpowiednio, jeżeli choćby jeden wyrok łączny stanowiący podstawę wyroku, o którym mowa w tym przepisie, utracił moc”.

Takie zmiany wiązały się z brakiem możliwości rozwiązania już orzeczonej kary łącznej, gdy dochodziło do ujawnienia kolejnego przestępstwa pozostającego w realnym zbiegu. W związku z tym w sytuacji wydania wyroku łącznego orzeczona kara łączna musiała być połączona z karą jednostkową, co prowadziło do orzeczenia nowej kary łącznej. Zaprzestano bowiem dzielenia starej kary łącznej i powrotu do skazań jednostkowych. Możliwe było zatem połączenie dwóch lub więcej kar łącznych, ciągu przestępstw, ciągów przestępstw z karami jednostkowymi czy ciągów przestępstw z karami łącznymi³²². Przy takim określaniu wymiaru kary łącznej orzeczona wcześniej kara łączna była traktowana jak jednostkowe skazanie. Na podstawie wspomnianego wyżej znowelizowanego art. 575 k.k. dopiero w chwili uprawomocnienia się nowego wyroku łącznego poprzednie rozstrzygnięcie o karze łącznej traciło moc. Natomiast tylko w sytuacji, gdy choćby jedno ze skazań, które było podstawą kary łącznej, uległo uchyleniu lub zmianie, orzeczona kara łączna traciła moc i zachodziła potrzeba ponownego łączenia przestępstw jednostkowych (art. 575 § 2 k.p.k. w zw. z art. 568a § 2 k.p.k.).

2.4. Uzasadnienie nowelizacji

W uzasadnieniu do nowelizacji ustawy – Kodeks karny³²³ jako przyczyny ingerencji ustawodawcy w instytucję kary łącznej wskazano trudności orzekających sądów w określaniu podstaw wymiaru takiej

³²² S. Żółtek, *Instytucje realnego zbiegu przestępstw w znowelizowanym Kodeksie karnym*, „Studia Iuridica” 2016, nr 65, s. 161.

³²³ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2393, VII kadencja Sejmu.

kary, przede wszystkim w trybie wyroku łącznego. Znamienna była redefinicja podstaw kary łącznej wskutek odejścia od uzależnienia zbiegu przestępstw prowadzącego do wymiaru kary łącznej od ich popełnienia przed pierwszym, choćby nieprawomocnym, wyrokiem co do któregośkolwiek ze zbiegających się przestępstw. W związku z tym za podstawę kary łącznej przyjęto wymierzenie za dwa lub więcej przestępstw kary tego samego rodzaju lub innych podlegających łączeniu i wykonaniu, w całości lub w części, kar za poszczególne przestępstwo. Ponadto wskazano, że karę łączną można także wymierzyć na podstawie uprzednio orzeczonej kary łącznej w przypadku, gdy ujawniono przestępstwo nieuwzględnione podczas orzekania poprzedniej kary łącznej z powodu jego niewykrycia, nieosądzenia lub późniejszego popełnienia. Zatem łączeniu podlegają kary orzeczone za przestępstwa z jednego postępowania, kary (kara łączna) orzeczone w poprzednich prawomocnych wyrokach i kara (kara łączna) orzeczona w kolejnym procesie. Innymi słowy, możliwe jest orzeczenie kary łącznej, opierając się na wszelkich możliwych relacjach między karami jednostkowymi a karami łącznymi, nie pomijając orzeczenia nowej kary łącznej na podstawie uprzednio orzeczonej kary łącznej oraz kar jednostkowych³²⁴. Istotne jest, że taka konstrukcja zasad orzekania kary łącznej nie skutkuje rozwiązaniem węzła wcześniej orzeczonej kary o tym samym charakterze, wymierzonej w poprzednim procesie, na co wskazuje dodany art. 86 § 4 k.k.

Nowy art. 85 § 3 k.k. miał niwelować sytuację, w których skazany na surową karę pozbawienia wolności – zbliżającą się do górnej granicy zagrożenia – przed zakończeniem odbywania aktualnej kary mógłby popełnić przestępstwa o znacznej szkodliwości społecznej, lecz kary za nie wymierzone w bardzo niskim stopniu wpływałyby na rozmiar kary pozostającej mu jeszcze do odbycia z uwagi na brak możliwości przekroczenia górnej granicy rodzajowej kary. Na podstawie wskazanego wyżej przepisu nie można było już objąć karę łączną kary wymierzonej za przestępstwo popełnione przed zakończeniem wykonywania innej kary, która podlegałaby łączeniu według ogólnych

³²⁴ P. Kardas, *Kara łączna...*, s. 453–454.

zasad. W takim przypadku ustawodawca przewidział zasadę wykonywania kolejno po sobie orzeczonych kar.

Uregulowanie zawarte w art. 87 k.k. miało za zadanie rozwiązanie kwestii problematyki zbiegu kary ograniczenia wolności i kary ograniczenia wolności, które ze względu na ich wysokość, w przypadku połączenia bez zamiany jednej kary w drugą – odpowiadałyby możliwości wymiaru kary za pojedyncze przestępstwo, przewidzianej w art. 37b k.k. Wskazany przelicznik miał uwzględniać to, że dochodzi do zmiany prawomocnego wyroku przy braku podstawy do zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszanej.

Funkcja dodanego przepisu art. 89a k.k. sprowadzała się do rozwiązania problemu, gdy sąd na podstawie art. 60 § 5 k.k. orzekł karę pozbawienia wolności powyżej jednego roku z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, którą można połączyć z inną karą pozbawienia wolności. Przy tym musiały zachodzić jednocześnie podstawy do warunkowego zawieszenia wykonania kary łącznej, a do decyzji sądu należało, czy wystąpiła możliwość zastosowania zasady absorpcji. Nadto wskazano, że orzekanie kary łącznej mogło mieć miejsce w dwóch trybach: orzekania w wyroku skazującym w odniesieniu do typów czynów zabronionych będących w realnym zbiegu oraz orzekania w wyroku łącznym.

Wskazano także, iż skoro orzeczenie kary łącznej w wyroku łącznym jest korzystniejsze dla skazanego w porównaniu do zsumowania kar jednostkowych, to sąd powinien przede wszystkim ocenić elementy związane ze sprawcą, a nie elementy związane bezpośrednio z przestępstwem, które zresztą były już uwzględnione w wyroku skazującym.

2.5. Problemy orzecznicze

Po wejściu w życie 1 lipca 2015 r. nowelizacji prawa karnego orzecznictwo wypracowało stanowiska aprobujące wykonawczy charakter kary łącznej zawarty w nowym modelu orzekania.

Tytułem przykładu można przytoczyć orzeczenie SN z 9 grudnia 2016 r., w którym wskazano, że niedopuszczalne jest korygowanie prawomocnego wyroku jednostkowego w ramach procedowania

dotyczącego wydania wyroku łącznego, a sąd nie jest uprawniony do modyfikacji orzeczeń o karach zawartych w łączonych wyrokach i do zmian zaliczania tymczasowego aresztowania na poczet poszczególnych kar³²⁵.

Orzecznictwo powtórzyło również stanowisko, zgodnie z którym kara, która nie podlega wykonaniu w chwili rozważania kwestii wymiaru kary łącznej, ponieważ została już w całości wykonana lub zaktualizowały się przesłanki wykluczające jej wykonanie, nie może stanowić podstawy wymiaru kary łącznej³²⁶. Takie podejście odnoszono także do kary pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawieszono, a przesłanką uniemożliwiającą jej wykonanie jest upływ okresu próby oraz dalszych 6 miesięcy od zakończenia tego okresu (art. 75 § 4 k.k.). Wtedy nie można przyjąć, że jest to kara podlegająca wykonaniu i tym samym – podlegająca łączeniu³²⁷. W wyroku z 13 grudnia 2017 r. SN stanął na stanowisku, że: „Skoro zgodnie z art. 75 § 4 k.k. zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania przestało być możliwe, to w takim układzie orzeczenie kary łącznej bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, której składową była kara jednostkowa, (...) spowodowało, że *de facto* wbrew treści art. 75 § 4 k.k. zarządzono jej wykonanie”³²⁸.

Judykatura bezspornie przyjęła, że sąd orzekający karę łączną kieruje się wykonalnością kar, uwzględniając kary orzeczone z dobrodziejstwem warunkowego zawieszenia ich wykonania. Sąd nie powinien kierować się chronologią orzeczeń, ponieważ dla wymiaru kary łącznej i wyroku łącznego nie ma znaczenia układ temporalny wyroków jednostkowych. Niemniej kary orzeczone tymi wyrokami, także kary łączne, muszą podlegać łączeniu w rozumieniu art. 85 § 1 k.k. oraz wykonaniu w całości lub w części, mając na uwadze art. 89 k.k. (art. 85 § 2 k.k.).

³²⁵ Postanowienie SN z 9 grudnia 2016, V KK 293/16, Legalis nr 1546890.

³²⁶ Wyrok SN z 14 marca 2017 r., IV KK 363/16, LEX nr 2261744; wyrok SN z 21 marca 2017 r., III KK 72/17, LEX nr 2271448; wyrok SN z 13 grudnia 2017 r., IV KK 161/17, Legalis nr 1714884.

³²⁷ Wyrok SN z 14 marca 2017 r., IV KK 363/16, Legalis nr 1581151.

³²⁸ Wyrok SN z 13 grudnia 2017 r., IV KK 161/17, Legalis nr 1714884.

Konieczne jest również zbadanie, czy nie występuje, zawarta w art. 85 § 3 k.k., negatywna przesłanka do wydania wyroku łącznego³²⁹.

Natomiast jako nowy element wydania wyroku łącznego SN w postanowieniu z 12 marca 2018 r. wskazał, że przyjęte w wyroku skazującym zasady wymiaru kary łącznej powinny zostać uwzględnione przy wydaniu wyroku łącznego obejmującego tę karę³³⁰.

Należy zwrócić uwagę na stanowisko SN w kwestii łączenia kar grzywny. Zgodnie z wyrokiem z 8 grudnia 2016 r., przyjęto, że przepis art. 86 § 1 k.k. wyznacza zasady wymiaru łącznych kar grzywny, określając ich granice w zależności od liczby stawek dziennych, a nie ich wysokości³³¹. Sąd Najwyższy podkreślił również funkcję instytucji wyroku łącznego, której głównym celem nie jest poprawa sytuacji skazanych, lecz ma ona przede wszystkim racjonalizować wymiar kary. W konsekwencji stosowanie zasady absorpcji do wymiaru kary łącznej nie może pozostawać w sprzeczności z zapobiegawczymi i wychowawczymi celami kary, ani działać demoralizująco na sprawców przestępstw, służąc odbieraniu kary łącznej jako instytucji premiującej popełnianie przestępstw³³².

Konsekwencje nowego kształtu kary łącznej nie budziły znacznych wątpliwości w ramach jednoczesnego sądzenia, w którym bada się odpowiedzialność sprawcy za pozostające w realnym zbiegu przestępstwa i dopiero kształtuje się poziom dolegliwości dla sprawcy. Jednak możliwości modyfikacji w odniesieniu do prawomocnych orzeczeń nie były jednoznacznie rozumiane. Zastrzeżenia związane są z obligatoryjnością trybu wyroku łącznego albo dopuszczalnością pogarszania sytuacji skazanego w następstwie orzeczenia wyroku łącznego na skutek zwiększenia stopnia dolegliwości, wynikającego z wymierzonej kary łącznej w porównaniu z sytuacją, w której prawomocnie orzeczone kary podlegałyby sekwencyjnemu bądź kumulatywnemu wykonaniu³³³.

³²⁹ Wyrok SN z 5 kwietnia 2018 r., IV KK 258/17, Legalis nr 181397.

³³⁰ Postanowienie SN z 12 marca 2018 r., II KK 366/17, KZS 2018, nr 7–8, poz. 2.

³³¹ Wyrok SN z 8 grudnia 2016 r., II KK 372/16, KZS 2017, nr 3, poz. 8.

³³² Postanowienie SN z 22 września 2016 r., III KK 140/16, Legalis nr 1532489.

³³³ K. Witkowska, *Postępowanie w sprawie...*, s. 633.

W związku z powyższymi wątpliwościami Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że przepisy rozdziału IX Kodeksu karnego nie pozwalają na orzeczenie kary łącznej w oparciu o karę ograniczenia wolności oraz karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, dopóki sąd nie zarządzi wykonania tej ostatniej, nadając jej status kary podlegającej wykonaniu³³⁴.

Co istotne, TK w wyroku z 11 czerwca 2019 r.³³⁵ przyjął, że art. 87 § 1 k.k. w zakresie, w jakim nakłada na sąd obowiązek połączenia kar pozbawienia wolności i ograniczenia wolności oraz wymierzenia kary łącznej pozbawienia wolności po dokonaniu zamiany kary ograniczenia wolności na karę pozbawienia wolności, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 i art. 175 ust. 1 Konstytucji RP³³⁶. Trybunał stwierdził, że sąd wydający orzeczenie w przedmiocie kary łącznej musi mieć możliwość merytorycznego zbadania konieczności zastosowania surowszej rodzajowo kary. Jednocześnie uznał, że sąd ma prawo wyboru, czy kara łączna powinna przybrać formę bezwzględną ze względu na to, że druga z kar podlegających łączeniu została wymierzona na zasadzie bezwzględnej³³⁷.

Dla omawianej problematyki równie ważny³³⁸ był wyrok TK z 18 kwietnia 2019 r., w którym uznano, że art. 86 § 4 k.k. jest niezgodny z art. 32 ust. 1 Konstytucji „w zakresie, w jakim różnicuje sytuacje osób, wobec których zastosowanie miała już wcześniej instytucja kary łącznej, od osób, co do których ta instytucja zastosowania nie miała, w ten sposób, że umożliwia w stosunku do pierwszej kategorii osób podwyższenie dolnej granicy kary łącznej, a także orzeczenie kary rodzajowo surowszej, tj. kary 25 pozbawienia

³³⁴ Postanowienie SN z 13 listopada 2019 r., I KZP 8/19, KZS 2019, nr 12, poz. 9. Zob. też postanowienie SN z 5 września 2019 r., I KZP 5/19, KZS 2019, nr 10, poz. 4.

³³⁵ Wyrok TK z 11 czerwca 2019 r., P 20/17, OTK-A 2019, poz. 29.

³³⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483 ze zm.).

³³⁷ K.J. Leżak, *Łączenie kary pozbawienia wolności z karą ograniczenia wolności po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 11.06.2019 r. w sprawie P 20/17. Wybrane zagadnienia*, „Dyskurs Prawniczy i Administracyjny” 2020, nr 1, s. 168.

³³⁸ Mimo że stracił na aktualności w związku z wejściem w życie zmiany Kodeksu karnego w 2020 r.

wolności”³³⁹. Obrazowo przedstawiając, „istotą rozstrzygnięcia Trybunału (...) jest właśnie stwierdzenie, że sytuacja, w której łączeniu podlegały kara łączna wynosząca co najmniej 10 lat, przy czym kary jednostkowe składające się na uprzednio orzeczoną tę karę łączną wynosiły mniej niż 10 lat, i kara jednostkowa, pozwalająca w ramach odpowiednio stosowanego art. 86 § 1a k.k. orzec karę 25 lat pozbawienia wolności stanowi niekonstytucyjne różnicowanie sytuacji skazanych”³⁴⁰.

2.6. Poglądy doktryny

Jak już wcześniej wspomniano, w doktrynie wskazano, że nowelizacja Kodeksu karnego z 2015 r. wprowadziła nowy model kary łącznej oparty na jednolitym mechanizmie wymiaru kary łącznej³⁴¹. Nadto powszechnie przyjęto, że w tym nowym modelu podstawą kary łącznej nadal jest jedynie wielość kar stanowiących rezultat wieloczynowego, nieredukowalnego, realnego zbiegu przestępstw popełnionych przez tego samego sprawcę. Nowy model kary łącznej zakładał, że kara łączna ma być instytucją służącą sumowaniu orzekanych kar wobec tego samego sprawcy w dowolnym układzie procesowym i podlegających wykonaniu, oraz miał zwiększyć surowość jej wymiaru³⁴².

Przyjmowano, że ta koncepcja wymiaru kary łącznej ma charakter „ciągły” bądź „kroczący” w tym znaczeniu, że jeśli zostanie wymierzona nowa kara wobec sprawcy, w stosunku do którego orzeczona wcześniej kara nie została wykonana, to aktualizuje się obowiązek wymiaru kary łącznej³⁴³. Sygnalizowano również, że taki wymiar

³³⁹ Wyrok TK z 18 kwietnia 2019 r., K 14/17, OTK-A 2019, poz. 18.

³⁴⁰ J. Kluza, *Zasady orzekania kary łącznej na skutek wyroków Trybunału Konstytucyjnego K 14/17 i P 20/17*, „Prokuratura i Prawo” 2020, nr 10–11, s. 164.

³⁴¹ P. Kardas, *Kara łączna...*, s. 465.

³⁴² P. Kardas, *Zbieg przestępstw czy zbieg kar? Rozważania o podstawie wymiaru kary łącznej w świetle nowelizacji Kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r.*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, nr 3, s. 26.

³⁴³ W literaturze porównywano karę łączną do kuli śnieżkowej, ponieważ każda kolejna kara jednostkowa powiększała wcześniej orzeczoną, a nie wykonaną dolegliwość. Zob. M. Królikowski, R. Zawłocki, *Prawo karne*, Warszawa 2015, s. 417.

kary łącznej został skorelowany z modyfikacją obszaru zastosowania instytucji kary łącznej oraz odmiennym wyznaczeniem zakresu zbiegu przestępstw, z którym powiązana była możliwość orzeczenia kary łącznej³⁴⁴.

Podnoszono, że odejście od warunku nieprzedzielenia przestępstw pozostających w realnym zbiegu doprowadziło do poszerzenia przesłanek wymiaru kary łącznej, które stanowiły kary tego samego rodzaju albo inne podlegające łączeniu. Natomiast funkcje limitujące orzekanie kary łącznej odnosiły się do zawężenia wymierzonych i podlegających wykonaniu, z zastrzeżeniem art. 89 k.k., w całości lub w części kar lub kar łącznych. Poza tym, oprócz kar lub kar łącznych w całości wykonanych lub niepodlegających wykonaniu z innych powodów, zlikwidowano karę zawartą w art. 85 § 3 i 3a k.k. Dodatkowo, podstawą kary łącznej nie mogły być kary orzeczone wyrokami, o których mowa w art. 114a k.k.³⁴⁵

W literaturze dostrzeżono, że instytucja kary łącznej została istotnie powiązana z wykonaniem kary. Argumentowano, że:

- 1) podstawą kary łącznej zostały kary jednostkowe lub kary łączne podlegające w całości lub w części wykonaniu;
- 2) została wyeliminowana dopuszczalność łączenia kar wykonanych w całości;
- 3) umożliwiono orzekanie kary łącznej na bazie kar jednostkowych oraz orzeczonych już wcześniej kar łącznych;
- 4) instytucja kary łącznej otrzymała „kroczący” charakter³⁴⁶.

W związku z powyższym, jeśli kary wymierzone za pozostające w zbiegu przestępstwa zostały wykonane w całości, to dezaktualizowała się potrzeba wymiaru kary łącznej. Dlatego funkcja kary łącznej sprowadza się przede wszystkim do określenia sposobu wykonania kar.

Mimo stworzenia nowego wymiaru kary łącznej, wcześniejsze problemy związane z jej orzekaniem nie straciły na aktualności. Ze względu na przepis art. 85 § 3 k.k., który ma ograniczać łączenie

³⁴⁴ P. Kardas, *Wymiar kary...*, s. 569.

³⁴⁵ *Ibidem*.

³⁴⁶ P. Kardas, *Zbieg przestępstw...*, s. 28.

kar, gdy zajdą okoliczności w nim opisane, może wystąpić konkurencyjna możliwych konfiguracji w łączeniu kar. Tym samym pojawia się problematyka kryteriów dokonania wyboru. Newralgicznym elementem jest kryterium względności orzeczonej kary łącznej – orzeczenia korzystniejszej wobec skazanego³⁴⁷.

Wymiar kary łącznej w dalszym ciągu miał powodować efekty redukcyjne, sprowadzające się do redukcji i absorpcji, redukcji i częściowej kumulacji oraz redukcji i kumulacji. Nowelizacja zwiększyła efekt redukcyjny polegający na integracji połączonej z progresją. Tytułem przykładu warto wskazać możliwość orzeczenia kary 25 lat pozbawienia wolności jako kary łącznej surowszego rodzaju z połączenia kar pozbawienia wolności względnie oznaczonych (art. 32 pkt 3 k.k.)³⁴⁸. Kara łączna jako mechanizm redukcyjny miała nie tyle łagodzić konsekwencje wynikające z konsekwentnego wykonywania kar orzeczonych za zbiegające się przestępstwa, lecz stworzyć warunki do orzeczenia jednej kary odpowiadającej potrzebom kryminologicznym. Analiza nowego modelu kary łącznej prowadzi do wniosku, że kara ta zachowała status mechanizmu redukcyjnego na poziomie liczby kar w sytuacji zbiegu przestępstw do jednej, zintegrowanej kary łącznej. Jednocześnie charakter redukcyjny stracił na znaczeniu w kontekście poziomu dolegliwości, ponieważ kara łączna może wiązać się ze zwiększeniem dolegliwości dla sprawcy zbiegających się przestępstw³⁴⁹. Zmiana formalnych przesłanek warunkowego zawieszenia kary łącznej w przepisach art. 89 § 1 i art. 89a § 1 k.k. wiązała się także ze wzrostem represyjności wobec skazanego. Do takiego podejścia należy odnieść się z aprobatą, ponieważ mechanizm stosowany wobec sprawcy wielu przestępstw nie może stanowić ulgi już ze swej istoty.

W doktrynie zauważono także odmiennność sytuacji faktycznej i prawnej skazanego – stanowiących podstawę wymiaru kary łącznej –

³⁴⁷ J. Giezek, *Kilka uwag o modyfikacji wymiaru kary łącznej*, (w:) P. Wiliński (red.), *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, Warszawa 2015, s. 409.

³⁴⁸ K.J. Leżak, „Korzystność”..., s. 117.

³⁴⁹ P. Kardas, *Kara łączna*..., s. 485.

w zależności od trybu procesowego. Gdy wymierzany jest wyrok łączny, w istocie dochodzi do ingerencji w prawomocne orzeczenie rozstrzygające odpowiedzialność karną za jednostkowe przestępstwa pozostające w zbiegu. Jednocześnie wyrok łączny jest mechanizmem korygującym, który umożliwia skorzystanie z kary łącznej w sprawach dotyczących zbiegających się przestępstw rozpoznawanych przez różne sądy w różnych postępowaniach³⁵⁰. Można stwierdzić, że stracił na znaczeniu ustawowy podział na dwa tryby wymiaru kary łącznej, mianowicie tryb wyroku skazującego, w którym dochodzi do wymiaru kar za pozostające w zbiegu przestępstwa, oraz tryb wyroku łącznego³⁵¹. Wydaje się, że najistotniejsze znaczenie należy przypisać podstawie jej wymiaru, zamiast trybowi procesowemu, w którym dochodzi do orzekania kary łącznej.

2.7. Problemy intertemporalne

Zgodnie z art. 19 ustawy nowelizującej z 2015 r., zmodyfikowanych przepisów rozdziału IX nie stosuje się do kar prawomocnie orzeczonych przed dniem wejścia jej w życie, chyba że zachodzi potrzeba orzeczenia kary łącznej w związku z prawomocnym skazaniem po dniu wejścia w życie tej ustawy. Jeśli prawomocnie orzeczona przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej z 2015 r. kara łączna jest wyższa niż górna granica wymiaru kary łącznej określona w znowelizowanym Kodeksie karnym, wymierzoną karę łączną obniża się do górnej granicy wymiaru kary łącznej zgodnie z nowym brzmieniem tego Kodeksu.

W związku z wątpliwościami co do konstytucyjności omawianego przepisu Rzecznik Praw Obywatelskich skierował wniosek do TK o zbadanie jego zgodności z ustawą zasadniczą. Zgodnie z jego stanowiskiem, wybór właściwej do zastosowania ustawy „nie sprowadza

³⁵⁰ P. Kardas, *Wymiar kary łącznej...*, s. 683.

³⁵¹ P. Kardas, *Jednolitość czy dwoistość nowego modelu kary łącznej a praktyczne aspekty stosowania znowelizowanych przepisów rozdziału IX Kodeksu karnego*, (w:) J. Majewski (red.), *Środki reakcji na czyn zabroniony po reformie Kodeksu karnego z lutego 2015 r. Pierwsze doświadczenia*, Warszawa 2017, s. 95.

się wyłącznie do wyboru przepisów względniejszych czy też bardziej niekorzystnych dla osób skazanych, lecz w gruncie rzeczy jest to wybór innego modelu orzekania kary łącznej zarówno w aspekcie materialnym, jak i proceduralnym”. Rzecznik zwrócił uwagę na fakt, że nieuprawnione jest twierdzenie, iż znowelizowane przepisy przewidują korzystniejsze dla skazanych przesłanki stosowania kary łącznej. Podniósł, że możliwa będzie sytuacja, w której kara łączna wymierzona na podstawie nowych przepisów będzie bardziej dolegliwa niż kara łączna wymierzona na podstawie dotychczasowych.

Artykuł 19 ustawy nowelizującej z 2015 r. spowodował uzależnienie stosowania nowych zasad kary łącznej od momentu uprawomocnienia się kar podlegających łączeniu, jednocześnie pomijając czas popełnienia przestępstwa oraz reżim prawny skazania. Dlatego nie można wykluczyć orzeczenia kary łącznej na podstawie znowelizowanych przepisów, jeśli skazania za poszczególne przestępstwa nastąpiły pod rządami przepisów w brzmieniu przed nowelizacją. Ponadto mogłoby dojść do sytuacji, w której skazania za dwa lub więcej przestępstw opierały się na podstawie różnych przepisów karnych, natomiast orzeczenie kary łącznej wydane byłoby na podstawie znowelizowanych przepisów albo dotychczasowych. Rzecznik Praw Obywatelskich podniósł także, iż cechą uzasadniającą stosowanie tych samych zasad orzekania kary łącznej powinien być moment popełnienia przestępstwa, a nie moment uprawomocnienia się poszczególnych kar podlegających łączeniu.

W wyroku z 4 lipca 2018 r.³⁵² TK stwierdził zgodność omawianego przepisu z Konstytucją RP. Uznał, że przewiduje on inne reguły ustalania właściwego reżimu prawnego orzekania kary łącznej, niż wynikałoby to z zasad zawartych w art. 4 § 1 k.k. – tzw. zasada *lex mitior*. Artykuł 19 ust. 1 ustawy nowelizującej z 2015 r. jest podstawą norm międzyczasowych dotyczących wyboru reżimu prawnego orzekania kary łącznej w następujących sytuacjach:

- a) gdy łączone są kary uprawomocnione przed wejściem w życie nowelizacji, należy zastosować przepisy dotychczasowe;

³⁵² Wyrok TK z 4 lipca 2018 r., K 16/16, OTK-A 2018, poz. 52.

- b) gdy łączone są kary o „mieszanych” datach prawomocności, należy stosować przepisy dotychczasowe lub nowe. Zależy to od ich względności wobec skazanego w konkretnym przypadku.

Ponadto Trybunał uznał, że art. 19 ust. 1 ustawy nowelizującej nie odnosi się bezpośrednio do sposobu ustalania podstaw wymiaru kary łącznej w razie łączenia kar uprawomocnionych po wejściu w życie nowelizacji.

Rzecznik Praw Obywatelskich podniósł, że zaskarżony przepis nie traktuje równo wszystkich sprawców przestępstw popełnionych przed wejściem w życie ustawy nowelizującej z 2015 r., ponieważ nie zapewnia im możliwości skorzystania z zasady *lex mitior* w procesie orzekania kary łącznej. Trybunał Konstytucyjny przyznał rację RPO, że zaskarżony przepis wprowadza zróżnicowanie, ponieważ wynika z niego zakaz stosowania nowych przepisów, jeśli wszystkie kary podlegające łączeniu uprawomocniły się przed wejściem w życie ustawy nowelizującej z 2015 r., nawet gdy są względniejsze dla sprawców. Jednak jest to dopuszczalne wyjątkowo – jeżeli łączone są kary o „mieszane” prawomocności, a przepisy dotychczasowe nie byłyby w danym wypadku korzystniejsze dla sprawcy. Dodatkowo TK stwierdził, że ustawa nowelizująca z 2015 r. w art. 19 ust. 2 rekompensuje brak dostępu do zasady *lex mitior* przez wprowadzenie mechanizmu miarkowania kar wymierzonych według poprzednio obowiązujących przepisów.

Wydaje się, że więcej argumentów przemawiało jednak za stanowiskiem RPO, którego TK nie podzielił. Kwestionowany przepis przejściowy bez wątpienia bowiem wprowadził zróżnicowanie podmiotów znajdujących się w tożsamej sytuacji faktycznej i prawnej na podstawie kryterium uprawomocnienia się orzeczenia, a nie kryterium popełnienia czynu zabronionego. Doszło więc do tego, że to *de facto* wydolność wymiaru sprawiedliwości – a więc zbiór okoliczności często przypadkowych i niezależnych od zachowania sprawcy – decyduje o reżimie prawnym stosowania kary łącznej. Taka sytuacja nie powinna mieć miejsca w świetle zasady równości wobec prawa. Sprawcy czynów zabronionych powinni być traktowani jednakowo, również w aspekcie czasowym. Ustawodawca, wprowadzając w życie przepisy prawa karnego, dysponuje znacznie mniejszym

zakresem swobody niż w przypadku innych dziedzin prawa. Zasada równości w przypadku zmian prawa karnego nie powinna być więc odczytywana w izolacji – tak jak uczynił to TK – lecz w związku z art. 42 ust. 1 Konstytucji RP.

3. Okres od dnia 24 czerwca 2020 r. do dnia 13 marca 2023 r.

W 2020 r. dokonano kolejnych modyfikacji przepisów o karze łącznej i wyroku łącznym³⁵³. W nowelizacji ustawodawca powrócił do reguł wymiaru kary łącznej w kształcie obowiązującym do 30 czerwca 2015 r.

W uzasadnieniu do projektu ustawy³⁵⁴ wskazano, że instytucja kary łącznej nie może łagodzić odpowiedzialności karnej, jeśli sprawca powraca do przestępstwa. Przepisy obowiązujące od 1 lipca 2015 r. powodowały ograniczenie liczby przypadków, w których było możliwe łączenie kar, a także zmniejszenie liczby wydawanych wyroków łącznych.

Zmianie uległ art. 85 k.k., którego § 1 otrzymał brzmienie odpowiadające pierwotnej wersji art. 85 k.k., stanowiąc, że: „Jeżeli sprawca popełnił dwa lub więcej przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z nich i wymierzono za nie kary tego samego rodzaju albo inne podlegające łączeniu, sąd orzeka karę łączną, biorąc za podstawę kary z osobna wymierzone za zbiegające się przestępstwa”. Paragraf 2 art. 85 k.k. otrzymał brzmienie wcześniejszego § 4 – „Karą łączną nie obejmuje się kar orzeczonych wyrokami, o których mowa w art. 114a”. Tym sposobem przesłankę łączenia kar jako ich wykonalności zastąpiła przesłanka temporalna w postaci normatywnie opisanego realnego zbiegu przestępstw. Ustawodawca powrócił do regulacji sprzed 1 lipca 2015 r.

³⁵³ Ustawa z 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (Dz.U. z 2020 r., poz. 1086 ze zm.).

³⁵⁴ Druk sejmowy nr 382, IX kadencja Sejmu, s. 23–24.

w zakresie łączenia kar, kiedy istniał warunek nieprzedzielania pozostających w zbiegu przestępstw, chociażby nieprawomocnym wyrokiem co do któregośkolwiek z nich. Zrezygnował również z możliwości łączenia kar łącznych.

W związku z nowelizacją art. 85 k.k. odpowiednio zmieniono art. 91 § 2 k.k., w którym doprecyzowano, że przepisy o karze łącznej stosuje się także wówczas, gdy sprawca w warunkach określonych w art. 85 § 1 k.k. popełnia dwa lub więcej ciągów przestępstw określonych w art. 91 § 1 k.k. lub ciąg przestępstw oraz inne przestępstwo.

Wyeliminowano z art. 86 § 1 k.k. zasadę absorpcji jako jedną z zasad łączenia kar, o ile choćby jedna z kar podlegających łączeniu nie sięga górnej granicy kary łącznej. Ustawodawca postanowił w tym przepisie, że: „Sąd wymierza karę łączną w granicach powyżej najwyższej z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając jednak 810 stawek dziennych grzywny, 2 lat ograniczenia wolności albo 20 lat pozbawienia wolności. Jeżeli najwyższą z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa jest kara 810 stawek dziennych grzywny, 2 lat ograniczenia wolności albo 20 lat pozbawienia wolności, dolną granicę kary łącznej przyjmuje się w tej wysokości. Karę pozbawienia wolności wymierza się w miesiącach i latach”.

Dokonano również zmiany art. 89a k.k., uznając, że jeżeli chociażby jedną z kar podlegających łączeniu jest kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, orzeczona na podstawie art. 60 § 5 k.k., a kara ta nie podlega łączeniu z surowszą karą pozbawienia wolności, sąd może wymierzyć karę łączną pozbawienia wolności w wymiarze równym karze pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, orzeczonej na podstawie art. 60 § 5 k.k. – o ile jednocześnie stosuje warunkowe zawieszenie wykonania kary łącznej.

Przywrócono dawną treść art. 92 k.k., która została zawarta w art. 91a k.k., gdzie stwierdzono, że nie stoi na przeszkodzie wydania wyroku łącznego to, że poszczególne kary wymierzone za należące do ciągu przestępstw lub zbiegające się przestępstwa zostały już w całości albo w części wykonane, a przepis art. 71 § 2 k.k. stosuje się odpowiednio. Oznaczało to konieczność rozbijania poprzednio

orzeczonej kary łącznej na kary jednostkowe, a następnie wymierzania nowej kary w oparciu o te kary, lecz z potrzebą zaliczania kar odbytych już wcześniej. Założeniem ustawodawcy było ograniczenie możliwości łączenia kar i tym samym zmniejszenie liczby wydawanych wyroków łącznych, co miało mieć wpływ na zmniejszenie liczby spraw w sądach kierowanych do rozpoznania na rozprawie³⁵⁵.

Innymi słowy, na mocy wskazanej zmiany w zakresie instytucji kary łącznej przywrócono porządek sprzed 1 lipca 2015 r., czyli:

- 1) obligatoryjność wymierzenia kary łącznej, podstawa wymiaru kary, które stanowią prawomocne wyroki skazujące;
- 2) przesłanki wymiaru kary łącznej, sprowadzające się do wymierzania kar jednostkowych jednorodnych lub innych podlegających łączeniu za przestępstwa popełnione w warunkach realnego zbiegu przestępstw – przed zapadnięciem pierwszego, chociażby nieprawomocnego, wyroku co do któregośkolwiek z tych przestępstw;
- 3) uniezależnienie orzekania kary łącznej od wykonania w całości lub w części kar jednostkowych podlegających łączeniu³⁵⁶.

W art. 81 ust. 1 omawianej nowelizacji ustawodawca zdecydował o kwestii intertemporalnej w ten sposób, że zmienione przepisy rozdziału IX Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym do czasu jej wejścia w życie stosuje się do kar prawomocnie orzeczonych przed dniem jej wejścia w życie. Natomiast zgodnie z art. 81 ust. 2 ustawy nowelizującej, przepisy odnoszące się do kary łącznej w nowym brzmieniu stosuje się do kar prawomocnie orzeczonych po dniu wejścia w życie tej ustawy. Wątpliwości nasuwa łączenie kar orzeczonych przed wejściem w życie nowelizacji z karami orzeczonymi po wejściu w życie ustawy, ponieważ zdaje się to pozostawać w sprzeczności z zakazem analogii na niekorzyść sprawcy i stosowania wykładni rozszerzającej. Przyjmuje się, że w kwestiach nieuregulowanych art. 81 ustawy nowelizującej należy stosować art. 4 § 1 k.k., który odnosi się do ogólnych reguł rozstrzygania kolizji ustaw

³⁵⁵ Druk sejmowy nr 382, IX kadencja Sejmu, s. 24.

³⁵⁶ K.J. Leżak, „*Korzystność*”..., s. 124.

w czasie³⁵⁷. Przepisy intertemporalne przewidywały rozwiązania tylko dla kar prawomocnie orzeczonych przed i po wejściu w życie nowelizacji. Nie objęły jednak sytuacji, gdy kara łączna była wymierzana w jednym wyroku, tj. sprawca był skazywany za dwa lub więcej przestępstw. Skoro w takich przypadkach obowiązuje ogólna reguła kolizyjna z art. 4 § 1 k.k., to na sądy został nałożony każdorazowy obowiązek weryfikacji przepisów potencjalnie względniejszych dla sprawcy. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że art. 81 tej nowelizacji stanowił przepis szczególny, wyłączając stosowanie zasady względności. Zatem wyraźne określenie odmiennych reguł kolizyjnych w nowelizacji prowadzi do przyjęcia, że w tym zakresie następuje wyłączenie art. 4 § 1 k.k. Jeżeli przestępstwa popełniono po wejściu w życie noweli, to art. 4 § 1 k.k. nie mógł ich objąć. Skoro zostały popełnione w czasie obowiązywania nowej ustawy, to mogły być ocenione tylko na podstawie tej regulacji³⁵⁸. Wynika to również z zakazu tworzenia konglomeratu ustawowego powstałego już za czasów obowiązywania Kodeksu karnego z 1969 r., który polega na tym, że podstawą niektórych części orzeczenia nie mogą być przepisy ustawy nowej, a podstawą innych części tego samego orzeczenia – przepisy ustawy dawnej³⁵⁹.

4. Okres od dnia 14 marca 2023 r.

W związku z podpisaniem przez Prezydenta RP ustawy z 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw³⁶⁰, 14 marca 2023 r. częściowo weszła w życie najnowsza nowelizacja

³⁵⁷ S. Żółtek, V. Vachev, *Komentarz do art. 85*, (w:) M. Królikowski, R. Zabłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1–116*, Warszawa 2021.

³⁵⁸ W. Wróbel, *Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym*, Kraków 2003, s. 451.

³⁵⁹ Wyrok SN z 29 stycznia 1970 r., Rw 1747/69, OSNKW 1970, nr 4–5, poz. 38; wyrok SN z 6 lipca 1970 r., III KR 102/70, OSNKW 1970, nr 10, poz. 118; K. Buchała, Z. Cwiakalski, M. Szewczyk, A. Zoll, *Komentarz...*, s. 397, s. 27.

³⁶⁰ Ustawa z 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r., poz. 2600 ze zm.); dalej: ustawa nowelizująca z 2022 r.

prawa karnego³⁶¹. Ustawodawca założył zwiększenie stopnia punitwności Kodeksu karnego w porównaniu do dotychczasowego stanu prawnego oraz zmiany spowodowane trudnościami w racjonalnym i efektywnym stosowaniu instrumentów prawa karnego. Jednak zważając na zakres niniejszej monografii, przedstawione zostaną tylko te modyfikacje, które dotyczą wymiaru kary łącznej.

W uzasadnieniu do projektu ustawy³⁶² przekształcenia w ramach instytucji kary łącznej określono jako dostosowawcze i redakcyjne, a nowelizację umotywowano potrzebą korekty dotychczasowych rozwiązań ustawowych, prezentowaną w praktyce orzeczniczej i poglądach doktryny.

Pierwsza ze zmian, która dotyczy art. 85 § 1 k.k., wskazuje na istotność chronologii wydanych wyroków wobec sprawcy. Zgodnie z nowym brzmieniem, jeżeli sprawca popełnił dwa lub więcej przestępstw, zanim zapadł pierwszy chronologicznie wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw i wymierzono za nie kary tego samego rodzaju, sąd orzeka karę łączną, biorąc za podstawę kary z osobna wymierzone za zbiegające się przestępstwa. Celem tego przepisu jest kategoryczne odejście od stosowania tzw. modelu konfiguracyjnego kary łącznej³⁶³.

Obecnie art. 85a k.k. brzmi następująco: „Orzekając karę łączną, sąd bierze pod uwagę przede wszystkim cele kary w zakresie społecznego oddziaływania, a także cele zapobiegawcze, które ma ona osiągnąć w stosunku do skazanego”. Wynika z tego, że główną dyrektywą wymiaru kary łącznej jest odstraszenie ludzi przed popełnianiem przestępstw i zabezpieczenie społeczeństwa przed przestępcami. Co więcej, zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich³⁶⁴ rezygnacja

³⁶¹ Część przepisów nowelizacji weszła w życie z dniem 14 grudnia 2023 r., część z dniem 1 października 2023 r., a część z dniem 1 stycznia 2026 r. (zob. art. 33 ustawy nowelizującej z 2022 r.).

³⁶² <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2024> (dostęp: 19.10.2025 r.).

³⁶³ <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs/2/12351306/12815618/12815621/dokument542453.pdf> (dostęp: 19.10.2025 r.).

³⁶⁴ https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2022-07/Do_Senatu_kodeks_karny_uwagi_15.07.2022.pdf (dostęp: 19.10.2025 r.).

z celów wychowawczych jest jednoznaczna z rezygnacją z całego dorobku nauki o resocjalizacji. Nadmieniam również, że sąd nie jest już zobligowany do ustalenia jak zachowuje się skazany podczas odbywania kary jednostkowej pozbawienia wolności. W związku z tym sąd dysponuje tylko tymi ustaleniami, jakie zostały zgromadzone w czasie poszczególnych postępowań karnych, w których przypisano sprawcy odpowiedzialność karną za poszczególne przestępstwa, za które wymierzone kary podlegają łączeniu.

Zmiana art. 86 k.k. jest konsekwencją m.in. modyfikacji katalogu kar na skutek usunięcia osobnej rodzajowo kary 25 lat pozbawienia wolności i rozszerzenia możliwości orzeczenia terminowej kary pozbawienia wolności z 15 (czasem 20) do 30 lat (art. 86 § 1 k.k.). Zgodnie z tym przepisem sąd wymierza karę łączną w granicach powyżej najwyższej z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając 30 lat pozbawienia wolności. Czyli może dojść do sytuacji, kiedy w przypadku mniej poważnych przestępstw, za które wymierzone zostaną kary jednostkowe w wymiarze maksymalnie kilku lat pozbawienia wolności, skazanemu za kilkanaście drobnych przestępstw może grozić kara łączna w wymiarze nawet 30 lat pozbawienia wolności. Tytułem przykładu można wskazać sytuację, w której sprawca kilkakrotnie dopuścił się kradzieży z włamaniem, posłużył się cudzym dokumentem tożsamości i zniszczył dokument³⁶⁵, więc można wobec niego orzec karę łączną 30 lat pozbawienia wolności. Jednak zważając na charakter wskazanych czynów, taka dolegliwość nie wydaje się być proporcjonalna do charakteru popełnionych przestępstw.

Uwagę zwraca również § 2b art. 86 k.k., który otrzymał brzmienie: „Jeżeli chociażby jedno przestępstwo jest zagrożone karą grzywny, której górna granica ustawowego zagrożenia przekracza 810 stawek dziennych, sąd wymierza karę łączną grzywny powyżej najwyższej z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając jednak 4500 stawek dziennych grzywny. W razie gdy najwyższa z kar grzywny wymierzonych za poszczególne przestępstwa

³⁶⁵ Wyrok SA w Białymstoku z 12 kwietnia 2016 r., II AKa 25/16, LEX nr 2039694.

jest równa 4500 stawek dziennych, sąd orzeka karę grzywny w tej wysokości jako karę łączną grzywny”. Według SN w kontekście omawianej nowelizacji³⁶⁶ należy podkreślić, że taka wersja tego przepisu spowoduje, iż sama możliwość orzeczenia przez sąd skazujący kary grzywny w zwiększonej liczbie stawek decyduje o możliwości wyjścia poza wskazaną granicę. Tym samym takie rozwiązanie prowadzi do nierównego traktowania skazanych – co nie jest zgodne z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP (zasada równości)³⁶⁷ – ponieważ, gdy wobec dwóch skazanych za trzy przestępstwa orzeczono za każde karę po 400 stawek dziennych grzywny, lecz wobec tylko jednego spełni się warunek z art. 86 § 2b k.k., to sąd wymierzając karę łączną grzywny wobec tego z nich, którego warunek z art. 86 § 2b k.k. nie dotyczy, może orzec tę karę w przedziale od 401 do 810 stawek dziennych grzywny, zaś wobec tego, którego warunek z art. 86 § 2b k.k. dotyczy, w przedziale od 401 do 1200 stawek dziennych grzywny. Jednak dla wymiaru kary łącznej nieistotne powinno być, za jakie przestępstwo został skazany sprawca.

Modyfikacja art. 87 § 1 k.k. ma być odpowiedzią na wyrok TK z 11 czerwca 2019 r.³⁶⁸ Nowe brzmienie tego przepisu umożliwia sądowi zachowanie odrębności kar pozbawienia wolności i ograniczenia wolności, jeśli uzna to za celowe. W innym wypadku, sąd jest zobligowany do orzeczenia w ramach kary łącznej kary pozbawienia wolności, gdzie miesiąc ograniczenia wolności nadal będzie równoważny 15 dniom pozbawienia wolności.

Natomiast art. 88 k.k. również ma charakter dostosowujący do zmiany katalogu kar. Zgodnie z nim, jeżeli najsurowszą karą orzeczoną za jedno ze zbiegających się przestępstw jest kara dożywotniego pozbawienia wolności, orzeka się tę karę jako karę łączną; w wypadku zbiegu dwóch lub więcej kar pozbawienia wolności w wymiarze przynajmniej 25 lat sąd może orzec jako karę łączną karę dożywotniego pozbawienia wolności.

³⁶⁶ <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815618/12815621/dokument542453.pdf> (dostęp: 19.10.2025 r.).

³⁶⁷ Zob. wyrok TK z 18 kwietnia 2019 r., K 14/17, OTK-A 2019, poz. 18.

³⁶⁸ Wyrok TK z 11 czerwca 2019 r., P 20/17, OTK-A 2019, poz. 29.

Zgodnie z przywołaną wyżej opinią SN wątpliwości nasuwa także treść art. 89a § 1 k.k., który otrzymał brzmienie, że jeżeli chociażby jedną z kar podlegających łączeniu jest kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczona na podstawie art. 60 § 5 k.k., a kara ta nie podlega łączeniu z surowszą karą pozbawienia wolności, sąd może wymierzyć karę łączną pozbawienia wolności w wymiarze równym karze pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczonej na podstawie art. 60 § 5 k.k., o ile jednocześnie stosuje warunkowe zawieszenie wykonania kary łącznej. Przepisu tego nie stosuje się, jeżeli kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczona na podstawie art. 60 § 5 k.k. podlega łączeniu z surowszą karą pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczoną bez zastosowania art. 60 § 5 k.k. lub bez zastosowania warunkowego zawieszenia jej wykonania. W związku z tym sąd może orzec najwyższą z wymierzonych kar za poszczególne przestępstwa, jeśli będzie to kara orzeczona z dobrodziejstwem (art. 60 § 5 k.k.). Jednocześnie prowadzi to do wyjątku od uregulowania zawartego w art. 86 § 1 k.k. Natomiast zdanie drugie tego przepisu wyklucza możliwość wymierzenia kary łącznej pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jeżeli jedną z łączonych kar jest kara pozbawienia wolności (bez względu na to, czy jest bezwzględna, czy warunkowo zawieszona).

Na zakończenie należy dodać, że przepisy intertemporalne ustawy nowelizującej z 2022 r. zawierają podobne uregulowanie jak ustawa nowelizująca z 2015 r. Zgodnie z art. 24 ust. 1 przepisy rozdziału IX zmienianej ustawy w brzmieniu dotychczasowym stosuje się do kar prawomocnie orzeczonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy. Natomiast przepisy rozdziału IX zmienianej ustawy w brzmieniu nadanym ustawą nowelizującą z 2022 r. stosuje się do kar prawomocnie orzeczonych po wejściu w życie tej ustawy. W związku z tym pojawia się bardzo podobny problem, jak kilka lat wcześniej – opisany wyżej. Powtórnie przepisy międzyczasowe odnoszą się do kwestii proceduralnych – przypadkowych i niezależnych od sprawcy.

Zakończenie

Przeprowadzona w niniejszej monografii analiza modeli łączenia kar w polskim prawie pokazuje sposoby na zastosowanie instytucji kary łącznej wykorzystującej elementy absorpcji, asperacji i kumulacji. Od momentu wprowadzenia tej instytucji do polskiego porządku prawnego stosuje się ją do redukcji wielości kar orzeczonych za wielość przestępstw w następujących sytuacjach procesowych – jeśli sprawca jest jednocześnie sądzony za popełnienie przestępstw pozostających w zbiegu, za które wymierzono odrębne kary, albo w trybie wyroku łącznego, jeśli sprawca popełnił wiele przestępstw, za które wymierzono mu wiele kar w kilku wyrokach.

Celem rozdziału wprowadzającego było ukazanie istoty instytucji kary łącznej, obecnego stanu nauki na ten temat oraz zakreszenie pytań badawczych. Zostały przedstawione dylematy dotyczące tego, czy orzeczenie kary łącznej za przestępstwa pozostające w realnym zbiegu prowadzić powinno do obostrzenia czy złagodzenia faktycznej dolegliwości kary. Jak również to, że od czasów Kodeksu karnego z 1932 r. aktualne pozostaje pytanie, czy kara łączna jest instytucją wymiaru jednej kary za więcej niż jedno przestępstwo pozostające w realnym zbiegu, czy może jednak reguluje sposób wykonania kar już orzeczonych za pozostające w zbiegu przestępstwa.

W dalszej kolejności zostały przedstawione rozwiązania prawne przyjęte w systemie *common law*, w państwach b. ZSRR (na przykładzie Federacji Rosyjskiej i Ukrainy), we Francji, w Hiszpanii oraz w Niemczech, jako prekursora zachodnioeuropejskiej nauki prawa

karnego, jak również w Austrii, gdzie recypowano niemiecki system łączenia kar.

W systemie anglosaskim judykatura i doktryna lokują problematykę wymiaru kary za wielość zachowań sprawcy na etapie związanym z wykonaniem kary. Sędzia ma za zadanie ocenić, jaka kara wymierzona wobec sprawcy będzie zgodna z podstawową zasadą proporcjonalności reakcji. Z kolei rozwiązania przyjęte w ukraińskim i rosyjskim systemie nie oddają złożoności relacji, które zachodzą przy wielości przestępstw i w karach wymierzanych za te przestępstwa. Tytułem przykładu można wskazać powtarzalność, która jest traktowana jak realny zbieg – sąd w obu przypadkach orzeka karę łączną w drodze absorpcji albo częściowej lub pełnej kumulacji. Natomiast charakterystyczne dla niemieckiego prawa karnego jest ustawowe zdefiniowanie realnego zbiegu przestępstw, z konsekwencją zastosowania kary łącznej, jako jednoczesne orzekanie przez sąd w przedmiocie wielu czynów zabronionych. Karę łączną orzeka się, mając na uwadze wymierzone kary jednostkowe za poszczególne przestępstwa, a podstawą jej wymiaru jest najsurowsza z kar jednostkowych, która powinna być nadzwyczajnie obostrzona, o ile nie prowadziłoby to do przekroczenia ustawowej granicy danego rodzaju kary.

W rozdziale trzecim zostały wyjaśnione niektóre pojęcia z obszaru prawa karnego w celu rozwinięcia tytułowego zagadnienia. Opisano w nim definicje instytucji takich jak zbieg pozorny, jednoczynowy, wieloczynowy, zbieg pozorny wieloczynowy, przestępstwa wieloodmianowe, wieloaktowe, ciągłe i trwałe, a także zagadnienie czynności współlkaranych, co umożliwia zrozumienie tytułowego zagadnienia.

W rozdziale czwartym opisano przyjęte rozwiązania normatywne na gruncie Kodeksu karnego z 1932 r. dotyczące kary łącznej i zasad jej wymiaru. W ramach orzekania kary łącznej w wyroku łącznym łączono jedynie kary podlegające wykonaniu oraz niedopuszczalne było wydanie wyroku łącznego, jeśli w jego następstwie pogorszyłaby się prawna sytuacja skazanego. Kształt kary łącznej w Kodeksie karnym z 1969 r. odpowiadał mieszanemu charakterowi kary łącznej z przewagą elementów wykonawczych. Decydującymi kryteriami łączenia kar nadal pozostawały

ich wykonalność oraz prawomocność wyroków orzekających kary podlegające łączeniu.

Ustalenia poczynione w rozdziale piątym dotyczyły kary łącznej na gruncie Kodeksu karnego z 1997 r. Ten stan prawny pod koniec lat 90. zmienił optykę przede wszystkim w dwóch obszarach. Dopuszczono możliwość wzrostu dolegliwości dla skazanego w wyniku orzeczenia kary łącznej w porównaniu do sytuacji, gdyby odrębnie wykonywano poszczególne prawomocne wyroki. Wprowadzono również łączenie kar pozbawienia wolności z warunkowym i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania. Modyfikacja instytucji kary łącznej na skutek nowelizacji Kodeksu karnego w 2015 r. poszerzyła podstawy jej wymiaru przez łączenie kar różnorodzajowych, jednocześnie wprowadzając szczególne przesłanki uzasadniające orzeczenie jako kary łącznej kary innego rodzaju, niż kary jednostkowe orzeczone za pozostające w zbiegu przestępstwa, często surowszej od orzeczonych kar jednostkowych. Nowelizacją przepisów dotyczących kary łącznej z 2020 r. powrócono do reguł wymiaru kary łącznej w kształcie obowiązującym do 30 czerwca 2015 r., a także wprowadzono nieznane wcześniej zmiany w zakresie jej wymiaru. Zlikwidowany został system absorpcji w sytuacji, gdy najsurowsza z kar podlegających łączeniu nie sięgała górnej granicy danego rodzaju kary. Powrócono do zasad wyznaczania granic kary łącznej na podstawie kar jednostkowych orzeczonych w wyrokach skazujących, pomijając orzeczone w nich kary łączne i kary łączne orzeczone w wyrokach łącznych. W nowelizacji przepisów z 2022 r. dotyczącej kary łącznej zmiany zostały określone jako dostosowawcze i redakcyjne. Wskazano na istotność chronologii wydanych wyroków wobec sprawcy. Zmianie uległy również cele, jakie mają być osiągnięte w stosunku do skazanego po orzeczeniu kary łącznej. Umożliwiono sądowi zachowanie odrębności kar pozbawienia wolności i ograniczenia wolności, jeśli uzna to za celowe.

Należy zwrócić uwagę na kontrowersje związane z konstytucyjnością kolejnych wersji przepisów dotyczących kary łącznej, w tym przepisów przejściowych towarzyszących zmianom. Jak zostało wskazane wyżej, Trybunał Konstytucyjny kilkakrotnie zajmował się tą problematyką, zwłaszcza w kontekście zasady równości wobec prawa oraz

sądowego wymiaru sprawiedliwości. Niezależnie jednak od standardów stworzonych w orzecznictwie TK obecnie obowiązujące unormowania, które odnoszą się do instytucji kary łącznej, nadal budzą spory w doktrynie oraz rozbieżności w orzecznictwie. Zapewne najnowsza nowelizacja Kodeksu karnego również w przyszłości zostanie poddana kontroli konstytucyjności, choćby w zakresie odnoszącym się do kwestii intertemporalnych.

Summary

Models of Aggregated Punishment in Polish Law

The aggregated punishment, first introduced in the Polish Criminal Code of 1932, is imposed on an offender who has committed two or more offences before a first judgment has been rendered. It is a measure applied in situations of the so-called concurrence of offences.

The law governing aggregated punishment is among the most complex areas of Polish criminal law. Although it has been regulated in Poland for nearly one hundred years, many issues remain contentious both in judicial practice and in legal scholarship.

The monograph seeks to address two principal questions: first, how various models of imposing aggregated punishment have evolved within Polish law; and second, what functions aggregated punishment is intended to fulfil. Accordingly, the analysis encompasses not only the provisions governing aggregated punishment, but also the development of this institution across successive criminal codes and their amendments. The monograph also presents comparative information on the aggregation of punishments in other jurisdictions (common-law systems, the countries of the former USSR, Germany, Austria, France and Spain).

The central issue explored in the monograph is whether the evolution of aggregated punishment in Poland has followed an appropriate trajectory, and whether the current legal framework complies with constitutional standards. The monograph's core research thesis is that the existing regulations are deficient, particularly from the standpoint of constitutional principles.

The monograph opens with a chapter devoted to introductory and methodological considerations. Chapter Two examines the aggregation of punishments in selected foreign jurisdictions. Chapter Three clarifies criminal-law terms used throughout the book. Chapter Four discusses the provisions relating to aggregated punishment during the periods when the Criminal Code of 1932 and the Criminal Code of 1969 were in force. Chapter Five analyses the rules on imposing aggregated punishment under the Criminal Code of 1997, including its

subsequent amendments. The author also evaluates these rules in the light of the Polish Constitution.

The Polish model of aggregated punishment incorporates elements of so-called absorption, asperation, and cumulation. This measure is used to reduce the multiplicity of penalties imposed for several offences. Since the enactment of the 1997 Criminal Code, the relevant provisions have evolved primarily in two respects. First, the legislature has allowed an increase in severity for the offender resulting from the imposition of aggregated punishment, compared with the hypothetical scenario in which each individual penalty would be served separately. Second, it introduced the possibility of aggregating custodial sentences whose execution is conditionally suspended with those executed unconditionally. Simultaneously, the legislator has been inconsistent. The 2015 amendment to the Criminal Code broadened the basis for imposing aggregated punishment (allowing the aggregation of different types of penalties; introducing grounds for imposing aggregated punishment of a type different from the individual penalties imposed for the constituent offences; the aggregated punishment often became more severe than the sum of the individual penalties). In 2020, the legislature reverted to the rules in force prior to 2015 and introduced further, previously unknown changes. Another amendment followed in 2023, modifying the objectives to be achieved with respect to the offender following the imposition of aggregated punishment, and allowing courts to maintain a separation between custodial punishment and restriction-of-liberty punishment.

The amendments concerning aggregated punishment have repeatedly raised constitutional doubts, several of which have been addressed by the Constitutional Tribunal. The current provisions likewise give rise to concerns and divergent judicial approaches. They therefore require careful and well-considered legislative reform.

Bibliografia

- Andrejew I., *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1973.
- Andrejew I., W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973.
- Ashworth A., *Sentencing and Criminal Justice*, Cambridge 2010.
- Ashworth A., *Sentencing and Criminal Justice*, Oxford 2011.
- Ashworth A., *Sentencing and Criminal Justice. Fourth edition*, Cambridge 2005.
- Ashworth A., Redmayne M., *The Criminal Process*, Oxford 2005.
- Bafia J., Mioduski K., Siewierski M., *Kodeks karny. Komentarz. Część ogólna*, t. 1, Warszawa 1987.
- Barankiewicz T., *Metody myślenia, badania prawa i systematyzacji wiedzy w naukach prawnych*, (w:) H. Izdebski, A. Łazarska (red.), *Metodologia dysertacji doktorskiej dla prawników – teoria i praktyka*, Warszawa 2022.
- Barczak-Oplustil A., *Dyrektywy wymiaru kary łącznej*, (w:) W. Górski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013.
- Błażnio-Parzych A., *Orzeczenia zbieżne (concurrent sentences) i orzeczenia konsekwentne (consecutive sentences) w angielskim prawie karnym*, „Studia Prawnicze” 2016, nr 2.
- Błaszczak M., *Komentarz do art. 310*, (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczegółowa. Tom II. Komentarz. Art. 222–316*, Warszawa 2017.
- Bogdan G., *Problematyka wymiaru kary łącznej w ustawodawstwach karnych Niemiec, Austrii i Szwajcarii*, (w:) W. Górski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013.
- Bottoms A., *Five Puzzles in von Hirsch's Theory of Punishment*, (w:) A. Ashworth, M. Wasik (red.), *Fundamentals of Sentencing Theory*, Oxford 1998.
- Boryczko K., Kuc F., *Kodeks karny, Prawo o wykroczeniach i przepisy wprowadzające z orzecnictwem*, Kraków 1934.
- Boulouc B., *Procédure pénale*, Paryż 2012.

- Buchała K., *Glosa do orzeczenia SN z 26.09.1972 r.*, V KRn 379/72, OSPiKA 1973, nr 12, poz. 253.
- Buchała K., *Prawo karne materialne*, Warszawa 1980.
- Buchała K., *Wymiar kary łącznej*, „Państwo i Prawo” 1972, nr 1.
- Buchała K., Cwiakalski Z., Szewczyk M., Zoll A., *Komentarz do kodeksu karnego. Część ogólna*, Warszawa 1994.
- Buchała K., Krauze Z., *Warunkowe zawieszenie wykonania kary a wyrok łączny (dwugłos)*, „Nowe Prawo” 1972, nr 9.
- Buchała K., Wolter W., *Wykład prawa karnego na podstawie kodeksu karnego z 1969 r. Część pierwsza. Część ogólna. Zeszyt 2. Nauka o karze*, Kraków 1974.
- Buchała K., Wolter W., *Wykład prawa karnego na podstawie kodeksu karnego z 1969 r. Część pierwsza. Część ogólna. Zeszyt 1. Nauka o ustawie karnej i przestępstwie w opracowaniu W. Woltera*, Kraków 1979.
- Daszkiewicz K., Daszkiewicz W., *Glosa do wyroku SN z 12.07.1973 r.*, I KR 141/73, „Nowe Prawo” 1974, nr 1.
- Desportes F., Le Gunehec F., *Droit Pénal Général*, Paryż 2007.
- Fajnbarg J., Leonieni M., *Kodeks karny z orzecznictwem okresu powojennego*, Łódź 1958.
- Feuerbach A., *Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen peinlichen Rechts*, Giessen 1847.
- Fredrich-Michalska I., Stachurska-Marcińczak B., *Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1998.
- Gajewski M., *Orzeczenie warunkowego zawieszenia kary w wyroku łącznym*, „Monitor Prawniczy” 2001, nr 18.
- Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2019.
- Giezek J., *Kilka uwag o modyfikacji wymiaru kary łącznej*, (w:) P. Wiliński (red.), *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, Warszawa 2015.
- Glaser S., *Polskie prawo karne w zarysie*, Kraków 1933.
- Glaser S., Mogilnicki A., *Kodeks karny. Komentarz*, Kraków–Warszawa 1934.
- Grzegorzczak T., *Glosa do uchwały SN z 27.3.2001 r.*, I KZP 2/01, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2002, nr 2.
- Gramza Ł., *Glosa do uchwały SN z 25.10.2000 r.*, I KZP 28/00, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2001, nr 9.
- Grzyb W., *Realny bieg przestępstw*, Warszawa 2013.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Tom III. Komentarz do artykułów 468–682*, Warszawa 2007.
- Hofmański P., Waltoś S., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013.
- Jakobs G., *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Die Grundlagen und die Zurechnungslehre*, Berlin–Nowy Jork 1993.

- Jamontt J., Rappaport E., *Kodeks karny r. 1932*, Warszawa 1932.
- Kaftal A., *Przestępstwo ciągle w polskim prawie karnym*, Warszawa 1985.
- Kala D., *Postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego. Zagadnienia karnomaterialne i procesowe*, Toruń 2003.
- Kala D., Klubińska M., *Kara łączna w projektach nowelizacji kodeksu karnego – wybrane zagadnienia*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2014, nr 13.
- Kardas P., *Kara łączna i ciąg przestępstw*, (w:) W. Wróbel (red.), *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, Kraków 2015.
- Kardas P., *Komentarz do art. 85*, (w:) A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1–116 k.k.*, Warszawa 2012.
- Kardas P., *Komentarz do art. 85*, (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna, tom I*, Warszawa 2016.
- Kardas P., *Jednolitość czy dwoistość nowego modelu kary łącznej a praktyczne aspekty stosowania znowelizowanych przepisów rozdziału IX Kodeksu karnego*, (w:) J. Majewski (red.), *Środki reakcji na czyn zabroniony po reformie Kodeksu karnego z lutego 2015 r. Pierwsze doświadczenia*, Warszawa 2017.
- Kardas P., *Pozorny i pomijalny zbieg przestępstw oraz ciągłość popełnienia przestępstwa*, (w:) L.K. Paprzycki (red.), *System Prawa Karnego. Tom 4. Nauka o przestępstwie. Wyłączenie i ograniczenie odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2013.
- Kardas P., *Przestępstwo ciągle w prawie karnym materialnym*, Zakamycze 1999.
- Kardas P., *Wymiar kary łącznej*, (w:) T. Kaczmarek (red.), *System Prawa Karnego. Tom 5. Nauka o karze i sądowy wymiar kary*, Warszawa 2017.
- Kardas P., *Zbieg przestępstw czy zbieg kar? Rozważania o podstawie wymiaru kary łącznej w świetle nowelizacji Kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r.*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, nr 3.
- Kempisty H., *Wyrok łączny*, (w:) M. Mazur (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1976.
- Kluza J., *Zasady orzekania kary łącznej na skutek wyroków Trybunału Konstytucyjnego K 14/17 i P 20/17*, „Prokuratura i Prawo” 2020, nr 10–11.
- Krajewski M., *O metodologii nauk i zasadach pisanstwa naukowego*, Płock 2020.
- Krauze Z., *Kara łączna w polskim prawie karnym*, „Palestra” 1972, nr 1.
- Krauze Z., *O zasadach łączenia kar inaczej*, „Nowe Prawo” 1962, nr 6.
- Królikowski M., Zawłocki R., *Prawo karne*, Warszawa 2015.
- Kulik M., *Przestępstwa współukarane w polskim prawie karnym*, Lublin 2021.
- Kwiatkowski Z., *Istota i charakter prawny wyroku łącznego*, „Nowe Prawo” 1988, nr 9.
- Kwiatkowski Z., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 28.10.1993 r., III KRN 238/93*, „Palestra” 1995, nr 5–6.
- Leżak K.J., *„Korzystność” wyroku łącznego*, Warszawa 2022.

- Leżak K.J., *Łączenie kary pozbawienia wolności z karą ograniczenia wolności po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 11.06.2019 r. w sprawie P 20/17. Wybrane zagadnienia*, „Dyskurs Prawniczy i Administracyjny” 2020, nr 1.
- Leżak K.J., *Orzekanie kary łącznej w wyroku łącznym na podstawie art. 89 § 1 k.k. a stosowanie art. 4 § 1 k.k. Uwagi na marginesie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca, 2011 r., IV KK 159/11*, „Ius Novum” 2012, nr 4.
- Liszt F., *Lehrbuch des deutschen Strafrechts*, Berlin 1881.
- Loveless L., *Criminal Law. Text, Cases and Materials*, Oxford 2010.
- Makarewicz J., *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1938.
- Makarewicz J., *Polskie prawo karne. Część ogólna* (reprint), Warszawa 2017.
- Makarewicz J., *Prawo karne. Wykład porównawczy z uwzględnieniem prawa obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Lwów–Warszawa 1924.
- Makowski W., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1937.
- Marcinkowski W., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 27.3.2001 r., sygn. I KZP 2/01*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2002, nr 3.
- Marek A., *Czyny współukarane na tle prawnej jedności przestępstwa*, (w:) J. Majewski (red.), *Zbieg przepisów oraz zbieg przestępstw w polskim prawie karnym*, Toruń 2006.
- Marek A., *Prawo karne*, Warszawa 2001.
- Matras J., *Glosa do uchwały SN z dnia 27.3.2001 r., sygn. I KZP 2/01*, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 1.
- Maurach R., *Deutsches Strafrecht, Allgemeiner Teil*, wyd. IV, Karlsruhe 1971.
- Moxon D., *Sentencing Practice in the Crown Court*, „Home Office Research Study” 1988, nr 103.
- Nisenson J., Siewierski M., *Kodeks karny i prawo o wykroczeniach. Komentarz, orzecznictwo, przepisy wprowadzające i związkowe*, Łódź 1949.
- O'Neill M., Summers E., *Collins English Thesaurus*, Glasgow 2015.
- Peiper L., *Komentarz do kodeksu karnego*, Kraków 1936.
- Pohl Ł., *Komentarz do art. 85*, (w:) R. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015.
- Pradel J., *Manuel de Droit pénal général*, Paryż 2004.
- Prusak F., *Ustawa karnoskarbowa z komentarzem*, Warszawa 1995.
- Raglewski J., *Glosa do postanowienia SN z dnia 3.10.2005 r., V KK 128/05*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2006, nr 7–8.
- Raglewski J., *Kontrolerskie związane z orzekaniem kary łącznej na tle kodeksu karnego*, „Państwo i Prawo” 2003, nr 5.
- Ratajczak A., *Przestępstwa przeciwko rodzinie, opiece i młodzieży*, Warszawa 1980.
- Rathus S.A., *Psychologia współczesna*, Gdańsk 2006.
- Razowski T., *Wybrane zagadnienia problematyki procesowej wyroku łącznego*, (w:) L. Bogunia (red.), *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. 6, Wrocław 2000.

- Sharvan O., *Kara łączna na Ukrainie i w Federacji Rosyjskiej*, (w:) W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013.
- Simester A.P., Spencer J.R., Sullivan G.R., Virgo G.J., *Criminal Law. Theory and Doctrine*, Hart Publishing 2010.
- Skrzypek G., *Wyrok łączny. Analiza systemowa*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 1.
- Spotowski A., *Pomijalny (pozorny) zbieg przepisów ustawy i przestępstw*, Warszawa 1976.
- Spotowski A., *Warunkowe zawieszenie wykonania kary a kara łączna*, „Nowe Prawo” 1979, nr 5.
- Sroka T., *Konstytucyjne aspekty instytucji kary łącznej. Zagadnienia wybrane*, (w:) W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013.
- Szewczyk M., *Kara łączna w polskim prawie karnym. Rozważania na tle doktryny i orzecznictwa sądowego*, Kraków 1981.
- Śliwiński S., *Prawo karne*, Warszawa 1946.
- Śliwiński S., *Polskie prawo karne materialne*, Warszawa 1946.
- Tarnawski M., *Zagadnienia jedności i wielości przestępstw*, Poznań 1977.
- Thomas D.A., *Principles of sentencing*, London 1979.
- Tosza S., *Wielość ocen, czynów i przestępstw we francuskim prawie karnym*, (w:) W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013.
- Tylman J., *Dylematy przemian polskiego modelu procesu karnego*, (w:) T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski (red.), *Z problematyki funkcji procesu karnego*, Warszawa 2013.
- Waltoś S., *Model postępowania przygotowawczego na tle prawnoporównawczym*, Warszawa 1968.
- Wasik M., *Concurrent and Consecutive Sentences Revisited*, (w:) L. Zedner, J.V. Roberts, *Principles and Values in Criminal Law and Criminal Justice: Essays in Honour of Andrew Ashworth*, Oxford 2012.
- Waszcyk M., Szczerbicki E., *Metodologiczne aspekty opisowego modelowania w naukach ekonomicznych*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Gdańskiej” 2013, nr 30.
- Witkowska K., *Postępowanie w sprawie wydania wyroku łącznego*, (w:) W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013.
- Wojtaszczyk A., *Mechanizmy racjonalizacji odpowiedzialności karnej polegające na sumowaniu działalności sprawcy a instytucja kary łącznej*, (w:) W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa*

- karnego. *Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013.
- Wolter W., *Nauka o przestępstwie*, Warszawa 1973.
- Wolter W., *Prawo karne. Zarys wykładu systematycznego. Część ogólna I. Ustawa karna i przestępstwo na tle Kodeksu karnego z 1932 r., Kodeksu Karnego Wojska Polskiego z 1944 r. oraz Dekretów od 1944 do 1946 r.*, Warszawa 1947.
- Wolter W., *Zarys systemu prawa karnego. Część ogólna. Tom I*, Kraków 1933.
- Wróbel W., *Nowy model orzekania kary łącznej*, (w:) W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013.
- Wróbel W., *Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym*, Kraków 2003.
- Wysocki D., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 25.10.2000 r. (I KZP 28/00), „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2001, nr 3.*
- Zabłocki S., *Glosa do wyroku SN z 4.01.1994 r., II KRn 358/93, „Przegląd Sądowy” 1994, nr 6.*
- Zieliński M., *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2012.
- Zimoch S., *Kara łączna ograniczenia wolności, „Nowe Prawo” 1971, nr 6.*
- Zoll A., *Charakter prawny kary łącznej*, (w:) W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013.
- Zoll A., *Problemy tzw. przestępstwa ciągłego w propozycjach projektu kodeksu karnego, „Przegląd Sądowy” 1994, nr 3.*
- Zoll A., *Propozycje regulacji odpowiedzialności karnej w przypadku przestępstwa ciągłego, „Prokuratura i Prawo” 1989, nr 6.*
- Zontek W., *Zasada „całościowej oceny” w wymiarze kary za wielość zachowań w prawie anglosaskim. Kilka refleksji nad istotą łączenia kar*, (w:) W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013.
- Żółtek S., *Instytucje realnego zbiegu przestępstw w znowelizowanym Kodeksie karnym, „Studia Iuridica” 2016, nr 65.*
- Żółtek S., *Kara łączna w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych – przegląd problematyki*, (w:) K. Ślęzak (red.), *Studia i Analizy Sądu Najwyższego*, Warszawa 2011.
- Żółtek S., *Kara łączna w znowelizowanym Kodeksie karnym, „Temidium” 2015, nr 2.*
- Żółtek S., *Komentarz do art. 12*, (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Tom I. Część ogólna. Komentarz art. 1–116*, Warszawa 2017.
- Żółtek S., *Przed art. 85*, (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2017.

Żółtek S, Vachev V., *Komentarz do art. 85*, (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1–116*, Warszawa 2021.

Wykaz orzeczeń

Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego

Wyrok TK z 22 września 2015 r., P 37/14, OTK-A 2015, nr 8, poz. 121.

Wyrok TK z 4 lipca 2018 r., K 16/16, OTK-A 2018, poz. 52.

Wyrok TK z 18 kwietnia 2019 r., K 14/17, OTK-A 2019, poz. 18.

Wyrok TK z 11 czerwca 2019 r., P 20/17, OTK-A 2019, poz. 29.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego

Wyrok SN z 14 grudnia 1934 r., 2 K 1130/34, OSP 1935, poz. 732.

Wyrok SN z 8 marca 1946 r., K 492/45, OSN 1946, nr 1–2, poz. 40.

Wyrok SN z 28 kwietnia 1947 r., K 237/47, OSN 1948, nr 1, poz. 20.

Wyrok SN z 26 lutego 1948 r., K 3277/47, „Państwo i Prawo” 1948, nr 7, s. 161.

Wyrok SN z 18 czerwca 1948 r., Kr. K 691/48, OSN 1948, nr 4, poz. 114.

Wyrok SN z 1 października 1948 r., K 769/48, OSN 1949, nr 1, poz. 26.

Wyrok SN z 18 czerwca 1951 r., I K 264/50, OSN 1952, nr 3, poz. 37.

Wyrok SN z 10 listopada 1951 r., I K 134/51, OSN 1952, nr 3, poz. 28.

Wyrok SN z 25 stycznia 1952 r., K 1613/51, Zbiór Orzeczeń (Izba Karna) 1952, nr 56.

Wyrok SN z 28 czerwca 1957 r., III K 428/57, LEX nr 1632636.

Uchwała SN z 19 lutego 1959 r., VI KO 35/59, OSNCK 1960, nr 4, poz. 51.

Uchwała SN z 26 czerwca 1964 r., VI KO 57/63, OSNKW 1964, nr 10, poz. 142.

Uchwała SN z 8 kwietnia 1966 r., VI KO 42/62, OSNKW 1966, nr 7, poz. 69.

Wyrok SN z 16 sierpnia 1968 r., V KRN 490/68, OSNKW 1968, nr 12, poz. 141.

Wyrok SN z 29 stycznia 1970 r., Rw 1747/69, OSNKW 1970, nr 4–5, poz. 38.

Wyrok SN z 23 lutego 1970 r., III KR 8/70, OSNKW 1970, nr 5, poz. 27.

Wyrok SN z 6 lipca 1970 r., III KR 102/70, OSNKW 1970, nr 10, poz. 118.

Uchwała SN z 16 lipca 1970 r., IV KZP 41/70, OSNKW 1970, nr 10, poz. 120, „Nowe Prawo” 1970, nr 11.

Wyrok SN z 22 grudnia 1970 r., V KRN 501/70, OSNKW 1971, nr 3, poz. 35.

Wyrok SN z 22 kwietnia 1971 r., II KR 213/70, OSNKW 1971, nr 9, poz. 129.

Wyrok SN z 9 czerwca 1971 r., IV KR 46/71, OSNKW 1971, nr 12, poz. 192.

Wyrok SN z 25 sierpnia 1971 r., IV KR 106/71, KZS 2010, nr 6A, poz. 376.

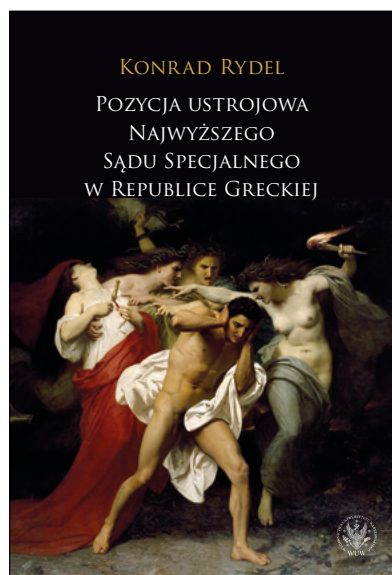
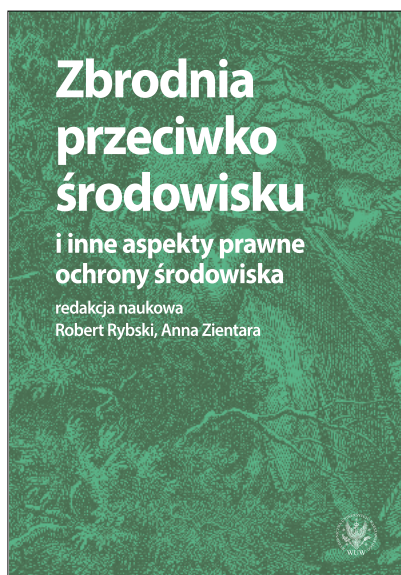
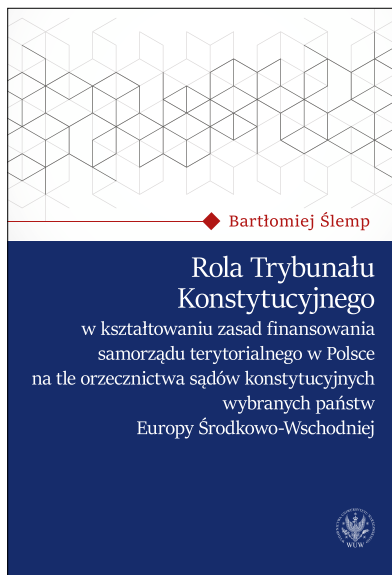
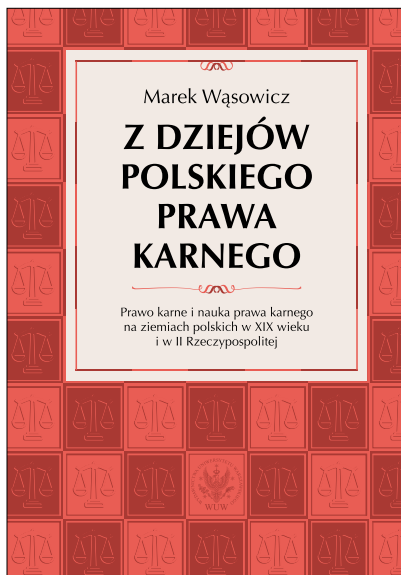
- Uchwała SN z 13 października 1971 r., VI KZP 43/71, OSNKW 1972, nr 1, poz. 1.
Wyrok SN z 26 listopada 1971 r., Rw 1278/70, LEX nr 1633251.
Uchwała SN z 14 kwietnia 1972 r., VI KZP 69/71, OSNKW 1972, nr 6, poz. 9.
Wyrok SN z 18 maja 1972 r., IV KR 71/72, OSNKW 1972, nr 9, poz. 141.
Wyrok SN z 25 lipca 1972 r., V KRN 285/72, LEX nr 21503.
Wyrok SN z 22 marca 1973 r., I KR 425/72, OSNKW 1973, nr 7–8, poz. 96.
Wyrok SN z 15 sierpnia 1972 r., V KRN 307/72, OSNPG 1972, nr 12, poz. 192.
Wyrok SN z 13 sierpnia 1977 r., VI KRN 187/77, OSNPG 1978, nr 1, poz. 5.
Wyrok SN z 13 grudnia 1979 r., I KR 225/79, OSNKW 1980, nr 5–6, poz. 45.
Wyrok SN z 9 września 1980 r., V KRN 139/80, OSNPG 1981, nr 6, poz. 64.
Wyrok SN z 8 października 1980 r., V KRN 276/80, OSNPG 1981, nr 2, poz. 24.
Wyrok SN z 25 października 1983 r., IV KR 213/83, OSNKW 1984, nr 5–6, poz. 65.
Wyrok SN z 20 maja 1988 r., V KRN 94/88, OSNPG 1988, nr 12, poz. 128.
Wyrok SN z 11 grudnia 1992 r., III KRN 195/92, LEX nr 22081.
Wyrok SN z 28 października 1993 r., III KRN 238/93, OSNKW 1994, nr 1–2, poz. 11.
Wyrok SN z 4 stycznia 1994 r., II KRN 358/93, „Przegląd Sądowy” 1994, nr 6.
Wyrok SN z 10 grudnia 1997 r., IV KKN 206/97, OSNKW 1998, nr 1–2, poz. 6.
Wyrok SN z 14 stycznia 2000 r., V KKN 528/99, KZS 2000, nr 9, poz. 20.
Uchwała SN z 20 czerwca 2000 r., I KZP 14/00, KZS 2000, nr 8, poz. 2.
Wyrok SN z 6 września 2000 r., III KKN 340/00, KZS 2010, nr 6A, poz. 280.
Uchwała SN z 25 października 2000 r., I KZP 28/00, OSNKW 2000, nr 11–12, poz. 91.
Uchwała SN z 27 marca 2001 r., I KZP 2/01, OSNKW 2001, nr 5–6, poz. 41.
Postanowienie SN z 25 lutego 2002 r., I KZP 1/02, OSNKW 2002, nr 5–6, poz. 35.
Wyrok SN z 1 października 2002 r., V KK 73/02, Legalis nr 304320.
Wyrok SN z 5 listopada 2002 r., IV KK 303/02, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 8, poz. 10.
Uchwała SN z 21 listopada 2002 r., I KZP 29/01, OSNKW 2002, nr 1–2, poz. 2.
Wyrok SN z 10 stycznia 2003 r., WA 69/02, OSNKW 2003, nr 3–4, poz. 40.
Postanowienie SN z 25 marca 2003 r., I KZP 5/03, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 9, poz. 9.
Wyrok SN z 4 listopada 2003 r., V KK 233/03, KZS 2004, nr 2, poz. 6.
Wyrok SN z 22 czerwca 2004 r., V KK 50/04, KZS 2010, nr 6A, poz. 286.
Wyrok SN z 17 września 2004 r., IV KK 168/04, KZS 2005, nr 5, poz. 24.
Wyrok SN z 1 grudnia 2004 r., IV KK 278/04, OSNwSK 2004, nr 1, poz. 2234.
Uchwała SN z 25 lutego 2005 r., I KZP 36/04, „Wokanda” 2005, nr 9.
Postanowienie SN z 3 października 2005 r., V KK 128/05, OSNKW 2005, nr 12, poz. 119.

- Postanowienie SN z 9 marca 2006 r., V KK 271/05, OSNKW 2006, nr 5, poz. 50.
- Uchwała SN z 9 czerwca 2006 r., I KZP 11/06, KZS 2006, nr 7–8, poz. 1.
- Wyrok SN z 25 października 2006 r., III KK 106/06, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 4, poz. 1.
- Postanowienie SN z 22 listopada 2006 r., III KK 367/06, OSNwSK 2006, nr 1, poz. 2212.
- Postanowienie SN z 4 lipca 2007 r., V KK 419/06, KZS 2010, nr 6A, poz. 100.
- Wyrok SN z 21 sierpnia 2007 r., II KK 96/07, KZS 2010, nr 6A, poz. 101.
- Wyrok SN z 24 sierpnia 2007 r., III KK 52/12, KZS 2012, nr 12, poz. 19.
- Wyrok SN z 12 listopada 2007 r., III KK 205/07, Legalis nr 165638.
- Wyrok SN z 10 stycznia 2008 r., II KK 283/07, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 55.
- Wyrok SN z 3 marca 2008 r., V KK 467/07, Legalis nr 236929.
- Wyrok SN z 19 marca 2008 r., IV KK 45/08, KZS 2008, nr 5, poz. 66.
- Wyrok SN z 15 kwietnia 2008 r., II KK 47/08, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 875.
- Wyrok SN z 15 października 2008 r., IV KK 113/08, Legalis nr 117197.
- Wyrok SN z 31 października 2008 r., II KK 113/08, KZS 2009, nr 3, poz. 15.
- Wyrok SN z 26 listopada 2008 r., IV KK 209/08, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 4, poz. 1.
- Wyrok SN z 16 stycznia 2009 r., IV KK 273/08, OSNwSK 2009, nr 1, poz. 125.
- Wyrok SN z 3 czerwca 2009 r., III KK 27/09, KZS 2009, nr 10, poz. 23.
- Postanowienie SN z 16 grudnia 2010 r., II KK 156/10, KZS 2011, nr 5A, poz. 36.
- Postanowienie SN z 23 marca 2011 r., I KZP 29/10, KZS 2011, nr 4, poz. 18.
- Wyrok SN z 14 czerwca 2011 r., IV KK 159/11, KZS 2011, nr 11, poz. 11.
- Postanowienie SN z 28 listopada 2012 r., V KK 339/12, Legalis nr 549651.
- Wyrok SN z 13 lutego 2013 r., III KK 335/12, Legalis nr 797159.
- Wyrok SN z 13 kwietnia 2013 r., III KK 401/12, OSNKW 2013, nr 8, poz. 68.
- Postanowienie SN z 28 października 2013 r., III KK 358/13, Legalis nr 739700.
- Postanowienie SN z 27 października 2014 r., V KK 263/14, KZS 2015, nr 4, poz. 16.
- Wyrok SN z 10 czerwca 2015 r., V KK 90/15, KZS 2015, nr 10, poz. 19.
- Postanowienie SN z 17 czerwca 2015 r., V KK 131/15, Legalis nr 1259982.
- Wyrok SN z 2 września 2016 r., III KK 68/16, Legalis nr 1514795.
- Postanowienie SN z 22 września 2016 r., III KK 140/16, Legalis nr 1532489.
- Wyrok SN z 8 grudnia 2016 r., II KK 372/16, KZS 2017, nr 3, poz. 8.
- Postanowienie SN z 9 grudnia 2016 r., V KK 293/16, Legalis nr 1546890.
- Wyrok SN z 14 marca 2017 r., IV KK 363/16, LEX nr 2261744.
- Wyrok SN z 21 marca 2017 r., III KK 72/17, LEX nr 2271448.
- Wyrok SN z 13 grudnia 2017 r., IV KK 161/17, Legalis nr 1714884.
- Postanowienie SN z 12 marca 2018 r., II KK 366/17, KZS 2018, nr 7–8, poz. 2.
- Wyrok SN z 5 kwietnia 2018 r., IV KK 258/17, Legalis nr 181397.
- Postanowienie SN z 19 lutego 2019 r., III KO 150/18, Legalis nr 1879373.

- Postanowienie SN z 5 września 2019 r., I KZP 5/19, KZS 2019, nr 10, poz. 4.
Postanowienie SN z 13 listopada 2019 r., I KZP 8/19, KZS 2019, nr 12, poz. 9.
Wyrok SN z 27 lutego 2020 r., IV KK 616/18, Legalis nr 2684242.
Postanowienie SN z 1 lipca 2020 r., IV KK 164/20, LEX nr 3207946.
Wyrok SN z 13 lutego 2024 r., IV KK 440/23, Legalis nr 3048994.

Orzecznictwo sądów powszechnych

- Wyrok SA w Warszawie z 7 października 1998 r., II AKa 302/98, „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 11–12, poz. 21.
Wyrok SA w Łodzi z 9 maja 2001 r., II AKa 63/01, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 7, poz. 20.
Wyrok SA w Katowicach z 9 października 2003 r., II AKa 356/03, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 8, poz. 29.
Wyrok SA w Katowicach z 14 września 2006 r., II AKa 239/06, OSA 2006, nr 4, poz. 3.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 19 lutego 2009 r., II AKz 43/09, KZS 2010, nr 1, poz. 35.
Wyrok SA w Białymstoku z 12 kwietnia 2016 r., II AKa 25/16, LEX nr 2039694.

Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego
ul. Smyczkowa 5/7, 02-678 Warszawa
tel. 22 55 31 333
www.wuw.pl

Przedmiotem opracowania jest analiza rozwoju instytucji kary łącznej w polskim prawie karnym – od momentu jej wprowadzenia, przez regulacje zawarte w Kodeksie karnym z 1969 roku, aż do obowiązującego Kodeksu karnego z 1997 roku i jego nowelizacji, w tym zmian z 2023 roku. Autorka omówiła przesłanki stosowania tej kary, problemy interpretacyjne oraz zagadnienia związane z wyrokiem łącznym i kwestiami intertemporalnymi. Monografia zawiera również porównanie kary łącznej z rozwiązaniami przyjętymi w systemach *common law*, krajach byłego ZSRR, Niemczech, Austrii, Francji i Hiszpanii. Uwzględniono także siatkę pojęciową oraz wpływ orzecznictwa i doktryny na praktykę stosowania kary łącznej.

www.wuw.pl